

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA
PODKARPACKIEGO

PODKARPACKIE BIURO PLANOWANIA
PRZESTRZENNEGO W RZESZOWIE

OBSZARY FUNKCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

ZAŁĄCZNIK
DO UCHWAŁY NR 86/1977/15
ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA
PODKARPACKIEGO
Z DNIA 25 SIERPNIA 2015 R.

RZESZÓW 2015

Sporządzający: Zarząd Województwa Podkarpackiego

Wykonawca: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

Dyrektor: Renata Drażek

Kierownik Zespołu Projektowego – Iwona Skomial (do 07.06.2015 r.)
Teresa Labuda (od 08.06.2015 r.)

Członkowie Zespołu:

Wiesław Bocianowski

Agata Buwała

Monika Cwynar

Marcin Czarnota

Bartłomiej Głowacki

Marta Guzik

Alicja Janiczek

Elżbieta Janiczek

Jolanta Kawa

Barbara Kowal-Słotwińska

Witold Kurzydło

Anna Matyka

Jacek Morawski

Michał Orleański

Anna Potoczny

Paweł Przybyła

Robert Sudoł

Justyna Sieniawska

Małgorzata Słupczyńska

Józef Stefan

Katarzyna Ziemiańska

Lucyna Zymyn

Aleksandra Żak

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie.....	7
1.1. Podstawa prawna opracowania.....	7
1.2. Cel i zakres opracowania	7
1.3. Obszary funkcjonalne wg KPZK 2030	9
1.4. Obszary funkcjonalne w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020	10
1.5. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym.....	11
2. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym	12
2.1. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowski Obszar Funkcjonalny.....	13
2.2. Wiejski Obszar Funkcjonalny	25
2.2.1. Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych	29
2.2.2. Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych.....	35
2.3. Górski Obszar Funkcjonalny	41
2.4. Przygraniczny Obszar Funkcjonalny	49
2.5. Zestawienie	57
3. Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030	61
3.1. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych	61
3.1.1. Miasto Krosno	62
3.1.2. Miasto Mielec	64
3.1.3. Miasto Przemyśl.....	65
3.1.4. Miasto Stalowa Wola.....	67
3.1.5. Miasto Tarnobrzeg	69
3.2. Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej	72
3.2.1. Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej.....	72
3.2.2. Obszary terenów zamkniętych	75
3.2.3. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi	78
3.2.4. Obszary potencjalnego występowania osuwisk.....	80
3.3. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego.....	82
3.3.1. Obszary cenne przyrodniczo.....	82
3.3.2. Obszary ochrony krajobrazów kulturowych	85
3.3.3. Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych	88
3.3.4. Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin	89
3.4. Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej	95
3.4.1. Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	95
3.4.2. Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	98
3.4.3. Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego	100
3.4.4. Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.....	102
3.5. Zestawienie	106
4. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym.....	110
4.1. Obszar Funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej.....	111

4.2. Roztoczańsko-Puszczański Obszar Funkcjonalny	116
4.3. Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu	122
4.4. Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej	128
4.5. Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich	135
4.6. Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej	140
4.7. Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny	147
SPIS RYSUNKÓW	155
SPIS TABEL	155

1. Wprowadzenie

1.1. Podstawa prawna opracowania

Potrzeba określenia granic i zasad zagospodarowania obszarów funkcjonalnych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wynika ze zmiany ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹ (ustawa o pizp), która weszła w życie 25 września 2014 r. Do ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadzone zostało m.in. pojęcie obszaru funkcjonalnego, zmieniony został zakres opracowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz dodany został rozdział 4a pn. obszary funkcjonalne.

Zgodnie z art. 2 pkt 6a ustawy o pizp, obszar funkcjonalny jest to obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju.

Zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 4 ustawy o pizp, w planie zagospodarowania przestrzennego określa się w szczególności granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz, w zależności od potrzeb, granice i zasady zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym. Stosownie do art. 49d ust.1 i 2 ustawy o pizp, samorząd województwa określa obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym i ich granice. Może również, z własnej inicjatywy lub na wniosek samorządu gminnego lub samorządu powiatowego, określić obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym oraz ich granice.

Polityka przestrzenna województwa w stosunku do obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym lub o znaczeniu regionalnym jest prowadzona w konsultacji z jednostkami samorządu terytorialnego, które są położone na terenie danego obszaru funkcjonalnego (art. 49f ustawy o pizp).

Propozycje i wnioski dotyczące określenia obszarów funkcjonalnych samorząd województwa przedstawia do zaopiniowania przez jednostki samorządu terytorialnego, znajdujące się na terenie danego województwa. Opinia jest wyrażana podczas konferencji, w której uczestniczą przedstawiciele samorządu województwa oraz przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego (art. 49d ust. 3 ustawy o pizp).

1.2. Cel i zakres opracowania

Obszary funkcjonalne w planowaniu przestrzennym wyznacza się w celu wykorzystania endogenicznych potencjałów terytoriów, promowania specjalizacji terytorialnej oraz minimalizacji sytuacji konfliktowych. Wprowadzenie różnych typów obszarów funkcjonalnych, przekraczających granice administracyjne gminy, jest równocześnie działaniem sprzyjającym równoważeniu poziomemu zagospodarowania terenów.

¹ Tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r., poz.199 z późniejszymi zmianami.

Niniejsze opracowanie będzie podstawą do określenia w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 (projekcie zmiany planu), granic i zasad zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

Delimitacja obszarów funkcjonalnych została oparta o granice administracyjne gmin, które stanowią podstawowe jednostki zarządzania przestrzenią w kraju. W niektórych przypadkach, ze względu na specyfikę wyznaczanego obszaru funkcjonalnego, uwzględniono podział danej gminy na obszar miejski i wiejski. Granice obszarów funkcjonalnych wyznaczono poprzez zastosowanie wskaźników i kryteriów o charakterze statystycznym², funkcjonalnym lub geograficznym.

Zgodnie z ustawą o pizp, obszarami funkcjonalnymi o znaczeniu ponadregionalnym, na terenie województwa podkarpackiego są:

- Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowski Obszar Funkcjonalny;
- Wiejski Obszar Funkcjonalny,
- Górski Obszar Funkcjonalny, jako obszar szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej;
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny.

Zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym będą uwzględnione w kierunkach zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego. Granice obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym przedstawiono w części graficznej PZPWP - na mapie nr 6: „obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym” w skali 1:200 000.

W niniejszym opracowaniu zostały określone obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030)³, o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej województwa. Obejmują one obszary występowania szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej, z uwzględnieniem jego skali na terenie gminy.

Zdelimitowane zostały:

- miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych: Krosna, Mielca, Przemyśla, Stalowej Woli, Tarnobrzega,
- obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej, w tym: obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej; obszary terenów zamkniętych; obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi; obszary potencjalnego występowania osuwisk,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego w tym: obszary cenne przyrodniczo; obszary ochrony krajobrazów kulturowych; obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych; obszary ochrony strategicznych złóż kopalin,
- obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej, w tym: obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe; miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze; obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego; obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

W celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań, służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju

² Wykorzystano wskaźniki z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

³ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r., poz. 252)

województwa, wyznaczone zostały następujące obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju:

- Obszar Funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej,
- Roztoczańsko-Puszczański Obszar Funkcjonalny,
- Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu,
- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej,
- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich,
- Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej,
- Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny.

Zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym będą uwzględnione w kierunkach zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego. Granice obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym przedstawiono w części graficznej PZPWP - na mapie nr 7: „obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym” w skali 1:200 000.

1.3. Obszary funkcjonalne wg KPZK 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 określa obszar funkcjonalny jako: „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju”.

Obszary funkcjonalne, które będą delimitowane na różnych poziomach zarządzania, można podzielić na cztery podstawowe typy:

- 1) określone w odniesieniu do całego systemu osadniczego, wyznaczone na podstawie stopnia urbanizacji, obejmujące obszary miejskie (rdzenie i ich strefy funkcjonalne) i obszary funkcjonalne wiejskie;
- 2) wyznaczone na podstawie typu potencjału rozwojowego ze względu na występowanie szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej i warunków dla polityki rozwoju w skali makroregionalnej;
- 3) wyznaczone ze względu na możliwość wystąpienia konfliktów przestrzennych związanych ze sposobem wykorzystania ich potencjału przyrodniczego i kulturowego;
- 4) wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej.

Zapisy KPZK 2030 dotyczące zakresu określonego w art.47 ust.2 ustawy o pizp są wiążące dla planu zagospodarowania przestrzennego województwa, oznacza to obowiązek wprowadzenia do PZPWP następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym:

- miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego,
- wiejski obszar funkcjonalny,
- obszar funkcjonalny szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej (w województwie podkarpackim Górski Obszar Funkcjonalny),
- przygraniczny obszar funkcjonalny.

Ponadto do PZPWP zostaną wprowadzone obszary o znaczeniu regionalnym, określone zgodnie z typologią KPZK 2030 tj.:

- obszary kształtowania potencjału rozwojowego tj.: cenne przyrodniczo, ochrony krajobrazów kulturowych, ochrony i kształtowania zasobów wodnych oraz obszary strategicznych złóż kopalin,
- obszary wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej, tj. miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze, obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe oraz obszary przygraniczne.

W części 3 niniejszego opracowania omówiono zdelimitowane na terenie województwa podkarpackiego ww. obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030.

Zgodnie z KPZK 2030 zbiór obszarów funkcjonalnych jest zbiorem otwartym, może być uzupełniany, natomiast liczba i zasięg geograficzny wyznaczonych obszarów zależy od celu, jakiemu delimitacja ma służyć.

1.4. Obszary funkcjonalne w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 (SRW – Podkarpackie 2020) wyznacza kierunki działań w zakresie poszczególnych priorytetów tematycznych, w czterech dziedzinach strategicznych:

- 1) konkurencyjna i innowacyjna gospodarka (priorytety tematyczne: przemysł; nauka, badania i szkolnictwo wyższe; turystyka; rolnictwo; instytucje otoczenia biznesu),
- 2) kapitał ludzki i społeczny (priorytety tematyczne: edukacja; kultura i dziedzictwo kulturowe; społeczeństwo obywatelskie; włączenie społeczne; zdrowie publiczne; sport powszechny),
- 3) sieć osadnicza (priorytety tematyczne: dostępność komunikacyjna; dostępność technologii informacyjnych; funkcje metropolitarne Rzeszowa; funkcje obszarów wiejskich; spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu),
- 4) środowisko i energetyka (priorytety tematyczne: zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków; ochrona środowiska; bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii).

Dla każdego kierunku działania w poszczególnych priorytetach tematycznych, określono obszary strategicznej interwencji, jako terytorializację działań zapisanych w strategii, na które w pierwszej kolejności powinna być skierowana interwencja zewnętrzna. Wyznaczone obszary funkcjonalne pokrywają się w całości lub w części z Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI) określonymi w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020.

Dla obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz dla obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym podano wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, wzmacniające podstawowe funkcje obszaru.

1.5. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym, omówione szczegółowo w części 4 niniejszego opracowania, mają istotne znaczenie dla polityki przestrzennej województwa. Zostały określone z zapewnieniem ciągłości i zwartości wyznaczonego obszaru (każdy obszar jest zamknięty wspólną granicą). Dostępne są dane wskaźnikowe umożliwiające wyznaczenie łącznego obszaru, którego zasięg przestrzenny umożliwia rozwiązanie istniejących lub przewidywanych problemów oraz rozwój nowych funkcji tych obszarów, z wykorzystaniem istniejącego potencjału.

Do analiz przyjęto dane statystyczne GUS wg stanu na dzień 31.12.2013 r. lub 31.12.2014 r. oraz inne dokumenty aktualne w okresie sporządzania niniejszego opracowania (styczeń-lipiec 2015 r.)

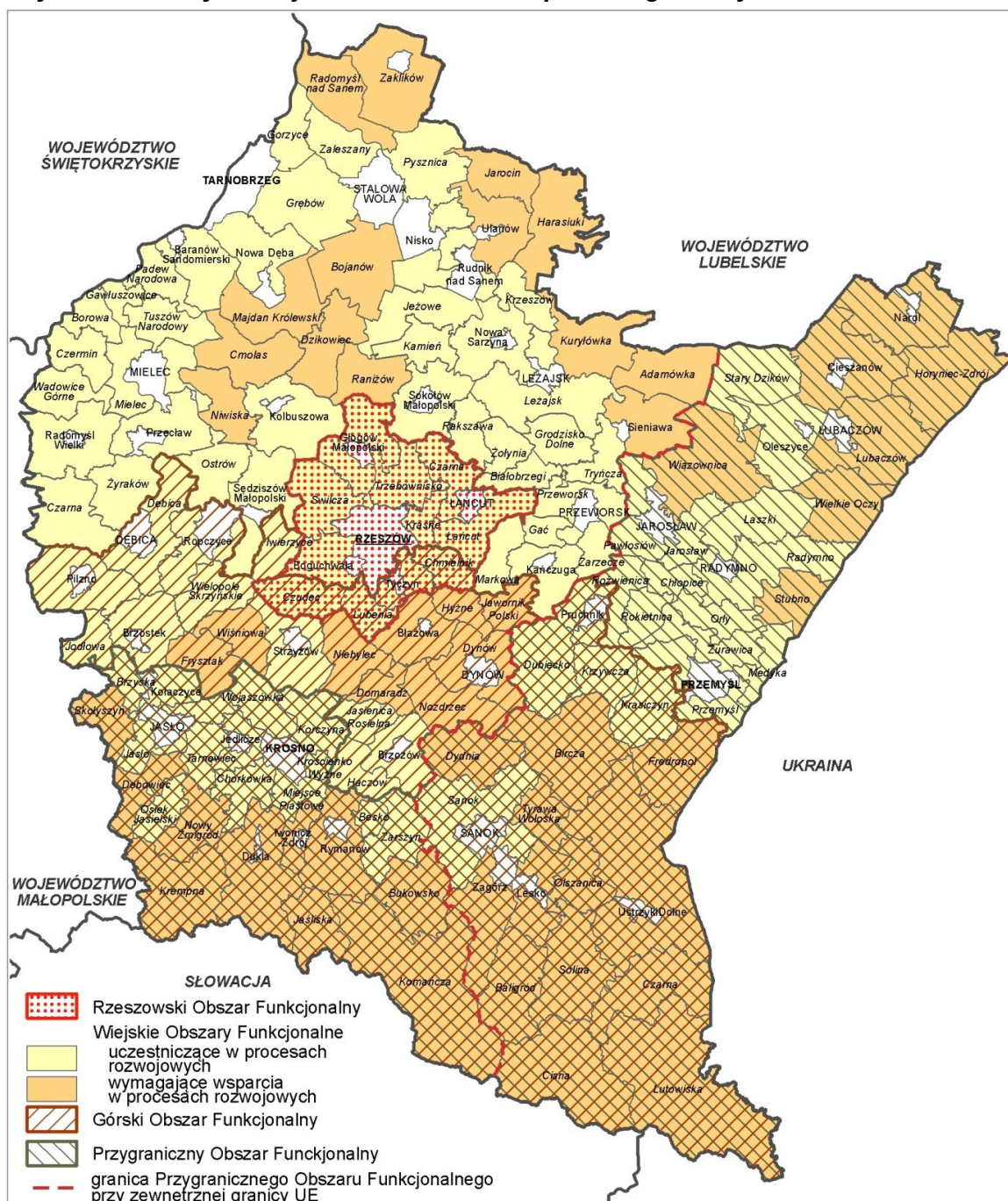
Przy wyznaczaniu granic obszarów funkcjonalnych zastosowano zasadę rozłączności (dana gmina może należeć tylko do jednego obszaru funkcjonalnego o znaczeniu regionalnym) oraz dominującej funkcji (do obszaru funkcjonalnego włączano gminy o wspólnych cechach i powiązaniach przestrzennych).

Poszczególne wyznaczone obszary o znaczeniu regionalnym zostały scharakteryzowane oraz przedstawiono ich mocne i słabe strony. Dla każdego obszaru ustalone zostały priorytety rozwojowe oraz funkcje rozwojowe (podstawowe i towarzyszące). Wstępnie określono wiodące kierunki zagospodarowania oraz zasady i warunki zagospodarowania; ustalenia te znajdują się w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego. Jednostki samorządu terytorialnego, znajdujące się na terenie danego obszaru, mogą wyrazić swoją opinię podczas konferencji, w której uczestniczyć będą przedstawiciele samorządu województwa.

2. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

Obszarami funkcjonalnymi o znaczeniu ponadregionalnym, wynikającymi z przepisów ustawy o pizp, na terenie województwa podkarpackiego są: Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowski Obszar Funkcjonalny (ROF); Wiejski Obszar Funkcjonalny (WOF), w tym: WOF uczestniczący w procesach rozwojowych i WOF wymagający wsparcia procesów rozwojowych; Górski Obszar Funkcjonalny (GOF), jako obszar szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej; Przygraniczny Obszar Funkcjonalny (POF). Położenie i granice poszczególnych obszarów przedstawiono na rysunku nr 1.

Rys. 1. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

Źródło: Opracowanie własne PBPP w Rzeszowie

Zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym będą uwzględnione w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego. Granice obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym przedstawiono w części graficznej PZPWP na mapie nr 6: „Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym” w skali 1:200 000.

2.1. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowski Obszar Funkcjonalny

Zasady delimitacji

Zgodnie z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), Miejskie Obszary Funkcjonalne (MOF) są to układy osadnicze ciągle przestrzennie, złożone z odrębnych administracyjnie jednostek. Obejmują zwarte obszary miast oraz powiązane z nimi funkcjonalnie strefy zurbanizowane. Administracyjnie obszary te mogą obejmować zarówno gminy miejskie i wiejskie, jak i miejsko-wiejskie. Miejskie obszary funkcjonalne podzielono na cztery podtypy ośrodków: wojewódzkie (w tym metropolitalne), regionalne, subregionalne i lokalne.

Rzeszów w systemie osadniczym kraju, zgodnie z KPZK 2030, został zaliczony do kategorii miast wojewódzkich, pełniących oprócz funkcji regionalnych, szereg funkcji o znaczeniu krajowym, w tym metropolitalnych. Rzeszów położony w centralnej części województwa stanowi istotny węzeł komunikacyjny na kierunkach wschód-zachód i północ-południe, uzupełniony o zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie miasta port lotniczy Rzeszów-Jasionka. Jako stolica województwa podkarpackiego stanowi główny ośrodek regionu pełniący funkcje administracyjne, szkolnictwa wyższego, naukowo-badawcze i szerokiego zakresu usług: edukacyjnych, ochrony zdrowia, kultury i handlu.

Zgodnie z ustaleniami KPZK 2030 delimitacja obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich powinna zostać przeprowadzona na poziomie regionalnym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, przy wykorzystaniu kryteriów wypracowanych przez stronę rządową i samorządową, partnerów społecznych i gospodarczych. Ze względu na brak rozporządzenia określającego jednolite kryteria, przyjęto delimitację miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, zawartą w opracowaniu pn.: „Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego”, wykonanym w 2012 r. w Podkarpackim Biurze Planowania Przestrzennego w Rzeszowie. Powyższe opracowanie charakteryzuje się wieloaspektowym podejściem zespołu autorskiego, uwzględniającym różne metody delimitacji, opartym na przedstawionych poniżej zasadach i kryteriach pozwalających na wyznaczenie miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego.

Delimitacja miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego tj. Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przeprowadzona została w trzech etapach, w ramach:

- metody badawczej na podstawie uproszczonego modelu rozwoju gospodarczego układu lokalnego (wg M. Smętkowskiego)⁴;

⁴ Obszary metropolitalne w Polsce: problemy rozwojowe i delimitacja - Maciej Smętkowski, Bohdan Jałowiecki, Grzegorz Gorzelak, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG) – raporty i analizy, Warszawa 2008 r.

- metody badawczej korelacyjno-wagowej;
- analizy dojazdów do pracy;
- analizy dostępności komunikacyjnej;
- analizy powiązań funkcjonalno-przestrzennych.

Każda z wyżej wymienionych metod i analiz kończyła się wyznaczeniem miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, a podstawową jednostką terytorialną w każdym z etapów prac była gmina, będąca najmniejszą jednostką statystyczną⁵ – NTS 5.

I etap objął delimitację obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego wykonaną metodą badawczą na podstawie uproszczonego modelu rozwoju gospodarczego układu lokalnego (wg M. Smętkowskiego). Zastosowany uproszczony model rozwoju lokalnego obejmował wszystkie gminy województwa podkarpackiego i opierał się na wskaźnikach: statycznym, mówiącym o poziomie rozwoju gminy oraz dynamicznym, przedstawiającym dynamikę rozwojową w gminach.

Wśród uzyskanego zbioru gmin o najwyższych wartościach wskaźników poziomu lub dynamiki rozwoju, gminy charakteryzujące się wysokimi wartościami wskaźników to najczęściej gminy miejskie, wiejsko-miejskie i wiejskie sąsiadujące z dużymi ośrodkami miejskimi. Najintensywniejsze powiązania występują pomiędzy Rzeszowem a pobliskimi gminami (Głogów Małopolski, Trzebownisko, Krasne, Tyczyn, Boguchwała oraz położonymi w dalszym sąsiedztwie: Kolbuszowa, Czarna, m. Łańcut, Czudec i Iwierzycy). Wokół pozostałych większych miast regionu (Przemyśl, Stalowa Wola, Mielec, Krosno, Tarnobrzeg, Dębica, Jarosław i Sanok) również tworzą się strefy oddziaływania.

Uproszczony model rozwoju gospodarczego układu lokalnego stosowany był dla wyznaczania obszarów metropolitalnych dla całej Polski, dlatego w przypadku województwa podkarpackiego dalszej analizie poddany został jedynie Rzeszów wraz z gminami położonymi w odległości 50 km od jego centrum. Zastosowane, przy wyznaczaniu miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, zasady i kryteria według przyjętej metodologii, pozwoliły na określenie obszaru, w którym występują związki funkcjonalne indukowane przez ośrodek centralny – Rzeszów.

Do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego zdelimitowanego wg metody Smętkowskiego zaliczono 14 gmin (bez miasta rdzeniowego).

II etap delimitacji opierał się na metodzie badawczej tzw. metodzie korelacyjno-wagowej oraz analizach w następujących tematach: dojazdy do pracy, dostępność komunikacyjna i powiązania funkcjonalno-przestrzenne.

Do wyznaczenia granic obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące założenia:

- analizie poddano wszystkie gminy w odległości 50 km od centrum miasta Rzeszowa,
- w analizie uwzględniono gminy, których 50% i więcej powierzchni znalazło się w określonym obszarze analizy,
- granice obszaru funkcjonalnego są ciągłe i oparte o granice administracyjne gmin.

W metodzie korelacyjno-wagowej przyjęto cztery podstawowe kryteria tematyczne delimitacji: społeczne, gospodarcze, środowiskowe, mieszkalnictwo i infrastruktura techniczna. W sferze społecznej przebadano potencjał demograficzny oraz zachodzące procesy demograficzne, w gospodarczej: rynek pracy i aktywność gospodarczą gmin z uwzględnieniem kapitału zagranicznego. W kryterium mieszkania i infrastruktura

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. z 2007 r. Nr 214, poz. 1573 z późn. zm.).

techniczna, przebadano poziom życia mieszkańców w zakresie mieszkalnictwa oraz dostępności do infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej. W przypadku kryterium środowiska przyrodniczego, przebadano wskaźniki charakteryzujące przyrodnicze struktury przestrzenne, jak: lesistość, systemy przyrodnicze objęte ochroną i użytkowanie rolnicze. Łącznie w analizie wg metody korelacyjno-wagowej uwzględniono 16 cech – danych statystycznych GUS.

Zastosowana ekonometryczna metoda korelacyjno-wagowa, pozwoliła wystandaryzować brane pod uwagę dane, a uzyskane wyniki, dzięki wprowadzeniu jednolitych kryteriów, obciążone zostały minimalnym błędem subiektywizmu badacza. Takie odniesienie, przy przyjętych zasadach metodologicznych: bezpośredniego sąsiedztwa, ciągłości, zwartości i rozłączności, pozwoliło na określenie obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, jako regionu o wyjątkowo korzystnych wartościach badanych cech.

Do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego zdelimitowanego metodą korelacyjno-wagową zaliczono 23 gminy (bez miasta rdzeniowego).

Kolejnym zastosowanym kryterium delimitacji obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, była analiza dojazdów do pracy. Delimitacja została oparta o publikację GUS „Dojazdy do pracy w Polsce: terytorialna identyfikacja przepływów ludności związanych z zatrudnieniem”⁶, na podstawie której dokonano analizy wyjazdów i przyjazdów do pracy do Rzeszowa, dla poszczególnych gmin województwa podkarpackiego.

Do analizy wykorzystano również dane i wskaźniki udostępnione w Banku Danych Lokalnych GUS dotyczące:

- liczby osób przyjeżdżających do pracy;
- liczby osób wyjeżdżających do pracy;
- salda przyjazdów i wyjazdów do pracy.

Do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego zdelimitowanego na podstawie analizy dojazdów do pracy zaliczono 23 gminy (bez miasta rdzeniowego).

Dla zdiagnozowania relacji przestrzennych w zakresie dostępności komunikacyjnej do ośrodka wojewódzkiego, przeprowadzono uproszczoną analizę w zakresie:

- dostępności drogowej zewnętrznej – powiązania istniejącej i projektowanej sieci komunikacyjnej w skali całego województwa podkarpackiego z zewnętrznym układem komunikacyjnym (międzynarodowym, krajowym);
- dostępności drogowej wewnętrznej;
- dostępności komunikacji zbiorowej.

Analiza dostępności drogowej wewnętrznej wykazała, które gminy z analizowanego obszaru posiadają lub nie posiadają dostępu do dróg krajowych i wojewódzkich.

W analizie dostępności komunikacji zbiorowej, przyjęto średni czas jazdy oraz liczbę połączeń bezpośrednich dla transportu publicznego i prywatnego z ośrodków gminnych do miasta Rzeszowa. W tym celu stworzono bazę danych w oparciu o stronę internetową www.rozklady-jazdy.com.pl. Do konstrukcji danych przyjęto całodobowe rozkłady jazdy dla przewoźników publicznych i prywatnych. Na tej podstawie wyznaczono dwa wskaźniki określające dostępność komunikacyjną w transporcie zbiorowym poszczególnych gmin, tj. wskaźnik ilości połączeń całodobowych oraz wskaźnik określający średni czas podróży komunikacją publiczną. Na podstawie tych wskaźników dokonano klasyfikacji powiązań gmin

⁶ Kruska K., 2010, Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa

w komunikacji zbiorowej, co dało podstawę do delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego.

Do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego zdelimitowanego na podstawie analizy dostępności komunikacyjnej zaliczono 18 gmin (bez miasta rdzeniowego).

Delimitacja miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego na podstawie powiązań funkcjonalno-przestrzennych objęła analizy w zakresie:

- struktury funkcjonalno-przestrzennej systemu osadniczego (położenie Rzeszowa na tle kraju i województwa, system osadniczy, zmiany powierzchni i liczby ludności, strefy funkcjonalno-przestrzenne);
- uwarunkowań historycznych (historyczny podział administracyjny, układ i przebieg historyczny szlaków handlowych);
- uwarunkowań środowiskowych (walory przyrodnicze: parki narodowe, krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary NATURA 2000, szlaki turystyczne);
- uwarunkowań kulturowych (zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego: zabytki oraz tzw. dobra kultury współczesnej, szlaki kulturowe);
- lokalizacji siedzib organów administracji (organy administracji rządowej niezespólonej oraz zespólonej w województwie, organy administracji samorządowej, organy nadzoru i kontroli) oraz siedzib sądów powszechnych i administracyjnych;
- lokalizacji usług ponadlokalnych (szkolnictwo wyższe, instytucje kultury, szpitale, handel, turystyka);
- uwarunkowań gospodarczych (główne ośrodki przemysłowe, pasma aktywności gospodarczej, specjalne strefy ekonomiczne, parki technologiczne i przemysłowe, klastry, jednostki wspierające biznes itp.);
- powiązań infrastrukturalnych (zaopatrzenie w wodę, gospodarka ściekami sanitarnymi, gospodarka odpadami);
- powiązań stowarzyszeniowych (ze względu na charakter opracowania przeanalizowane zostały wyłącznie związki i stowarzyszenia, których członkami są jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli, jak również te, których siedziby znajdują się na obszarze objętym opracowaniem).

Wykonana wieloaspektowa analiza pozwoliła na określenie stanu istniejącego oraz zachodzących procesów integracji społeczno-gospodarczej, instytucjonalnej i przestrzennej, kierunków rozwoju powiązań funkcjonalnych i predyspozycji obszaru dla rozwoju poszczególnych funkcji w obszarze analizowanym, na podstawie której zdelimitowano obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowa.

Do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego zdelimitowanego na podstawie powiązań funkcjonalno-przestrzennych zaliczono 11 gmin (bez miasta rdzeniowego).

Efektom przeprowadzonych badań w I etapie oraz badań i analiz w II etapie, był III etap prac, w którym określono docelową strukturę obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Końcowy etap delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego polegał na zbiorczej analizie wyników z wcześniej przeprowadzonych badań i analiz.

W każdej z wyżej przedstawionych metod wyznaczone zostały gminy spełniające założone kryteria i kwalifikujące je do tworzenia obszaru funkcjonalnego z ośrodkiem wojewódzkim. Dla określenia docelowej struktury miejskiego obszaru funkcjonalnego

zestawiono ze sobą wynikowe obszary z poszczególnych metod (tab. 1). Znakiem „+” oznaczono te gminy, które w danej analizie zostały włączone do obszaru funkcjonalnego. Każda z jednostek administracyjnych mogła, zatem otrzymać maksymalnie pięć znaków „+”, co jest jednoznaczne z uwzględnieniem tej gminy w obszarze funkcjonalnym, w każdej z pięciu przeprowadzonych analiz.

Docelowo do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, zakwalifikowane zostały jedynie gminy, które posiadały cztery lub pięć znaków „+”, czyli te, w których powiązania funkcjonalno-przestrzenne na poziomie lokalnym między ośrodkiem wojewódzkim, a nimi są silne i wieloaspektowe.

Tab. 1. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego

Gmina	Metoda M. Smętkowskiego	Metoda korelacyjno-wagowa	Dojazdy do pracy	Dostępność komunikacyjna	Powiązania funkcjonalno-przestrzenne	Suma
Białobrzegi wiejska		+				1
Biażowa miejsko-wiejska			+	+		2
Boguchwała miejsko-wiejska	+	+	+	+	+	5
Chmielnik wiejska	+	+	+	+	+	5
Czarna wiejska	+	+	+	+	+	5
Czudec wiejska	+	+	+	+		4
Dynów miejska			+			1
Dynów wiejska			+			1
Gać wiejska		+				1
Głogów Małopolski miejsko-wiejska	+	+	+	+	+	5
Hyżne wiejska			+	+		2
Iwierzycze wiejska	+	+	+			3
Jawornik Polski wiejska			+			1
Kańczuga miejsko-wiejska		+				1
Kolbuszowa miejsko-wiejska	+	+		+		3
Krasne wiejska	+	+	+	+	+	5
Lubenia wiejska	+	+	+	+	+	5
Łańcut miejska	+	+	+	+	+	5
Łańcut wiejska	+	+	+	+	+	5
Markowa wiejska			+			1
Niebylec wiejska			+	+		2
Pawłosiów wiejska		+				1
Przeworsk miejska		+				1
Przeworsk wiejska		+				1
Sędziszów Małopolski miejsko-wiejska			+	+		2
Sokołów Małopolski miejsko-wiejska			+	+		2
Strzyżów miejsko-wiejska			+			1
Świlcza wiejska	+	+	+	+	+	5
Tryńcza wiejska		+				1
Trzebownisko wiejska	+	+	+	+	+	5
Tyczyn miejsko-wiejska	+	+	+	+	+	5
Zarzecze wiejska		+				1
Żołynia wiejska		+				1

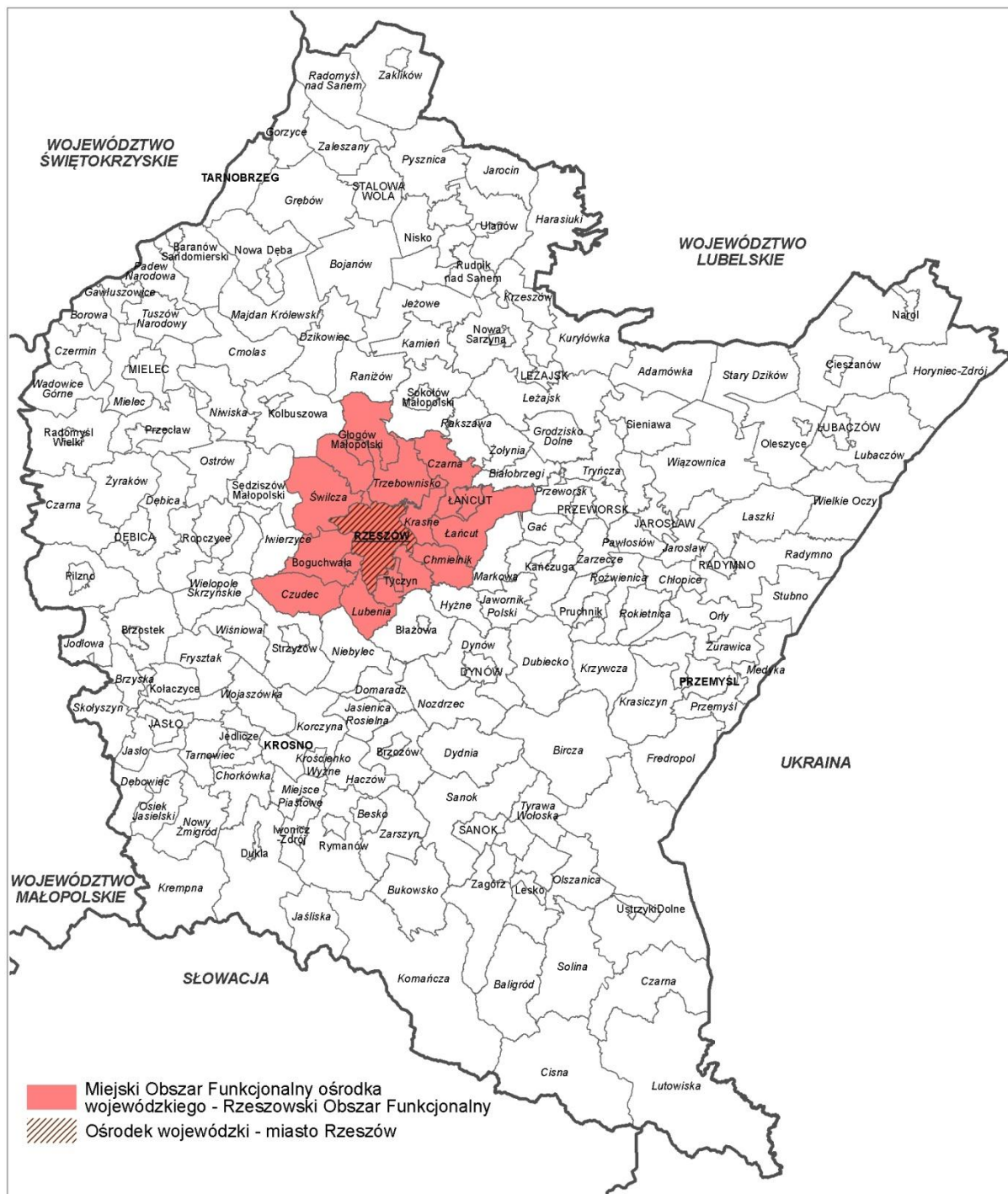
Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowski Obszar Funkcjonalny (ROF) tworzą miasto Rzeszów i 12 gmin (rys. 2), położonych w granicach administracyjnych trzech powiatów, a mianowicie:

- rzeszowskiego:
 - gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Głogów Małopolski, Tyczyn,
 - gminy wiejskie: Chmielnik, Krasne, Lubenia, Świlcza, Trzebownisko,

- łańcuckiego:
 - gmina miejska Łańcut,
 - gminy wiejskie: Czarna, Łańcut,
- strzyżowskiego: gmina wiejska Czudec.

Rys. 2. Rzeszowski Obszar Funkcjonalny

Źródło: Opracowanie PBPP w Rzeszowie

Charakterystyka obszaru i potencjał rozwojowy

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny położony jest w centralnej części województwa podkarpackiego i zajmuje powierzchnię 1 048 km², co stanowi 5,8% powierzchni województwa. Na terenie ROF zamieszkuje 356 331 osób, czyli ok. 17% populacji województwa. Najludniejszą gminą Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest miasto Rzeszów, które skupia 51,4% ogólnej ludności całego obszaru funkcjonalnego. Średnia gęstość zaludnienia obszaru wynosi 340 os./km² i jest niemal trzykrotnie wyższa od średniej dla województwa podkarpackiego (119 os./km²). Rzeszowski Obszar Funkcjonalny posiada znaczny potencjał ludzki, który stanowi o możliwościach jego rozwoju.

Tab. 2. Charakterystyka gmin ROF (stan na 31.12.2013 r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności [os.]	Gęstość zaludnienia [os./km ²]
Rzeszów	117	183 108	1 574
Pozostałe gminy OF	931	173 223	186
w tym:			
Boguchwała	89	19 459	219
Chmielnik	53	6 762	128
Głogów Małopolski	145	19 223	133
Krasne	39	10 659	273
Lubenia	55	6 504	118
Świlcza	112	16 192	144
Trzebownisko	90	20 565	228
Tyczyn	59	11 464	194
Czarna	78	11 335	145
Łańcut (m)	19	18 074	931
Łańcut (w)	107	21 265	200
Czudec	85	11 721	138
Łącznie	1 048	356 331	340

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. BDL GUS

W okresie ostatnich dziesięciu lat ROF wyróżniał się pozytywnymi trendami w zakresie demografii, był jednak wewnętrznie zróżnicowany – obok gmin o wyraźnie zaznaczającym się wzroście demograficznym (tj. Boguchwała, Głogów, Krasne, Tyczyn oraz Trzebownisko) istnieją również obszary o mniej korzystnej sytuacji (tj. miasto Łańcut, gminy Lubenia i Czudec). Zgodnie z prognozami demograficznymi GUS do 2035 r. w powiecie rzeszowskim, skupiającym większość gmin ROF, utrzymają się pozytywne zmiany w liczbie ludności. Przewiduje się, że do 2035 r. ubytki ludności będą występować w powiatach strzyżowskim i łańcuckim oraz w mieście Rzeszowie.

Spadkowi udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, obserwowanym w ciągu ostatnich lat, towarzyszył systematyczny wzrost odsetka osób starszych. Postępujące starzenie się ludności to jedno z najistotniejszych wyzwań demograficznych dla obszaru funkcjonalnego Rzeszowa w najbliższych latach – w zakresie m.in. rynku pracy, popytu na wyspecjalizowane usługi i opiekę zdrowotną, czy standardu życia osób starszych, szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne.

Rzeszów jako stolica województwa podkarpackiego stanowi główny ośrodek regionu pełniący funkcje administracyjne, gospodarcze, szkolnictwa wyższego, naukowo-badawcze i handlowo-usługowe. Drugie miejsce w hierarchii osadniczej Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zajmuje miasto Łańcut, będące ośrodkiem powiatowym, pełniącym funkcje ponadlokalne. Kolejnymi ośrodkami w systemie osadniczym są miasta (Głogów Małopolski, Boguchwała, Tyczyn) oraz miejscowości wiejskie będące siedzibami władz gmin. Są to

lokalne centra pełniące funkcje administracyjne oraz gospodarczo-usługowe, których zasięg oddziaływania w znacznym stopniu ogranicza się do granic gmin. Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje się policentrycznym układem osadniczym, stanowiącym potencjał dla zrównoważonego wielofunkcyjnego rozwoju.

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się dobrą dostępnością komunikacyjną. Przez obszar prowadzą drogowe i kolejowe szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym, krajowym oraz regionalnym. Najważniejszym jest autostrada A4 biegnąca od granicy z Niemcami do granicy z Ukrainą. Autostrada A4 przebiega w odległości około 4 km na północ od Rzeszowa, na terenie ROF znajdują się trzy węzły autostradowe: Rzeszów-Zachód, Rzeszów-Północ oraz Rzeszów-Wschód. Na realizowanym obecnie odcinku autostrady A4 (Rzeszów-Jarosław) planowany jest czwarty w granicach ROF węzeł Łańcut (na terenie gminy Czarna). Ważnym szlakiem komunikacyjnym wiodącym przez ROF jest również droga ekspresowa S19, stanowiąca polski fragment europejskiego korytarza transportowego, łączącego m.in. Słowację i Polskę z państwami bałtyckimi. Głównym szlakiem kolejowym przebiegającym przez obszar funkcjonalny jest magistrala kolejowa E30 (granica państwa z Niemcami w Zgorzelcu – granica państwa z Ukrainą w Medyce). Istotnym atutem wpływającym na dostępność komunikacyjną oraz atrakcyjność i konkurencyjność nie tylko Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale także województwa podkarpackiego, jest zlokalizowany w jego granicach międzynarodowy port lotniczy Rzeszów-Jasionka (gmina Trzebownisko). Lotnisko Rzeszów-Jasionka obsługuje połączenia pasażerskie oraz przewozy towarowe.

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego w skali województwa, o czym świadczy m.in. wskaźnik nasycenia podmiotami gospodarczymi wpisanymi do rejestru REGON, udział podmiotów gospodarczych działających w sekcji przemysł i budownictwo oraz wysoka liczba pracujących. W Rzeszowie zarejestrowanych jest 64,6% ogółu podmiotów gospodarczych ROF. Dużą koncentracją podmiotów gospodarczych charakteryzuje się także miasto Łańcut oraz gminy: Głógów Małopolski, Trzebownisko, Boguchwała, Łańcut i Świlcza. Działalność przemysłowa skupiła się w Rzeszowie, na obszarze wiejskim gminy Głógów Małopolski, w gminie Trzebownisko oraz, w mniejszym stopniu, na terenie miasta Boguchwała. Wynika to przede wszystkim z intensywnego rozwoju zlokalizowanych tam specjalnych stref ekonomicznych. Specjalizacja obszaru to rozwój przemysłu z zakresu nowoczesnych technologii (klaster przemysłu lotniczego Dolina Lotnicza, klaster informatyczny). Duże znaczenie dla rozwoju ROF mają również branże: elektromaszynowa, farmaceutyczna, spożywcza. Gminy położone w środkowej części ROF, posiadają najlepsze warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa (wysoki wskaźnik ogólnej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej) i stanowią zaplecze żywicielskie obszaru.

Istniejące walory turystyczne i produkty turystyczne, m.in. Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie, szeroko rozpoznawane wydarzenia kulturalne, obiekty dziedzictwa kulturowego (np. zespół zamkowo-parkowy Muzeum-Zamek w Łańcut, wpisany na listę Pomników Historii), jak również kreowanie nowych atrakcji turystycznych bazujących na wewnętrznym potencjale i zasobach (np. turystyczno-rekreacyjne zagospodarowanie brzegów rzek czy zbiorników wodnych, rozwój turystyki kulturowej eksponującej lokalne dziedzictwo materialne i niematerialne) stanowią szansę dla rozwoju turystyki na terenie ROF. Ważne znaczenie posiadać będzie tworzenie spójnej i zintegrowanej oferty turystycznej na terenie całego Rzeszowskiego Obszaru

Funkcjonalnego (m.in. spójny system szlaków i tras turystycznych, wspólne produkty turystyczne oraz wspólny system informacji turystycznej).

Analizowany obszar cechuje wysoki poziom rozwoju społecznego i gospodarczego w skali województwa, nie notuje się występowania istotnych barier i zagrożeń. O jego wysokim potencjale i poziomie rozwoju świadczą wskaźniki charakteryzujące strefę społeczną i gospodarczą, które osiągają wartość powyżej średniej wojewódzkiej.

Podstawowymi czynnikami egzogenicznymi hamującymi rozwój społeczno-gospodarczy jest peryferyjne położenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w przestrzeni kraju (makroregion Polski Wschodniej) i wydłużający się czas realizacji drogi ekspresowej S19.

Uwarunkowania geograficzne i geomorfologiczne powodują, że na obszarze funkcjonalnym występują zagrożenia spowodowane osuwaniem się mas ziemnych (w południowej części obszaru) i zagrożenia powodzią w dolinach rzek i potoków.

Wśród zagrożeń rozwoju należy również wymienić:

- zagrożenia komunikacyjne spowodowane dużym natężeniem ruchu na głównych szlakach komunikacyjnych;
- niekontrolowany rozwój budownictwa mieszkaniowego (w szczególności w strefie podmiejskiej Rzeszowa), co prowadzi do wzrostu kosztów budowy i utrzymania sieci i urządzeń infrastruktury technicznej;
- pogarszanie stanu środowiska naturalnego i kulturowego.

Pogłębiające się niekorzystne trendy demograficzne, takie jak: starzenie się społeczeństwa, migracje zarobkowe, odpływ ludzi młodych, wykształconych i przedsiębiorczych, to jedno z najważniejszych wyzwań demograficznych dla obszaru ROF w zakresie m.in. rynku pracy, popytu na wysokospecjalizowane usługi i opiekę zdrowotną.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Rzeszów, ośrodek wojewódzki pełniący szereg funkcji metropolitalnych; • Policentryczna struktura osadnicza dająca możliwości wielofunkcyjnego rozwoju obszaru; • Notowany w ostatnich latach wzrost liczby mieszkańców zarówno dla całego obszaru, jak również większości tworzących go gmin; • Korzystne położenie na skrzyżowaniu głównych szlaków komunikacyjnych drogowych i kolejowych, dostępność do międzynarodowego portu lotniczego; • Zróżnicowane walory przyrodnicze, stwarzające możliwość rozwoju funkcji sportowo-rekreacyjnych i turystycznych; • Występowanie licznych i zróżnicowanych obiektów i układów urbanistycznych dziedzictwa kulturowego; • Dostępność usług wyższego rzędu, w tym specjalistycznej opieki medycznej, nauki i kultury; • Organizacja wydarzeń kulturalnych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym; • Liczne szkoły wyższe, w tym Politechnikę Rzeszowską i Uniwersytet Rzeszowski; • Rozwój specjalnych stref ekonomicznych; • Rozwój działalności przemysłowej w bezpośrednim sąsiedztwie Rzeszowa; • Wysoki wskaźnik przedsiębiorczości w miastach ROF; • Specjalizacja obszaru w zakresie nowoczesnych technologii (klaster przemysłu lotniczego Dolina Lotnicza); • Sprzyjające warunki rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich ROF.	• Peryferyjne położenie ROF w przestrzeni kraju (makroregion Polski Wschodniej); • Brak bezpośredniego połączenia drogowego oraz kolejowego ze stolicą; • Niezadowalający stopień zagospodarowania zasobów przyrodniczych dla celów sportowo-rekreacyjnych i turystycznych; • Niski poziom atrakcyjności turystycznej obszaru (brak rozpoznawalnego produktu turystycznego, spójnej i zintegrowanej oferty turystycznej); • Systematyczny proces starzenia się ludności; • Niski wskaźnik przedsiębiorczości na terenach wiejskich; • Brak nowoczesnych powierzchni biurowych na potrzeby rozwoju usług dla biznesu – usług outsourcingu; • Brak centrum logistyczno-dystrybucyjnego.

Priorytet rozwojowy

Wzmocnienie pozycji Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej dynamizujące procesy rozwojowe Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego i całego województwa.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowe – produkcyjna (w szczególności przemysł nowych technologii), usługowa i mieszkaniowa;
- Towarzyszące – turystyka kulturowa, rolnicza;

Funkcje rozwojowe zostały zróżnicowane dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, znajdujących się w obrębie ROF (część 4 niniejszego opracowania).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Przyrost/ubytok rzeczywisty na 1000 ludności	+5,8	zwiększenie	BDL GUS
2.	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	57	zmniejszenie	BDL GUS
3.	Liczba osób pracujących na 1000 ludności	309	zwiększenie	BDL GUS
4.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności	1029	zwiększenie	BDL GUS
5.	Udział % podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przemyśle i budownictwie (sekcje B+C+D+E+F) w ogólnej liczbie podmiotów	19,0	zwiększenie	BDL GUS
6.	Udział % podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w usługach wyższego rzędu (sekcje J+R) w ogólnej liczbie podmiotów	5,8	zwiększenie	BDL GUS
7.	Udział % gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w działalności profesjonalnej, naukowej i usługach administrowania (sekcja M+N) w ogólnej liczbie podmiotów	15,3	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- dalszy rozwój funkcji metropolitalnych Rzeszowa, w tym przede wszystkim: szkolnictwa wyższego, działalności naukowo-badawczej, kultury, sztuki i oświaty wyższego rzędu, obsługi biznesu i turystyki międzynarodowej, specjalistycznych usług medycznych, działalności kongresowo-wystawienniczej, przemysłu wysokich technologii;
- rozwój bieguna wzrostu Rzeszów-Łańcut;
- tworzenie sieci powiązań komunikacyjnych sprzyjających rozwojowi społecznemu i gospodarczemu, podnoszących konkurencyjność i innowacyjność obszaru;
- rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych systemów osadniczych;
- ochrona i racjonalne wykorzystanie przestrzeni nieurbanizowanej w obrębie obszaru funkcjonalnego;
- tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego oraz wzrostu poziomu życia mieszkańców;
- zachowanie ciągłości systemów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- uporządkowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz kształtowanie przestrzeni publicznej Rzeszowa opartej na strefie zabudowy śródmiejskiej o wysokim potencjale kulturowym, podjęcie całościowych i systemowych działań w zakresie rewitalizacji i rewaloryzacji tkanki śródmiejskiej;
- dbałość o centra ośrodków osadniczych, ze szczególnym uwzględnieniem rewaloryzacji obiektów zabytkowych;
- rewitalizacja terenów i obiektów zdegradowanych oraz adaptacja na potrzeby współczesne (funkcje mieszkaniowe, handlowe, kulturalne, inne usługowe);
- rozwój terenów inwestycyjnych przy zapewnieniu odpowiedniej ilości terenów zieleni publicznej oraz dogodnego ich skomunikowania i uzbrojenia;
- ukierunkowanie gospodarki na rozwój nowych technologii i zwiększanie udziału w gospodarce sektorów innowacyjnych, między innymi poprzez rozwój istniejącej

- i tworzenie nowej infrastruktury, integrującej potencjał naukowo-badawczy z sektorem gospodarczym;
- ochrona przed zabudową terenów predysponowanych do rozwoju funkcji rolniczej oraz turystyczno-wypoczynkowej;
 - przeciwdziałanie degradacji terenów otwartych, zwłaszcza cennych pod względem kulturowym i przyrodniczym;
 - rozwój wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym;
 - wzmacnianie zewnętrznych powiązań komunikacyjnych z regionem oraz z najważniejszymi ośrodkami Polski i Europy, w tym m.in.: budowa drogi ekspresowej S19, dalszy rozwój lotniska Rzeszów-Jasionka; poprawa stanu technicznego infrastruktury kolejowej i uruchomienie połączeń pomiędzy Rzeszowem a miastami subregionalnym;
 - przy zagospodarowaniu terenów uwzględnienie ograniczeń związanych z położeniem na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmacniania przewag konkurencyjnych województwa;
- 1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów;
- 1.2.3. Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym wzmacniającego specjalizacje regionalne;
- 2.5.3. Profesjonalna kadra medyczna;
- 3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych;
- 3.3.1. Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym;
- 3.3.2. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu;
- 3.3.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym;
- 3.3.4. Uporządkowanie gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracja w ramach obszaru funkcjonalnego.

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie ROF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:
 - Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej,
 - Obszary terenów zamkniętych,

- Obszary potencjalnego występowania osuwisk.
- Obszary kształtowania potencjału rozwojowego:
 - Obszary cenne przyrodniczo,
 - Obszary ochrony krajobrazów kulturowych,
 - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
 - Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin.
- Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:
 - Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze,
 - Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym określone w obrębie ROF (omówione w części 4 niniejszego opracowania):

- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej;
- Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu;
- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich.

2.2. Wiejski Obszar Funkcjonalny

Zasady delimitacji

W ramach Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) wyróżniono dwa typy wiejskich obszarów funkcjonalnych:

- obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych; celem polityki przestrzennej na tych obszarach jest utrzymanie i rozwijanie więzi społeczności lokalnych oraz zachowanie prawidłowych relacji pomiędzy istniejącymi strukturami przestrzennymi; najważniejszym zagrożeniem dla tych obszarów są dezintegracja i niepełne procesy urbanizacyjne; obszary te powinny zostać wyznaczone w ramach strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa, jako obszary o dobrych warunkach do rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych;
- obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych; ich identyfikacja i wyznaczenie na poziomie regionalnym służyć będzie wprowadzeniu różnego typu działań z zakresu planowania przestrzennego; dokonanie delimitacji obszarów wiejskich wymagających wsparcia procesów rozwojowych, jest obligatoryjne w odniesieniu do planu zagospodarowania przestrzennego województwa i strategii rozwoju województwa.

W celu wyznaczenia na terenie województwa podkarpackiego wiejskiego obszaru funkcjonalnego sporządzono dokument pn. „Studium Wiejskich Obszarów Funkcjonalnych”⁷. W praktyce planistycznej, dla potrzeb prowadzenia działań w ramach różnych polityk publicznych, obszary wiejskie są definiowane jako tereny pozostające poza granicami miast. Takie podejście wynika m.in. z dostępności danych statystycznych publikowanych przez

⁷ Studium Wiejskich Obszarów Funkcjonalnych, Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie, Rzeszów 2014

GUS. Dlatego też w ww. dokumencie analizą objęto gminy wiejskie i tereny wiejskie z gmin miejsko-wiejskich.

Wyznaczenie wiejskiego obszaru funkcjonalnego poprzedzone było diagnozą uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich województwa podkarpackiego.

Kwantyfikacja poszczególnych wyznaczników rozwoju społeczno-gospodarczego doprowadziła do wyboru wskaźników, które w sposób pośredni lub bezpośredni obrazują poziom i jakość życia na danym obszarze, a tym samym kwalifikują poszczególne gminy do jednego z typów wiejskiego obszaru funkcjonalnego. W związku z tym przeanalizowano wybrane aspekty rozwoju obszarów wiejskich województwa podkarpackiego w zakresie potencjału demograficznego, infrastruktury społecznej, warunków mieszkaniowych i infrastruktury technicznej, działalności gospodarczej, potencjału przyrodniczego i zasobów kulturowych. Obszerny zestaw danych statystycznych pozwolił nie tylko zdiagnozować i scharakteryzować stan obecny, ale również pokazać procesy i zjawiska, jakie zachodziły w ostatnich latach na podkarpackiej wsi. Łącznie analizą objęto 110 gmin wiejskich i 34 tereny wiejskie z gmin miejsko-wiejskich, co stanowi 90% ogółu gmin województwa podkarpackiego. Delimitacja wiejskich obszarów funkcjonalnych odbyła się w pięciu etapach.

Etap I – Kryterium społeczno-gospodarcze

Wyznaczenie WOF wg kryterium społeczno-gospodarczego oparto na 23 wskaźnikach, zgrupowanych w pięć kryteriów tematycznych delimitacji tj.: demograficzne, ekonomiczne, społeczne, infrastruktura techniczna i warunki mieszkaniowe oraz środowiskowe. Każdy wskaźnik w danym kryterium tematycznym porównywany był do średniej wartości wskaźnika. Jednostkom gminnym, których wskaźnik osiągnął wartość powyżej średniej dla stymulantów oraz poniżej średniej dla destymulantów, przypisano 1 punkt. Natomiast jednostkom gminnym, których wskaźnik osiągnął wartość poniżej średniej dla stymulantów oraz powyżej średniej dla destymulantów, przypisano 0 punktów.

Następnie punkty w każdym z analizowanych kryteriów tematycznych zostały zsumowane. Jednostki, które uzyskały więcej niż połowę punktów w danej grupie wskaźników, zostały uznane za rozwojowe, pozostałe jednostki jako wymagające wsparcia, w analizowanym kryterium tematycznym.

Wyznaczonym w każdym kryterium tematycznym wiejskim obszarom funkcjonalnym, przypisana została punktacja: 1 punkt – obszary uczestniczące w procesach rozwojowych, 0 punktów – obszary wymagające wsparcia procesów rozwojowych. Na podstawie zsumowanych punktów przyjęto klasyfikację obszarów wiejskich według następującej punktacji:

- klasa I – 4 i 5 punktów (obszary intensywnie uczestniczące w procesach rozwojowych);
- klasa II – 3 punkty (obszary uczestniczące w procesach rozwojowych);
- klasa III – 2 punkty (obszary potrzebujące wsparcia procesów rozwojowych);
- klasa IV – 0 i 1 punkt (obszary potrzebujące dużego wsparcia procesów rozwojowych).

Obszary wiejskie klasy I i II zaliczone zostały do obszarów wiejskich uczestniczących w procesach rozwojowych, natomiast obszary wiejskie klasy III i IV, do obszarów wiejskich wymagających wsparcia procesów rozwojowych.

Etap II – Kryterium rolnicze

W kryterium rolniczym materiałami źródłowymi, aktualnymi w okresie kiedy przygotowywano Studium Wiejskich Obszarów Funkcjonalnych, były obszary wskazane w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, jako obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) oraz gminy, które na podstawie badań przeprowadzonych przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowy Instytut Badawczy (IUNG-PIB) w Puławach⁸, zostały zakwalifikowane do obszarów problemowych rolnictwa.

Z uwagi na fakt, iż obszary ONW pokrywają znaczą część województwa, na potrzeby dalszych prac, szczegółowej analizie poddano tylko te gminy, w których co najmniej połowa sołectw leży w granicach ONW. Natomiast z gmin, które zostały zakwalifikowane do obszarów problemowych rolnictwa (OPR) wybrano te, w których stwierdzono występowanie dwóch lub więcej czynników limitujących produkcję rolniczą. Jednostki, które na podstawie przyjętej reguły zostały zakwalifikowane do ONW lub OPR, bądź do obydwu obszarów jednocześnie, uznano za obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych. Natomiast pozostałe gminy uznano za obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych.

Etap III – Kryterium czasowe

W zakresie dostępności czasowej wiejskich obszarów funkcjonalnych została wzięta pod uwagę dostępność przestrzenna gmin do ośrodka wojewódzkiego. Analizie poddano izochrony dojazdu powyżej 90 minut do Rzeszowa. Gminy wiejskie i tereny wiejskie z gmin miejsko-wiejskich, których co najmniej 50% powierzchni leżało poza ww. izochroną, zakwalifikowane zostały do obszarów wiejskich wymagających wsparcia procesów rozwojowych. Gminy, które znalazły się w strefie czasowej dostępności poniżej 90 minut do Rzeszowa, zostały zakwalifikowane do obszarów wiejskich uczestniczących w procesach rozwojowych.

Etap IV – Struktura zbiorcza wiejskich obszarów funkcjonalnych

Zebrane w pierwszych trzech etapach informacje, stanowiły podstawę dla zbiorczej analizy wyników. W każdym z ww. etapów wyznaczono obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych i obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych.

Gminy, które dwu- i trzykrotnie zostały zakwalifikowane jako jednostki uczestniczące w procesach rozwojowych, uznano za gminy obszarów funkcjonalnych uczestniczących w procesach rozwojowych.

Gminy, które dwu- i trzykrotnie zostały zakwalifikowane jako jednostki potrzebujące wsparcia procesów rozwojowych, uznano za gminy obszarów funkcjonalnych wymagających wsparcia procesów rozwojowych.

Etap V – Struktura docelowa wiejskich obszarów funkcjonalnych

W celu określenia docelowej struktury wiejskich obszarów funkcjonalnych, uwzględniono w analizach wyznaczone w opracowaniu pt.: „Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych dla potrzeb Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego”, miejskie obszary funkcjonalne ośrodka wojewódzkiego i ośrodków

⁸ Jadczyż J., Regionalne zróżnicowanie obszarów problemowych rolnictwa (OPR) w Polsce, IUNG-PIB, Puławy 2009

subregionalnych. Przy ostatecznym określeniu typu: wiejskiego obszaru funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych zostały wyłączone gminy, które należą do miejskich obszarów funkcjonalnych.

Zdelimitowane w opracowaniu „Studium wiejskich obszarów funkcjonalnych” typu Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego zostały uaktualnione w związku z nadaniem z dniem 1 stycznia 2014 r. praw miejskich miejscowości Zaklików⁹. W związku z powyższym z WOF wymagającego wsparcia procesów rozwojowych z gminy Zaklików zostało wyłączone miasto, a pozostał teren wiejski z gminy miejsko-wiejskiej Zaklików.

Wiejski Obszar Funkcjonalny (rys. 3.) obejmuje:

- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (o dobrych warunkach do rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych): tereny wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Brzostek, Brzozów, Głogów Małopolski, Jedlicze, Kańczuga, Kolbuszowa, Kołaczyce, Nisko, Nowa Sarzyna, Oleszyce, Pilzno, Pruchnik, Przecław, Radomyśl Wielki, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Sokołów Małopolski, Strzyżów, Tyczyn; gminy wiejskie: Besko, Białobrzegi, Borowa, Brzyska, Chłopice, Chmielnik, Chorkówka, Czarna (powiat łańcucki), Czarna (powiat dębicki), Czermin, Czudec, Dębica, Dubiecko, Gać, Gawłuszowice, Grodzisko Dolne, Haczów, Iwierzycy, Jarosław, Jasienica Rosielna, Jasło, Jeżowe, Jodłowa, Kamień, Korczyn, Krasieczyn, Krasne, Krościenko Wyżne, Krzeszów, Krzywca, Laszki, Leżajsk, Lubenia, Łańcut, Markowa, Medyka, Miejsce Piastowe, Mielec, Orły, Osiek Jasielski, Ostrów, Padew Narodowa, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Pysznica, Radymno, Rakszawa, Rokietnica, Roźwienica, Sanok, Stary Dzików, Świlcza, Tarnowiec, Tryńcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Wadowice Górne, Wielopole Skrzyńskie, Wojaszówka, Zarszyn, Zarzecze, Żołynia, Żurawica, Żyraków.
- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych: tereny wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Błażowa, Cieszanów, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Lesko, Narol, Rymanów, Sieniawa, Ulanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zaklików; gminy wiejskie: Adamówka, Baligród, Bircza, Bojanów, Bukowsko, Cisna, Cmolasy, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Domaradz, Dydnia, Dynów, Dzikowiec, Fredropol, Frysztak, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Hyżne, Jarocin, Jaśliska, Jawornik Polski, Komańcza, Krempna, Kuryłówka, Lubaczów, Lutowiska, Majdan Królewski, Niebylec, Niwiska, Nowy Żmigród, Nozdrzec, Olszanica, Radomyśl nad Sanem, Raniżów, Skołyszyn, Solina, Stubno, Tyrawa Wołoska, Wiązownica, Wielkie Oczy, Wiśniowa.

Wiejski obszar funkcjonalny województwa podkarpackiego obejmuje gminy wiejskie i tereny wiejskie z gmin miejsko-wiejskich o powierzchni 16 660 km², co stanowi 93,4% powierzchni województwa. Ze względu na dużą powierzchnię omawianego obszaru, różnorodność potencjałów i funkcji właściwych dla poszczególnych gmin, poniżej oddzielnie scharakteryzowano Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych oraz Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia. Analiza ma na celu wskazanie różnic i analogii między wyznaczonymi typami obszaru funkcjonalnego, wskazanie ich potencjałów i barier rozwojowych oraz określenie wiodących kierunków oraz zasad zagospodarowania.

⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2013 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy (Dz. U. z 2013 r. poz. 869)

2.2.1. Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych

Charakterystyka obszaru i potencjał rozwojowy

Wiejski Obszar Funkcjonalny (WOF) uczestniczący w procesach rozwojowych obejmuje powierzchnię¹⁰ 8 413 km², co stanowi 47,1% powierzchni obszaru województwa podkarpackiego i 50,5% wiejskiego obszaru funkcjonalnego. Zamieszkuje go 888,6 tys. osób, a średnia gęstość zaludnienia obszaru wynosi 107 os./km² (dla województwa 119 os./km²). Korzystna dynamika zjawisk demograficznych w obrębie tego obszaru spowodowała, że przyrost rzeczywisty w 2013 r. wyniósł 1 514 osób (dla ogółu obszarów wiejskich województwa -3 102), co świadczy o wysokim potencjale ludzkim.

Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych charakteryzuje się dobrą dostępnością komunikacyjną. Przez obszar prowadzą drogowe i kolejowe szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym, krajowym oraz regionalnym uzupełnione siecią dróg powiatowych (z reguły o złych nawierzchniach). Istotnym atutem wpływającym na dostępność komunikacyjną oraz atrakcyjność i konkurencyjność tego obszaru jest port lotniczy Rzeszów-Jasionka (gmina Trzebownisko).

Opisywany obszar położony jest w strefach silnego oddziaływania, ważnych dla rozwoju województwa, ośrodków miejskich, takich jak: ośrodek wojewódzki Rzeszów, ośrodki subregionalne: Krosno, Mielec, Przemyśl, Stalowa Wola Tarnobrzeg oraz lokalnych ośrodków powiatowych. Charakteryzuje się dobrym dostępem do zatrudnienia w ośrodkach miejskich (migracje wahadłowe), dobrym i średnim dostępem do podstawowych usług publicznych oraz względnie dobrą dostępnością komunikacyjną do usług wyższego rzędu (średni czas dojazdu do ośrodka wojewódzkiego nie przekracza 90 minut).

Analizowany obszar cechuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego o czym świadczą: rozwój przemysłu z zakresu nowoczesnych technologii (klaster przemysłu lotniczego Dolina Lotnicza, klaster informatyczny), zlokalizowane na tym obszarze powierzchniowo duże podstrefy specjalnych stref ekonomicznych, wysoka jak na tereny wiejskie, liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 000 ludności (543 podmioty). Na bazie występujących w obszarze zasobów surowcowych wykształciły się branże o długoletniej tradycji, m.in.: wydobywanie i przetwórstwo ropy naftowej i gazu ziemnego, przemysł szklarski, zakłady przemysłowe powstałe w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego oraz lotnicze i okołolotnicze. Duże znaczenie mają branże: elektromaszynowa, farmaceutyczna, chemiczna i rolno-spożywcza, a także przemysł drzewny, z branżą meblową i materiałów budowlanych. Znacząca jest również funkcja gospodarcza związana z potencjałem średnich i małych przedsiębiorstw produkcyjno-usługowych o wysokim stopniu przystosowania do warunków gospodarki rynkowej.

Bliskość miast i miejsca pracy w innych sektorach gospodarki niż rolnictwo stymulują rozwój funkcji przemysłowej, budowlanej, turystycznej, administracyjnej oraz innych usług publicznych na tym obszarze. Łatwy dostęp do miejsc pracy poza rolnictwem, wysoki poziom kapitału ludzkiego i dostęp do usług publicznych, zlokalizowanych na tym obszarze lub w pobliskich miastach, redukują poziom bezrobocia i zapewniają mieszkańcom dobry poziom życia.

¹⁰ Bank Danych Lokalnych GUS (stan na 31.12.2014 r.)

Duży udział użytków rolnych w powierzchni ogółem wynoszący 65,4%, wysoka średnia wartość wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (75,4 pkt), miejsca pracy w obsłudze rolnictwa świadczą również o wysokim potencjale rolniczym tego obszaru. Ponadto procesy koncentracji własności i restrukturyzacji w rolnictwie podnoszą atrakcyjność inwestycyjną terenów wiejskich.

Istniejące walory turystyczne i produkty turystyczne, obiekty dziedzictwa kulturowego, jak również kreowanie nowych atrakcji turystycznych bazujących na wewnętrznym potencjale i zasobach (np. rozwój turystyki kulturowej eksponującej lokalne dziedzictwo materialne i niematerialne, rozwój turystyki biznesowej) stanowią szansę dla rozwoju różnych form turystyki na tym obszarze.

Uwarunkowania geograficzne i geomorfologiczne powodują, że do największych zagrożeń występujących w obszarze funkcjonalnym należą zagrożenia spowodowane osuwaniem się mas ziemnych (w gminach położonych w południowej części obszaru) i powodzią w dolinach największych rzek obszaru, tj. Sanu, Wiśłoka, Wiśłoki z dopływem Jasionki i Ropy oraz Wisły.

Wśród zagrożeń spowodowanych działalnością człowieka należy uwzględnić:

- zagrożenia komunikacyjne spowodowane dużym natężeniem ruchu na głównych szlakach komunikacyjnych oraz wydłużający się czas realizacji drogi ekspresowej S19 na odcinku Rzeszów-Barwinek;
- zagrożenia awariami, w szczególności skażenia chemiczno-ekologiczne, wiążące się z zakładami korzystającymi z produktów destylacji ropy naftowej i substancji palnych oraz terenami przebiegu licznych gazociągów średniego i wysokiego ciśnienia.

Czynnikiem egzogenicznym hamującym rozwój społeczno-gospodarczy jest peryferyjne położenie Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego uczestniczącego w procesach rozwojowych w przestrzeni kraju (makroregion Polski Wschodniej).

Gminy Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego uczestniczącego w procesach rozwojowych mają przeważnie dobry dostęp do usług, są włączone w procesy społeczno-gospodarcze z miastem oraz cechuje je zróżnicowana działalność pozarolnicza – nie notuje się występowania istotnych barier i zagrożeń.

Mocne i słabe strony obszaru funkcjonalnego

Mocne strony	Słabe strony
- Korzystny układ komunikacyjny – na przebiegu drogowych i kolejowych szlaków komunikacyjnych, dostępność do międzynarodowego portu lotniczego; - Lokalizacja ośrodka wojewódzkiego (Rzeszów) oraz miast subregionalnych (Krosno, Mielec, Przemyśl, Stalowa Wola, Tarnobrzeg) sprzyjająca rozprzestrzenianiu trendów rozwojowych na obszar wiejski; - Lokalne powiatowe ośrodki miejskie stanowiące dla obszaru wiejskiego zaplecze obsługi rolnictwa i usług podstawowych; - Korzystne warunki przyrodnicze do prowadzenia działalności rolniczej; - Duża liczba zakładów i firm przemysłowych o wysokim stopniu dostosowania do wymogów gospodarki rynkowej; - Duży potencjał do wykorzystania w funkcjonujących strefach ekonomicznych; - Rozbudowany system sieci osadniczej przy głównych trasach komunikacyjnych; - Korzystna sytuacja demograficzna – dodatnie saldo migracji, dodatni przyrost naturalny; - Duże zasoby siły roboczej zlokalizowane w niewielkiej odległości od głównych centrów rozwojowych regionu; - Korzystne warunki dla tworzenia nowych produktów wsi dających miejsca pracy (np. wszelkiego rodzaju usługi oparte na wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego wsi);	- Peryferyjne położenie obszaru w przestrzeni kraju (makroregion Polski Wschodniej); - Znaczny procent dróg o złym stanie technicznym; - Niekorzystna struktura agromiast gospodarstw rolnych; - Niewystarczający poziom organizacji rynków rolnych przejawiający się między innymi słabą integracją produkcji rolniczej z sektorem przetwórczym; - Niedostateczne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych do rozwoju różnych form turystyki; - Niekorzystne zmiany demograficzne – występujące zjawisko suburbanizacji przyczyniające się do rozpraszania zabudowy i degradacji wiejskich terenów otwartych; „Konflikt interesów” wynikający z położenia terenów o dobrym i bardzo dobrym potencjale rolniczym w strefie intensywnego rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej w województwie; - Brak dostatecznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych i osuwiskowych.

Priorytet rozwojowy

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich przez różnicowanie działalności gospodarczej, stwarzanie przyjaznego środowiska zarówno dla rolników, jak i nierolniczej ludności wiejskiej.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – rolnicza, przemysłowa oraz obsługi ludności.
- Towarzysząca – turystyczna oraz funkcja ochrony i podniesienia wartości krajobrazowej obszaru wiejskiego.

Funkcje rozwojowe zostały zróżnicowane dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, znajdujących się w obrębie WOF (część 4 niniejszego opracowania).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Przyrost/ubytek rzeczywisty na 1000 ludności WOF ogółem (2013 r.)	1,7	zwiększenie	BDL GUS
2.	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w WOF ogółem (2013 r.)	59	zmniejszenie	BDL GUS
3.	Udział użytków rolnych w powierzchni WOF ogółem (2013 r.)	65,4%	zwiększenie	BDL GUS
4.	Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w WOF ogółem	2,9 ha*	zwiększenie	BDL GUS
5.	Udział podmiotów gospodarczych z sekcji A dział 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w WOF ogółem (2013 r.)	0,9%	zwiększenie	BDL GUS
6.	Udział podmiotów gospodarczych z sekcji przemysł (B+C+D+E) i budownictwo (F) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w WOF ogółem (2013 r.)	30,0%	zwiększenie	BDL GUS
7.	Liczba miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych na 1 000 ludności w WOF ogółem (2013 r.)	9,5	zwiększenie	BDL GUS

*wartość wskaźnika aktualna na rok 2010 dla gmin wiejskich i gmin miejsko-wiejskich

– dane z Powszechnego Spisu Rolnego

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego oraz wzrostu poziomu życia mieszkańców;
- wzmocnienie powiązań obszarów wiejskich z ośrodkami miejskimi;
- tworzenie nowych miejsc pracy niezwiązanych bezpośrednio z rolnictwem;
- ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- kształtowanie warunków rozwoju gospodarczego, w tym: gospodarki rolnej, leśnej i przemysłu;
- wspieranie restrukturyzacji rolnictwa, przyczyniającej się do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej na terenach wiejskich;
- racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- wspieranie tworzenia rentownych gospodarstw rolnych generujących wysokie dochody oraz małych gospodarstw rodzinnych charakterystycznych dla regionu;
- zrównoważony rozwój turystyki;
- rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni, ograniczające zjawiska rozpraszania zabudowy, kultywowania najlepszych tradycji i wzorców zabudowy charakterystycznych dla obszarów.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej, między innymi poprzez: budowę, przebudowę i rozbudowę dróg wojewódzkich i lokalnych, tworzenie nowych połączeń kolejowych oraz budowę ścieżek rowerowych;
- utrzymanie wysokiej jakości przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku, m.in. poprzez dążenie do zachowania prawidłowych relacji pomiędzy istniejącymi strukturami przestrzennymi, zabezpieczenie ich przed dezintegracją i procesami suburbanizacyjnymi;

- rozwój systemu usług, w tym zdrowia i edukacji oraz podniesienie jakości kształcenia i wspieranie edukacji zawodowej w celu dostosowania do zapotrzebowania na rynku pracy;
- wykorzystywanie zasobów endogenicznych obszarów, w tym: rolniczej przestrzeni produkcyjnej zwłaszcza na glebach o wysokiej bonitacji do produkcji roślinnej (uprawa pszenicy i żyta);
- rozwój specjalnych działów produkcji rolnej, takich jak uprawy w szklarniach i tunelach, fermowa hodowla i chów drobiu rzeźnego i nieśnego na terenach sąsiadujących z dużymi ośrodkami miejskimi, stanowiącymi rynki zbytu;
- rozwój gospodarki żywnościowej na obszarach predysponowanych do takiej funkcji, w tym wspieranie profilowania specjalizacji regionalno-lokalnej oraz działalności niszowej w rolnictwie i rybactwie (np. produkcja zdrowej żywności, winiarstwo, pszczelarstwo itp.);
- rozwój spółdzielczości, grup producenckich, przetwórstwa rolno-spożywczego, rzemiosła, rękodzielnictwa w oparciu o certyfikowane lokalne produkty;
- ochrona i efektywne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego obszaru dla rozwoju różnych form turystyki;
- zachowanie kulturowych i przyrodniczych elementów przestrzeni, wpływających w istotny sposób na kształt krajobrazu kulturowego oraz eksponowanie wartościowych obiektów w strukturze przestrzennej;
- wspieranie działalności przemysłowej, w tym rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw sektora produkcyjnego oraz tworzenie, wspieranie i poprawa efektywności funkcjonowania usług otoczenia biznesu;
- rozwój infrastruktury technicznej oraz nowoczesnych proekologicznych technologii pozyskiwania energii (z wykorzystaniem potencjału zasobów wodnych, instalacji fotowoltaicznych i biomasy);
- wspieranie lokalizacji na obszarach wiejskich lub w pobliskich miastach usług, w tym usług publicznych, ułatwiających dostęp do miejsc pracy poza rolnictwem i redukujących poziom bezrobocia.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 dla priorytetu 3.4.: „Funkcje obszarów wiejskich”, określa podstawowy cel, tj. „obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku” i przewiduje następujące kierunki działań:

- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;
- 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi;
- 3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej.

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie WOF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejskie obszary funkcjonalne ośrodka subregionalnego – Przemyśla, Krosna, Tarnobrzega, Stalowej Woli i Mielca;
- Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:
 - Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej,
 - Obszary terenów zamkniętych,
 - Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy,
 - Obszary potencjalnego występowania osuwisk.
- Obszary kształtowania potencjału rozwojowego:
 - Obszary cenne przyrodniczo,
 - Obszary ochrony krajobrazów kulturowych,
 - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
 - Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin.
- Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:
 - Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe,
 - Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze,
 - Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego,
 - Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym określone w obrębie WOF (omówione w części 4 niniejszego opracowania):

- Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej;
- Obszar Funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej;
- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich;
- Rostoczański-Puszczański Obszar Funkcjonalny;
- Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny;
- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej;
- Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu.

2.2.2. Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych

Charakterystyka obszaru i potencjał rozwojowy

Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych obejmuje powierzchnię 8 247 km², co stanowi 46,3% powierzchni obszaru województwa podkarpackiego i 49,5% wiejskiego obszaru funkcjonalnego. Teren ten zamieszkuje 354,7 tys. osób, a średnia gęstość zaludnienia wynosi 43 os./km² i jest prawie trzykrotnie niższa od gęstości zaludnienia województwa (119 os./km²).

Na terenie obszaru dominuje bezrobocie strukturalne, potencjał ludnościowy jest osłabiony przez utrzymujące się wysokie ujemne saldo migracji i niski przyrost naturalny. Obserwowane negatywne trendy demograficzne oraz prognoza spadku liczby ludności do 2035 r. będą miały bardzo niekorzystny wpływ na rynek pracy. Duża część mieszkańców jest nieaktywna zawodowo ze względu na zaburzoną strukturę demograficzną (emigracja zarobkowa), a dodatkowo brak alternatywnych źródeł dochodów obniża jakość życia mieszkańców obszaru. Jest to obecnie jedna z głównych przyczyn nasilania procesów depopulacyjnych. Z kolei analiza struktury zmian ludności według ekonomicznych grup wieku pozwala potwierdzić ogólnokrajową tendencję i wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa.

W zdecydowanej większości gminy tego obszaru charakteryzują się peryferyjnym położeniem względem wojewódzkiego ośrodka rozwoju, z których czas dojazdu przekracza 90 minut. Najgorszą dostępnością charakteryzują się gminy powiatu leskiego i bieszczadzkiego, z których czas dojazdu do Rzeszowa przekracza 150 minut. Małe i średniej wielkości ośrodki miejskie w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych i restrukturyzacyjnych. Oferują niedochodowe miejsca pracy w głównie w rolnictwie oraz sektorze usług publicznych (administracja, edukacja, zdrowie) oraz uzupełniając w innych strefach gospodarki (turystyka, leśnictwo).

Wiejski obszar wymagający wsparcia procesów rozwojowych to przede wszystkim tereny o niekorzystnych warunkach fizyczno-geograficznych i wysokiej lesistości, stanowiącej ok. 52% powierzchni ogólnej obszaru oraz tereny cenne przyrodniczo objęte różnymi formami ochrony przyrody.

Wysoka atrakcyjność środowiska przyrodniczego, ukształtowanie terenu i budowa geologiczna sprzyjają rozwojowi różnych form turystyki (m.in. wypoczynkowej, aktywnej, krajoznawczej, tematycznej, ekoturystyki) oraz uprawianiu sportów zimowych, lotniczych i wodnych. W Bieszczadach i Beskidzie Niskim, które stanowią część wiejskiego obszaru funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych znajduje się połowa turystycznych obiektów noclegowych województwa, w tym m.in. ok. 90% ośrodków wczasowych i zakładów uzdrowiskowych oraz 3/4 wszystkich obiektów sezonowych województwa. Baza ta wymaga jednak rozbudowy, poprawy standardu i dostosowania do różnego rodzaju klientów, w tym najbardziej wymagających klientów biznesowych. Turystyka w tym regionie ma typowo sezonowy charakter, więc konieczne jest stworzenie atrakcyjnej, całorocznej i uzupełniającej się oferty turystycznej. W miejscowościach Horyniec-Zdrój, Iwonicz-Zdrój, Rymanów Zdrój i Polańczyk funkcjonują uzdrowiska, których powstanie było możliwe dzięki specyficznym cechom klimatu tych miejscowości i występującym tam wodom leczniczym.

W strukturze gospodarki obszaru dominuje rolnictwo tradycyjne, rozdrobnione i niskotowarowe. Na terenach górskich rolnictwo prowadzone jest w warunkach niesprzyjających mechanizacji. Obszar ten cechuje niski udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (39,6%) oraz mniej korzystne dla rolnictwa warunki glebowe, o czym świadczy niższa od średniej wojewódzkiej wartość wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej – 61,9 pkt. Użytkowanie przestrzeni jest limitowane znacznym udziałem obszarów chronionych, w tym objętych programem Natura 2000. Warunki przyrodniczo-glebowe oraz klimatyczne sprzyjają rozwojowi rolnictwa ekologicznego oraz specjalistycznej działalności rolniczej. Duże znaczenie w gospodarce i zagospodarowaniu obszaru odgrywa zrównoważona gospodarka leśna z rozwiniętym przemysłem drzewnym o czym świadczy sześciokrotnie wyższy w porównaniu do średniej wojewódzkiej udział

podmiotów gospodarczych działających w sekcji leśnictwo i pozyskiwanie drewna w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON wynoszący 6,3%. Duże znaczenie w produkcji rolniczej tego obszaru odgrywa również hodowla bydła oraz uprawa roślin, szczególnie w jego północnej części.

W miastach, sąsiadujących z tym obszarem, słabo rozwija się działalność przemysłowa. Koncentruje się ona głównie wokół branży drzewnej, budowlanej oraz maszynowej. Najmocniejszą branżą przemysłową jest przemysł drzewny, rozwijający się w oparciu o lokalne zasoby leśne. Działalność wydobywcza m.in. takich surowców jak: gaz ziemny, ropa naftowa (złoża na wyczerpaniu), piaskowce, kruszywa prowadzona jest w ograniczonym zakresie m.in. z powodu znacznej koncentracji zachowawczych form ochrony przyrody.

Potencjał rozwojowy Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych stanowią przede wszystkim zasoby przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe i na tej bazie rozwinięta infrastruktura usług turystycznych, oraz dobrze rozwinięta sieć gospodarstw agroturystycznych, baza uzdrowiskowa i turystyka przygraniczna. Warunki przyrodniczo-glebowe oraz klimatyczne sprzyjają rozwojowi rolnictwa ekologicznego, uprawie roślin energetycznych, specjalistycznej działalności rolniczej (zakładanie pasiek i produkcja miodu pszczelego, uprawa winorośli i produkcja win, zielarstwo) i hodowli bydła. Duże znaczenie w gospodarce i zagospodarowaniu obszaru odgrywa zrównoważona gospodarka leśna z rozwiniętym przemysłem drzewnym.

Czynnikami, które wstrzymują rozwój gospodarczy i społeczny WOF wymagającego wsparcia procesów rozwojowych jest jego peryferyjne położenie w przestrzeni województwa podkarpackiego względem ośrodka wojewódzkiego, jego słaba dostępność komunikacyjna zarówno w układzie krajowym jak i wewnątrzregionalnym oraz sieć małych i średniej wielkości miast, które w bardzo małym stopniu biorą udział w procesach rozwojowych województwa. Atrakcyjność inwestycyjną obszaru ograniczają: niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, rozproszona zabudowa, słaba dostępność do podstawowych usług publicznych, wysoka lesistość, znaczne tereny objęte ochroną prawną, brak kompleksowej oferty turystycznej i jej sezonowość (w okresie letnim), a także mało konkurencyjne, rozdrobnione rolnictwo i zagrożenia naturalne: powodzie, osuwiska, erozja gleb. Barierą rozwoju jest również wydłużający się czas realizacji drogi ekspresowej S19 na odcinku Rzeszów-Barwinek (docelowo szlak transportowy „Via Carpathia”), słabe połączenia obszaru z autostradą A4 oraz znaczny procent dróg o złym stanie technicznym.

Czynnikami społeczno-demograficznymi obniżającymi potencjał rozwojowy obszaru są takie zjawiska jak: wysoki poziom bezrobocia (udział zarejestrowanych bezrobotnych w licznie ludności w wieku produkcyjnym przekracza 14,6%), duży udział wykluczonych społecznie, zjawisko emigracji zarobkowej, zadłużenie gmin i ich niskie dochody. Niski wskaźnik zaludnienia i obserwowany sukcesywny odpływ ludności na omawianym obszarze ma negatywny wpływ na kształtowanie poziomu jakości kapitału ludzkiego i społecznego, przy tym pogłębiające się niekorzystne trendy demograficzne, takie jak: starzenie się społeczeństwa nie prognozują poprawy potencjału demograficznego.

Mocne i słabe strony obszaru funkcjonalnego

Mocne strony	Słabe strony
- Bogactwo i zróżnicowanie środowiska przyrodniczego, kulturowego, historycznego na terenach wiejskich sprzyjające rozwojowi różnych form turystyki i usług turystycznych; - Znaczny udział usług turystycznych w strukturze sektorowej działalności gospodarczej, z rozbudowaną bazą noclegową agroturystyki, a także istniejąca baza uzdrowiskowa; - Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i specjalistycznej produkcji rolniczej oraz hodowli zwierząt; - Dobrze rozwinięty przemysł drzewny oparty o lokalne zasoby leśne.	- Peryferyjne położenie obszaru w przestrzeni województwa; - Słaba dostępność komunikacyjna obszaru, zarówno w układzie krajowym, jaki i wojewódzkim, ograniczająca atrakcyjność inwestycyjną i prowadzenie działalności gospodarczej; - Sieć małych i średniej wielkości miast, które w bardzo małym stopniu biorą udział w procesach rozwojowych województwa; - Niewystarczający dostęp do podstawowej infrastruktury technicznej, ekonomicznej i społecznej na terenach wiejskich; - Niekorzystne trendy demograficzne (depopulacja spowodowana odpływem migracyjnym i niskim przyrostem naturalnym, starzenie się społeczeństwa) oraz wysoki poziom bezrobocia; - Wysoki udział obszarów prawnie chronionych w ogólnej powierzchni ograniczający rozwój gospodarczy obszaru; - Mało konkurencyjne rolnictwo dominujące w strukturze gospodarki obszaru (niskotowarowe i rozdrobnione) i niski poziom udziału przemysłu w bazie ekonomicznej miast.

Priorytet rozwojowy

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich przez różnicowanie działalności gospodarczej, stwarzanie przyjaznego środowiska zarówno dla rolników, jak i nierolniczej ludności wiejskiej.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – produkcja rolna ukierunkowana na rolnictwo ekologiczne, hodowlę bydła i przetwórstwo rolno-spożywcze metodami ekologicznymi, produkcja leśna, funkcja turystyczno-rekreacyjna;
- Towarzysząca – uzdrowiskowa, usługowa oraz funkcja ochrony i podniesienia wartości krajobrazowej obszaru wiejskiego.

Funkcje rozwojowe zostały zróżnicowane dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, znajdujących się w obrębie WOF (część 4 niniejszego opracowania).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Przyrost/ubytek rzeczywisty na 1000 ludności WOF ogółem (2013 r.)	-1,1	zwiększenie	BDL GUS
2.	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w WOF ogółem (2013 r.)	54	zmniejszenie	BDL GUS
3.	Udział użytków rolnych w powierzchni WOF ogółem (2013 r.)	39,6%	zwiększenie	BDL GUS
4.	Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w WOF ogółem	4,3ha	zwiększenie	BDL GUS
5.	Udział podmiotów gospodarczych z sekcji A dział 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w WOF ogółem (2013 r.)	6,3%	zwiększenie	BDL GUS
6.	Udział podmiotów gospodarczych z sekcji przemysł (B+C+D+E) i budownictwo (F) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w WOF ogółem (2013 r.)	29,5%	zwiększenie	BDL GUS
7.	Liczba miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych na 1 000 ludności w WOF ogółem (2013 r.)	23,4	zwiększenie	BDL GUS

*wartość wskaźnika aktualna na rok 2010 dla gmin wiejskich i gmin miejsko-wiejskich
– dane z Powszechnego Spisu Rolnego

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego oraz wzrostu poziomu życia mieszkańców;
- wzmocnienie powiązań obszarów wiejskich z ośrodkami miejskimi;
- tworzenie nowych miejsc pracy niezwiązanych bezpośrednio z rolnictwem;
- ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- kształtowanie warunków rozwoju gospodarczego, w tym: gospodarki rolnej, leśnej i przemysłu;
- racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- wspieranie tworzenia rentownych gospodarstw generujących wysokie dochody oraz małych gospodarstw rodzinnych charakterystycznych dla regionu;
- zrównoważony rozwój turystyki;
- rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni, ograniczające zjawiska rozpraszania zabudowy, kultywowanie najlepszych tradycji i wzorców zabudowy charakterystycznych dla obszarów.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej, między innymi poprzez wspieranie rozwoju lokalnych połączeń transportowych, zwłaszcza na kierunkach, gdzie czas dojazdu do większych miast przekracza 60 min. (Bieszczady, Beskid Niski, Pogórze Dynowskie, północne części powiatów: kolbuszowskiego, stalowowolskiego i niżańskiego oraz wschodnia część powiatu lubaczowskiego);

- tworzenie warunków dla rozwoju lokalnego rynku pracy, szczególnie na obszarach o dużym bezrobociu (między innymi w sąsiedztwie miast: Lubaczowa, Leżajska, Strzyżowa, Brzozowa i Kolbuszowej);
- rozwój małych miast i miast powiatowych, które wspierają i stymulują wzrost społeczno-gospodarczy na poziomie lokalnym;
- efektywne i uzasadnione ekonomicznie planowanie lokalizacji inwestycji publicznych, celem pobudzenia rozwoju i ożywienia gospodarczego obszaru;
- zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
- utrzymanie trwałych użytków zielonych dla rozwoju hodowli zwierząt;
- nadawanie nieużytkom lub gruntom nieprzydatnym dla rolnictwa nowych funkcji (np. leśnej, turystycznej, pod uprawę roślin energetycznych);
- ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną;
- racjonalne wykorzystywanie walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego i krajobrazu dla rozwoju funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym ekoturystyki i agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego;
- restrukturyzacja i rewitalizacja istniejących i budowa nowych struktur przestrzennych uwzględniających zasady ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych;
- rozwijanie współpracy międzyregionalnej i przygranicznej lokalnych społeczności w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, niwelowanie barier i wykorzystywanie wspólnego potencjału;
- koordynacja działań prowadzonych w ramach różnych polityk sektorowych dla określenia wspólnej, jednolitej polityki rozwoju obszarów wiejskich wymagających wsparcia.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 dla priorytetu 3.4.: „Funkcje obszarów wiejskich”, określa podstawowy cel, tj. „obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku” i przewiduje następujące kierunki działań:

- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;
- 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi;
- 3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej.

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie WOF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:
 - Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej;
 - Obszary terenów zamkniętych;

- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy;
- Obszary potencjalnego występowania osuwisk;
- Obszary kształtowania potencjału rozwojowego:
 - Obszary cenne przyrodniczo;
 - Obszary ochrony krajobrazów kulturowych;
 - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych;
 - Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin;
- Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:
 - Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
 - Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
 - Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego;
 - Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym określone w obrębie WOF (omówione w części 4 niniejszego opracowania):

- Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej;
- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich;
- Roztoczańsko-Puszczański Obszar Funkcjonalny;
- Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny;
- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej;
- Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu.

2.3. Górski Obszar Funkcjonalny

Zasady delimitacji

Górski Obszar Funkcjonalny (GOF) to obszar występowania szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej, którego zasięg oddziaływania wykracza poza sferę lokalną i regionalną. Jest to obszar wyznaczany na podstawie typu potencjału rozwojowego, wymagający specjalnych działań, które należy podejmować w zakresie polityki przestrzennej i społeczno-gospodarczej oraz koordynacji działań na poziomie makroregionalnym. Zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 4 i art. 49b ustawy o pizp granice i zasady zagospodarowania GOF, jako obszaru funkcjonalnego o znaczeniu ponadregionalnym powinny być określone w PZPWP.

Obecnie brak jest prawnie ustalonych, jednolitych kryteriów definiowania obszaru górskiego, za Górski Obszar Funkcjonalny w województwie podkarpackim uznano pasmo Karpat¹¹.

¹¹ Granica Pasma Karpat Zewnętrznych wg Kondracki J., Geografia Regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN 2001

gminy miejsko-wiejskie Błażowa, Brzostek, Brzozów, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kołaczyce, Lesko, Ropczyce, Rymanów, Strzyżów, Tyczyn, Ustrzyki Dolne, Zagórz; gmina miejska: Dynów, Jasło, Krosno, Sanok;

- gminy, których 50% i więcej powierzchni znajduje się na terenie Karpat Zewnętrznych, w tym gminy wiejskie: Czudec, Dębica, Fredropol, Iwierzycy, Jawornik Polski, Lubenia; gminy miejsko-wiejskie: Pilzno i Pruchnik; gmina miejska Dębica.

Analizie poddano również gminy, których do 50% powierzchni znajduje się na terenie Karpat Zewnętrznych uwzględniając warunek, że różnica wysokości między najwyższym a najniższym punktem leżącym na terenie gminy wynosi co najmniej 300 metrów. Żadna z analizowanych gmin nie spełniła założonego kryterium wysokościowego.

Górski Obszar Funkcjonalny w województwie podkarpackim obejmuje 70 gmin położonych na terenie 13 powiatów ziemskich i 1 powiatu grodzkiego (rys. 4.).

Charakterystyka obszaru i potencjał rozwojowy

Wg danych GUS z 2013 r. Górski Obszar Funkcjonalny (GOF) obejmuje powierzchnię 8 219 km², co stanowi ok. 46% powierzchni obszaru województwa, a zamieszkuje go 754,37 tys. osób, co stanowi 35,4% liczby ludności województwa. Średnia gęstość zaludnienia obszaru wynosi 92 os./km² (średnia dla województwa – 119 os./km²).

Do Górskiego Obszaru Funkcjonalnego, stanowiącego pasmo Karpat, przynależą makroregiony: Pogórze Środkowobeskidzkie, Beskidy Środkowe i Beskidy Wschodnie. Pogórze Środkowobeskidzkie obejmuje pasmo Pogórzy, które ciągnie się przez całe województwo pasem szerokości ok. 60 km. Krajobraz budują pasma i grupy wzgórz o wysokości od 300 do 600 m n.p.m., porożcinane dolinami rzek: Wisłoki, Wisłoka i Sanu z ich dopływami. Budowę geologiczną Pogórza, podobnie jak położonych na południe Beskidów, tworzą układy fliszowe, zróżnicowane pod względem składu mineralnego i strukturalnego, silnie zaburzone, pofałdowane i poprzecinane uskoki. Na południu, od Gorlic w województwie małopolskim aż po Sanok, występuje rozległe obniżenie Dołów Jasielsko-Sanockich, składające się z szeregu kotlin położonych na wysokości 240-300 m n.p.m. oraz niewysokich wzgórz. Beskidy Środkowe obejmują Beskid Niski, który stanowi najłagodniejsze pasmo górskie w łańcuchu Karpat, sięgające wysokości 650-850 m n.p.m. Beskidy Wschodnie budują góry o układzie rusztowym z licznymi wąwozami o przebiegu z północnego-zachodu na południowy-wschód i stanowią je: Góry Sanocko-Turczańskie o wysokości ok. 500 m n.p.m. (z kulminacją pasma Żukowa 617 m n.p.m.) oraz Bieszczady Zachodnie, które w najwyższych partiach przekraczają zaledwie 1300 m (Tarnica – 1346 m n.p.m.), które wyróżniają się charakterystyczną rzeźbą i niepowtarzalnym krajobrazem. Pod Przełęczą Użocką w Bieszczadach bierze początek największa rzeka tego obszaru – San ze sztucznymi jeziorami Solińskim i Myczkowskim. Lasy GOF cechuje różnorodność siedlisk leśnych z dominacją buczyny karpackiej, z udziałem jodły, dębów, grabów, klonu, w znacznej części stanowiące pozostałość puszczy karpackiej (lesistość w południowej części obszaru przekracza 60%), obfitujące w rzadkie okazy fauny i flory. Osobliwością są bieszczadzkie połoniny, jedyne tego rodzaju subalpejskie łąki górskie w Polsce, a fenomenem (w Beskidzie Niskim, Bieszczadach i w pd. części Pogórza Przemyskiego) jest zjawisko naturalnej sukcesji przyrody na terenach opuszczonych przez człowieka po II wojnie światowej.

Ukształtowana w ciągu wieków wielonarodowość, a zatem wielokulturowość tego terenu przejawia się współcześnie głównie w zabytkach architektury i sztuki, historycznej

zabudowie miast i wsi, obyczajach i folklorze. Na szczególną uwagę zasługuje otwarty w 2011 r. Skansen Archeologiczny „Karpacka Troja” w Trzcinicy oraz obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, tj.: drewniane kościoły w Haczowie i Bliznem oraz drewniane cerkwie w Smolniku i Turzańsku. W ramach ochrony dziedzictwa geologicznego i obszarów o szczególnym znaczeniu geologicznym trwają prace nad utworzeniem geoparku „Dolina Wisłoka – Polski Teksas”.

Zmienność i różnorodność ukształtowania terenu, interesujące środowisko naturalne i kulturowe, sprzyjają rozwojowi turystyki, w tym: agroturystyki i ekoturystyki z aktywnymi formami wypoczynku oraz turystyki wodnej, rowerowej, narciarstwa zjazdowego, biegowego. Bogate zasoby dziedzictwa kulturowego i wytyczone szlaki kulturowe (Szlak Architektury Drewnianej, Szlak Ikon, Szlak Naftowy, Transgraniczny Szlak Beskidzkie Muzea) sprzyjają uprawianiu turystyki kulturowej. W miejscowościach Iwonicz-Zdrój, Rymanów-Zdrój i Polańczyk funkcjonuje lecznictwo uzdrowskie na bazie zasobów złóż wód mineralnych i specyficznych cechach klimatu.

Górski Obszar Funkcjonalny w województwie podkarpackim charakteryzuje się niekorzystnymi warunkami fizyczno-geograficznymi, klimatycznymi i glebowymi, powodującymi utrudnienia dla rolnictwa oraz rozwoju transportu. Część obszaru, szczególnie ta położona wzdłuż granicy państwowej, z dala od głównych ośrodków miejskich, charakteryzuje się też niekorzystną sytuacją w sferze społeczno-demograficznej i gospodarczej. W gminach występuje szereg problemów infrastrukturalnych, zwłaszcza w zakresie gospodarki wodno-ściekowej. Obszar jest też szczególnie narażony na występowanie ekstremalnych zjawisk pogodowych (w postaci intensywnych opadów deszczu i śniegu oraz silnych wiatrów), jak również na uruchamianie się procesów osuwiskowych.

W strukturze gospodarki dominuje tradycyjne rolnictwo, oparte głównie na gospodarstwach rodzinnych, funkcjonujące w niesprzyjających mechanizacji górskich terenach i cechujące się rozdrobnioną strukturą gruntów i niską towarowością produkcji. Obszar aktywności gospodarczo-społecznej stanowią przemysłowo-usługowe ośrodki miejskie: Jasło, Krosno i Sanok zlokalizowane wzdłuż drogi krajowej nr 28 oraz Dębica i Ropczyce przy drodze krajowej nr 4, w których, na bazie występujących w regionie zasobów surowcowych, wykształciły się branże o długoletniej tradycji, m.in.: wydobywanie i przetwórstwo ropy naftowej i gazu ziemnego, przemysł szklarski, lotniczy, a także branże: elektromaszynowa, chemiczna i spożywcza. Duże znaczenie w gospodarce i zagospodarowaniu południowych oraz wschodnich obszarów górskich, odgrywa zrównoważona gospodarka leśna z rozwiniętym przemysłem drzewnym.

Obsługa komunikacyjna obszaru odbywa się poprzez drogi krajowe nr 28 i nr 4 na osi zachód-wschód i drogę krajową nr 19 na osi północ-południe oraz łączącą je sieć dróg wojewódzkich i powiatowych. Transport kolejowy i lotniczy w tym obszarze ma znaczenie drugorzędne.

Potencjał rozwojowy GOF stanowią przede wszystkim uznane wartości przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe obszaru, i na tej bazie rozwinięta infrastruktura usług turystycznych, o czym świadczy duży udział podmiotów gospodarczych oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii, sieć gospodarstw agroturystycznych oraz znaczna liczba osób korzystających z w tych usług. Dobrze rozwinięta jest baza uzdrowska i turystyka przygraniczna. Miasta stanowią ośrodki aktywności gospodarczej poprzez dobrze rozwinięty przemysł, działalność usługową, kulturalną i społeczną, aktywizując obszary położone w ich sąsiedztwie. Warunki przyrodniczo-glebowe oraz klimatyczne sprzyjają rozwojowi rolnictwa ekologicznego oraz

specjalistycznej działalności rolniczej (zakładanie pasiek i produkcja miodu pszczelego, uprawy winorośli z produkcją win) i hodowli bydła.

Czynnikami ograniczającymi rozwój gospodarczy GOF jest jego peryferyjne położenie w stosunku do głównych centrów życia gospodarczego Polski, jego słaba dostępność komunikacyjna zarówno w układzie krajowym jak i wewnątrzregionalnym (zwłaszcza w części południowej i wschodniej), nierównomierne rozłożenie ośrodków miejskich stanowiących bieguny wzrostu, zapewniających pracę w przemyśle i dostęp do usług. Atrakcyjność inwestycyjną obszaru ograniczają: niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, rozproszona zabudowa, słaba dostępność do podstawowych usług publicznych, wysoka lesistość (w części południowej i wschodniej), znaczne tereny objęte ochroną prawną, brak kompleksowej oferty turystycznej i jej sezonowość, a także mało konkurencyjne, rozdrobnione rolnictwo i zagrożenia naturalne: powodzie, osuwiska, erozja gleb. Barierą rozwoju jest również wydłużający się czas realizacji drogi ekspresowej S19 na odcinku Rzeszów-Barwinek (docelowo szlak transportowy „Via Carpathia”), słabe połączenia obszaru z autostradą A4 oraz znaczny procent dróg o złym stanie technicznym.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
- Dobrze rozwinięty przemysł oparty na tradycjach górniczych wydobywania ropy naftowej i gazu ziemnego, szklarskich oraz lotniczych; - Korzystny udział usług turystycznych w strukturze działalności gospodarczej - Dobrze rozwinięta baza uzdrowskowa i agroturystyczna; - Korzystne warunki przyrodnicze do prowadzenia działalności rolniczej, w tym: ekologicznej produkcji żywności oraz specjalistycznej produkcji rolnej, (np. winiarstwo, pszczelarstwo) oraz hodowlanej; - Przygraniczne położenie i rozbudowany system sieci osadniczej przy głównych trasach komunikacyjnych; - Przygraniczne położenie obszaru, dobre lokalne kontakty sąsiedzkie (turystyka zakupowa); - Szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe, ze znacznym udziałem różnych form ochrony przyrody; - Znaczne zasoby kulturowe – obecność zabytkowych miast i obiektów o ponadregionalnej randze turystycznej duży zasób obiektów i zespołów obiektów o znacznych wartościach historycznych, artystycznych i krajobrazowych; - Dobrze rozwinięta sieć szlaków kulturowych i tras turystycznych; - Atrakcyjne produkty turystyczne.	- Peryferyjne położenie obszaru w stosunku do głównych centrów życia gospodarczego Polski; - Rozdrobniona i niskotowarowa struktura agrarna gospodarstw rolnych; - Brak sprawnych połączeń w zakresie komunikacji drogowej zewnętrznej (z centrum Polski) jak i wewnętrznej; - Niska dostępność komunikacyjna (zwłaszcza w części południowej i wschodniej); - Znaczny procent dróg o złym stanie technicznym; - Brak sprawnej komunikacji kolejowej lokalnej i zewnętrznej; - Niekorzystna sytuacja demograficzna; - Starzenie się społeczeństwa i wysokie obciążenie grupy w wieku produkcyjnym grupami w wieku nieprodukcyjnym; - Znaczne rozproszenie zabudowy powodujące degradację wiejskich terenów otwartych, szczególnie o wysokich walorach krajobrazowych; - Niedostateczne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych do rozwoju różnych form turystyki; - Brak różnorodnej i atrakcyjnej bazy turystycznej oraz dominacja sezonowości w przyjazdowym ruchu turystycznym; - Niedostateczna ogólnopolska promocja obszaru pod względem atrakcyjności przyrodniczej i kulturowej; - Brak dostatecznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych i osuwiskowych.

Priorytet rozwojowy

Wykorzystanie potencjału przyrodniczo-kulturowego do aktywizacji społeczno-gospodarczej GOF oraz rozwój ośrodków miejskich.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – turystyczno- usługowa oraz produkcyjna (przemysłowa i rolnicza);
- Towarzysząca – ochronna różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Funkcje rozwojowe zostały zróżnicowane dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, znajdujących się w obrębie GOF (część 4 niniejszego opracowania).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Przyrost/ubytok rzeczywisty na 1000 ludności (2013 r.)	-1,1	zwiększenie	BDL GUS
2.	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (2013 r.)	57,7	zmniejszenie	BDL GUS
3.	Liczba osób pracujących na 1000 ludności	152	zwiększenie	BDL GUS
4.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności (2013 r.)	669	zwiększenie	BDL GUS
5.	Udział % podmiotów gospodarczych oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii (sekcja I) w ogólnej liczbie podmiotów (2013 r.)	3,5	zwiększenie	BDL GUS
6.	Liczba osób korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych – Polacy ⁽¹⁾ i turyści zagraniczni ⁽²⁾	• 496 241 ⁽¹⁾ • 12 187 ⁽²⁾	zwiększenie	BDL GUS
7.	Liczba gospodarstw agroturystycznych ⁽³⁾ i ilość miejsc noclegowych ⁽⁴⁾ (01.2015 r.)	• 452 ⁽³⁾ • 4 863 ⁽⁴⁾	zwiększenie	Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- kształtowanie warunków rozwoju gospodarczego, w tym: przemysłu, gospodarki rolnej i leśnej z racjonalnym wykorzystaniem zasobów środowiska przyrodniczego;
- rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- zrównoważony rozwój turystyki.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- wzmocnienie roli ośrodków miejskich (rozwój przemysłu opartego na lokalnych zasobach surowcowych i szerokiego zakresu usług);
- tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
- zagospodarowanie zasobów naturalnych w sposób zachowujący różnorodność biologiczną środowiska i mozaikowość krajobrazu;
- zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego oraz jego racjonalnego wykorzystania dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo);
- utrzymanie trwałych użytków zielonych dla rozwoju hodowli zwierząt;
- nadawanie nieużytkom lub gruntom nieprzydatnym dla rolnictwa nowych funkcji (np. leśnej, turystycznej, upraw roślin energetycznych);
- ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej,

- wzmocnienie funkcji turystycznej oraz rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych (Iwonicz-Zdrój, Rymanów-Zdrój, Polańczyk) i obszaru ochrony uzdrowiskowej (Latoszyn);
- ochrona i promocja zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych świadczących o wielokulturowości obszaru, w tym rozwijanie sieci szlaków kulturowych;
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy (suburbanizacji) na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;
- ograniczenie zabudowy na terenach osuwisk, bądź zagrożonych powstawaniem osuwisk i występowaniem nasilonych procesów erozyjnych;
- uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi;
- rozwój infrastruktury technicznej oraz nowoczesnych proekologicznych technologii pozyskiwania energii (z wykorzystaniem potencjału zasobów wodnych, instalacji fotowoltaicznych i biomasy);
- budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu (*głównie w ośrodkach pełniących funkcję biegunów wzrostu oraz ośrodkach powiatowych*);
- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej (*szczególnie gminy przez teren których przebiegają najważniejsze szlaki tematyczne*);
- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację, zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi (*gminy wiejskie*);
- 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu (*szczególnie obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i naturalnego UNESCO, proponowane jako Pomniki Historii, Parki Narodowe i Rezerwat Biosfery oraz obiekty służące za wizytówkę GOF*);
- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym (*gminy położone na głównych drogowych szlakach komunikacyjnych*);
- 3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu;
- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;

- 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu (*miasta: Jasło, Krosno, Sanok, Lesko, Dębica, Ropczyce*) wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne;
- 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej (*obszary Natura 2000, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody*).

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie GOF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych: Krosna i Przemyśla;
- Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej,
 - Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej;
 - Obszary terenów zamkniętych;
 - Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy;
 - Obszary potencjalnego występowania osuwisk;
- Obszary kształtowania potencjału rozwojowego:
 - Obszary cenne przyrodniczo;
 - Obszary ochrony krajobrazów kulturowych;
 - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych;
 - Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin;
- Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:
 - Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
 - Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
 - Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego;
 - Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym określone w obrębie GOF (omówione w części 4 niniejszego opracowania):

- Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny;
- Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej;
- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich;
- Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu;
- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej.

2.4. Przygraniczny Obszar Funkcjonalny

Zasady delimitacji

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, w ślad za Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR)¹² rozróżnia dwa rodzaje obszarów przygranicznych. Od wejścia Polski do Unii Europejskiej są to obszary przygraniczne zlokalizowane przy zewnętrznej granicy UE oraz obszary położone przy wewnętrznej granicy Unii. Na terenie województwa podkarpackiego występują oba typy ww. obszarów.

Granica województwa podkarpackiego na długości 366 km jest równocześnie granicą państwa. Od południa (na odcinku 131 km) województwo graniczy ze Słowacją, od wschodu i częściowo od południa (na odcinku 235 km) z Ukrainą - jest to zewnętrzna granica UE.

Zgodnie z ustawą z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (t.j. Dz.U. z 2015 poz. 930) oraz rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 sierpnia 2005 r. w sprawie wykazu gmin i innych jednostek zasadniczego podziału terytorialnego państwa położonych w strefie nadgranicznej oraz tablicy określającej zasięg tej strefy (Dz.U. z 2005 r. Nr 188, poz.1580), strefa nadgraniczna w województwie podkarpackim obejmuje 34 gminy w 9 powiatach, w tym 3 miasta: Przemyśl, Lubaczów i Radymno, 8 gmin miejsko-wiejskich i 23 gminy wiejskie (rys. 5).

Strefa przygraniczna stosownie do definicji zawartej w Rozporządzeniu (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. ustanawiającym przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniającym postanowienia Konwencji z Schengen (Dz.Urz. UE L 405/1 z dnia 30 grudnia 2006 r. z późn. zm.) „*oznacza strefę, która nie sięga dalej niż 30 kilometrów od granicy. Jednostki podziału administracyjnego, które mają być uznane za strefę przygraniczną, są określone przez zainteresowane państwa w umowach dwustronnych, o których mowa w art. 13. Jeżeli część którejkolwiek takiej jednostki jest położona między 30 a 50 kilometrem od linii granicy, uznaje się ją mimo to za część strefy przygranicznej*”. Strefa przygraniczna przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie województwa podkarpackiego zdelimitowana została na podstawie umowy o zasadach małego ruchu granicznego zawartej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy (Dz.U. z 2009 r. Nr 103, poz. 858), która weszła w życie 1 lipca 2009 r.

Polsko-ukraińska strefa przygraniczna przy zewnętrznej granicy UE, po stronie polskiej w województwie podkarpackim, obejmuje 43 gminy położone w 8 powiatach ziemskich: bieszczadzkim, brzozowskim, jarosławskim, leskim, lubaczowskim, przemyskim, sanockim i miasto Przemyśl, na prawach powiatu grodzkiego.

Do polsko-słowackiej strefy przygranicznej przy wewnętrznej granicy UE, po polskiej stronie granicy zaliczono wszystkie gminy położone w powiatach ziemskich: bieszczadzkim, jasielskim, krośnieńskim, leskim, sanockim oraz miasto Krosno, na prawach powiatu grodzkiego.

¹² Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r.

Rys. 5. Przygraniczny Obszar Funkcjonalny

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Strefa przygraniczna w województwie podkarpackim obejmuje swym zasięgiem strefę nadgraniczną, dlatego w obrębie Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego (rys. 5) znalazło się 68 gmin, w tym gminy wiejskie: Baligród, Besko, Bircza, Bukowsko, Brzyska, Chłopice, Chorkówka, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Dubiecko, Dydnia, Fredropol, Horyniec-Zdrój, Jarosław, Jasło, Jaśliska, Komańcza, Korczyna, Krasiczyn, Krempna, Krościenko Wyżne, Krzywczyna, Laszki, Lubaczów, Lutowiska, Medyka, Miejsce Piastowe, Nowy Żmigród, Olszanica, Orły, Osiek Jasielski, Pawłosiów, Przemysław, Radymno, Rokietnica, Rożwienica, Sanok, Skołyszyn, Solina, Stary Dzików, Stubno, Tarnowiec,

Tyrawa Wołoska, Wiązownica, Wielkie Oczy, Wojaszówka, Zarszyn, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kołaczyce, Lesko, Narol, Oleszyce, Pruchnik, Rymanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz; gminy miejskie: Jarosław, Jasło, Krosno, Lubaczów, Przemyśl, Radymno, Sanok.

Charakterystyka obszaru i potencjał rozwojowy

Wg danych GUS z 2013 r. Przygraniczny Obszar Funkcjonalny (POW) obejmuje powierzchnię 8 723 km², co stanowi ok. 49% powierzchni województwa, a zamieszkuje go 744,8 tys. osób, co stanowi 35% populacji województwa. Średnia gęstość zaludnienia obszaru wynosi 85 os./km² (średnia dla województwa 119 os./km²).

Obszar przygraniczny w województwie podkarpackim stanowi specyficzną część polskiego pogranicza ze względu na historyczne uwarunkowania oraz ustanowienie od 1 maja 2004 r. granicy z Ukrainą, jako zewnętrznej granicy obszaru Unii Europejskiej.

Na granicy z Ukrainą funkcjonują następujące przejścia graniczne:

- 4 transportu drogowego: Korczowa-Krakowiec, (w sieci bazowej TEN-T), Medyka-Szeginie, Krościenko-Smolnica, Budomierz-Hruszew (otworzone w grudniu 2013 r.)
- 3 transportu kolejowego: Werchrata-Rawa Ruska, Przemyśl-Mościska (w sieci bazowej TEN-T), Krościenko-Chyrów (zawieszone);

W realizacji jest przejście graniczne Malhowice-Niżankowice.

Przygraniczny Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się niekorzystnymi zjawiskami w sferze społeczno-demograficznej i gospodarczej, co wynika z peryferyjnego położenia w stosunku do terenów o wysokiej atrakcyjności gospodarczej województwa, słabej dostępności komunikacyjnej (w tym w szczególności obszaru Bieszczad oraz powiatu lubaczowskiego) oraz oddalenia od większych ośrodków miejskich, pełniących rolę biegunów wzrostu.

Obsługa komunikacyjna południowej części obszaru przygranicznego odbywa się poprzez 2 drogi krajowe: Nr 19 (na osi północ-południe) i nr 28 (na osi wschód-zachód), oraz drogi wojewódzkie, uzupełnione siecią dróg powiatowych (z reguły o złych nawierzchniach). Wschodnia część obszaru przygranicznego, obsługiwana jest przez drogi krajowe: nr 4 (międzynarodowa E40), nr 28 i nr 77 oraz drogi wojewódzkie i powiatowe. Dostępność ulegnie poprawie po oddaniu do użytku ostatniego odcinka autostrady A4 Rzeszów-Jarosław. Głównym szlakiem kolejowym przebiegającym przez obszar funkcjonalny jest magistrała kolejowa E30 (granica państwa z Niemcami w Zgorzelcu – granica państwa z Ukrainą w Medyce). Miasto Przemyśl jest ważnym węzłem kolejowym, a w jego sąsiedztwie znajduje się suchy port Żurawica i kolejowe przejście graniczne Medyka.

Na terenie obszaru dominuje bezrobocie strukturalne, potencjał ludnościowy jest osłabiony przez utrzymujące się wysokie ujemne saldo migracji i niski przyrost naturalny. Widoczne trendy demograficzne oraz prognoza spadku liczby ludności do 2035 r. będą miały bardzo niekorzystny wpływ na rynek pracy. Jedną z głównych przyczyn jest brak atrakcyjnych miejsc pracy i możliwości podwyższania kwalifikacji, których istnienie mogłoby wpłynąć na wzrost dochodów oraz jakość życia mieszkańców obszaru. Jest to obecnie jedna z głównych przyczyn nasilania procesów depopulacyjnych. Z kolei analiza struktury zmian ludności według ekonomicznych grup wieku pozwala potwierdzić ogólnokrajową tendencję i wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa.

Na rozwój gospodarczy obszaru wpływ ma położenie przygraniczne i miejscowe zasoby naturalne środowiska. Ze względu na potencjały rozwojowe w POF można wyróżnić trzy obszary: południowy obejmujący Beskid Niski i Bieszczady – z dominującą funkcją leśną i turystyczną oraz dużą powierzchnią terenów chronionych, wschodni z miastem Przemyśl i sąsiadującymi z nim gminami – obszar wielofunkcyjny z rozbudowanymi funkcjami usługowymi i turystycznymi oraz północno-wschodni obejmujący gminy powiatu jarosławskiego i lubaczowskiego – z przewagą funkcji rolniczej.

Największym miastem w Przygranicznym Obszarze Funkcjonalnym jest Przemyśl – miasto na prawach powiatu, siedziba władz powiatu ziemskiego i gminy Przemyśl. Jest to subregionalny, wielofunkcyjny ośrodek rozwoju o funkcjach: usługowo – administracyjnej (w tym administracji specjalnej – celnej), turystycznej, przemysłowej i mieszkaniowej a także ośrodek szkolnictwa wyższego. Przemyśl to również ośrodek wszechstronnej obsługi strefy transgranicznej, między innymi w międzynarodowym transporcie drogowym i kolejowym z przejściem granicznym z Ukrainą; w kontaktach politycznych, jako siedziba konsula. Istotną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym południowej części POF odgrywają przemysłowo-usługowe ośrodki miejskie, jak: Jasło, Krosno, Sanok, w których zlokalizowane są podstrefy specjalnych stref ekonomicznych oraz inne tereny inwestycyjne w ramach których rozwija się działalność przemysłowa, głównie w branży elektromaszynowej, chemicznej, spożywczej i budownictwa.

W strukturze gospodarki rolnej dominuje tradycyjne rolnictwo, oparte głównie na gospodarstwach rodzinnych, cechujące się rozdrobnioną strukturą gruntów i niską towarowością produkcji. Notowany jest ubytek powierzchni użytków rolnych, w szczególności gruntów ornych. Sposób użytkowania przestrzeni POF jest ograniczony znacznym udziałem obszarów chronionych, w tym objętych programem Natura 2000. Warunki przyrodniczo-glebowe oraz klimatyczne sprzyjają rozwojowi rolnictwa ekologicznego oraz specjalistycznej działalności rolniczej. Duże znaczenie w gospodarce i zagospodarowaniu południowych i wschodnich obszarów górskich, odgrywa zrównoważona gospodarka leśna z rozwiniętym przemysłem drzewnym.

Walory turystyczne, jakimi dysponuje POF nie są w pełni wykorzystane. Marką rozpoznawalną są Bieszczady, których wartości przyrodniczo-kulturowe, rozwinięta infrastruktura turystyczna obszarów chronionych (w tym m.in. liczne szlaki turystyczne i kulturowe), znaczny udział podmiotów gospodarczych oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii, istniejąca baza noclegowa, w tym dobrze rozwinięta sieć gospodarstw agroturystycznych stanowi potencjał rozwoju turystycznego tej części POF. Na pograniczu Polski, Słowacji i Ukrainy, ze względu na walory przyrodnicze ustanowiony został Trójstronny Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”¹³. W miejscowościach Iwonicz-Zdrój, Rymanów-Zdrój Horyniec Zdrój i Polańczyk funkcjonuje lecznictwo uzdrowskie na bazie zasobów złóż wód mineralnych i specyficznych cechach klimatu.

Bogactwo dziedzictwa kulturowego wieloetnicznego pogranicza przejawia się współcześnie głównie w zabytkach architektury i sztuki, historycznej zabudowie miast i wsi, obyczajach i folklorze.

Przejawem aktywności społecznej i gospodarczej części obszaru położonego w sąsiedztwie granicy z Ukrainą jest ruch graniczny. Głównym celem przekroczenia

¹³ Każde państwo, którego tereny tworzą Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” posiada odmienne rozwiązania i doświadczenia w zakresie sprawowania ochrony przyrody. Rezerwat biosfery nie wpływa bezpośrednio na systemy prawne poszczególnych państw, ale pozwala na podjęcie wspólnych działań przeciwdziałających niekorzystnym zmianom przyrodniczym.

polskiego odcinka zewnętrznej granicy UE było dokonywanie zakupów. W 2013 r. cel ten deklarowało 82,6% cudzoziemców i 87,6% Polaków.

Według danych Komendy Głównej Straży Granicznej w 2013 r. na przejściach granicznych zlokalizowanych na zewnętrznej granicy lądowej Unii Europejskiej dokonano łącznie 31,8 mln odpraw osób przybywających do Polski lub opuszczających Polskę. Najwięcej osób przekroczyło granicę polsko-ukraińską – 16,8 mln (52,8% ogółu przekroczeń zewnętrznej granicy lądowej UE), z czego 9,4 mln przypadało na województwo podkarpackie (56% ogółu przekroczeń na granicy polsko-ukraińskiej). Największe natężenie ruchu drogowego występowało na przejściu drogowym w Medyce, gdzie dokonano ponad 4,9 mln odpraw, co stanowi 29,5% odpraw na granicy polsko-ukraińskiej i 52,1% na granicy polsko-ukraińskiej w województwie podkarpackim. Kolejnymi pod względem wielkości ruchu granicznego były przejścia drogowe w Korczowej oraz w Dorohusku i Hrebennem na terenie województwa lubelskiego. Na przejściu w Korczowej odprawiono 3,0 mln osób, co stanowi 18,0% przekraczających granicę polsko-ukraińską i 32% granicę polsko-ukraińską w województwie podkarpackim. Na pozostałych przejściach województwa podkarpackiego: w Krościenku i Przemyśle odprawiono odpowiednio 1,4 mln i 0,05 mln osób.

W 2009 r. weszła w życie umowa międzynarodowa między Polską, a Ukrainą o małym ruchu granicznym, co przyczyniło się do zmian w liczbie i dynamice przekroczeń granicy polsko-ukraińskiej. W 2013 r. odnotowano 7,5 mln przekroczeń granicy polsko-ukraińskiej, z tego 4,3 mln przypadało na województwo podkarpackie (w 2009 r. 0,21 mln).

Potencjał rozwojowy POF stanowi przede wszystkim położenie przy granicy z Ukrainą, jako zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, cenne wartości przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe obszaru oraz rozwinięta infrastruktura usług turystycznych, baza uzdrowiskowa i turystyka przygraniczna. Miasta stanowią ośrodki aktywności gospodarczej poprzez dobrze rozwinięty przemysł, działalność usługową, kulturalną i społeczną, aktywizując obszary położone w ich sąsiedztwie. Warunki przyrodniczo-glebowe oraz klimatyczne północno-wschodniej części obszaru POF sprzyjają rozwojowi rolnictwa związanego z uprawami rolnymi i hodowlą zwierząt, a obszary górskie o dużej lesistości w południowej i wschodniej części POF, rozwojowi gospodarki leśnej i pozyskiwaniu drewna.

Ze względu na uwarunkowania polityczne oraz prawno-instytucjonalne, rozwój obszaru przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej będzie się różnił od rozwoju obszaru przy wewnętrznej granicy UE i będzie zależał, w dużej mierze od polityki międzynarodowej, prowadzonej na poziomie Unii Europejskiej oraz sytuacji politycznej i gospodarczej w krajach sąsiednich.

Podstawowymi czynnikami wstrzymującymi rozwój społeczno-gospodarczy POF jest jego peryferyjne położenie w stosunku do głównych centrów życia gospodarczego Polski i jego słaba dostępność komunikacyjna zarówno w układzie krajowym jak i wewnątrzregionalnym (zwłaszcza obszaru Bieszczad i powiatu lubaczowskiego). Atrakcyjność inwestycyjną obszaru ograniczają: niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, rozproszona zabudowa, wzrost dysproporcji pomiędzy miastem a wsią w zakresie dostępności do podstawowych usług publicznych, wysoka lesistość (w części południowo-wschodniej), znaczne tereny objęte ochroną prawną, brak kompleksowej oferty turystycznej i jej sezonowość, a także mało konkurencyjne, rozdrobnione rolnictwo i zagrożenia naturalne: powodzie, osuwiska. Bariery rozwoju jest również wydłużający się czas realizacji drogi ekspresowej S19 na odcinku Rzeszów-

Barwinek (docelowo szlak transportowy „Via Carpathia”) i ostatniego odcinka autostrady A4 Rzeszów-Jarosław oraz znaczny procent dróg o złym stanie technicznym.

Do czynników zagrażających rozwojowi POF należy:

- pogłębiający się dystans gospodarczy i społeczny obszaru w odniesieniu do województwa,
- rosnąca atrakcyjność Rzeszowa i potencjalna marginalizacja ośrodków subregionalnych (Krosno, Przemyśl),
- pogłębianie się niekorzystnych trendów demograficznych, takich jak: starzenie się społeczeństwa, depopulacja, migracje zarobkowe, odpływ ludzi młodych, wykształconych i przedsiębiorczych,
- zwiększanie ograniczeń wynikających z ochrony przyrody i znacząca pozycja mało konkurencyjnego rolnictwa w strukturze gospodarki POF
- niestabilna sytuacja geopolityczna w Europie Środkowo-Wschodniej.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Przygraniczne położenie i rozbudowany system sieci osadniczej przy głównych trasach komunikacyjnych; • Bieszczady – rozpoznawalna marka turystyczna w kraju; • Bogactwo dziedzictwa kulturowego wieloetnicznego pogranicza, walory krajobrazowe oraz liczne formy ochrony przyrody sprzyjające rozwojowi usług turystycznych; • Znaczny udział usług turystycznych w strukturze sektorowej działalności gospodarczej – istniejąca baza noclegowa, agroturystyczna oraz uzdrowiskowa; • Funkcjonowanie podstref specjalnych stref ekonomicznych; • Dobrze rozwinięty przemysł drzewny oparty o lokalne zasoby leśne; • Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz rozwój specjalistycznej produkcji rolniczej; • Korzystne warunki dla rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich; • Obecność obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych (Przemyśl, Krosno) rozprzestrzeniających trendy rozwojowe na wschodnią i południową część obszaru.	• Peryferyjne położenie obszaru w przestrzeni województwa • Brak sprawnych połączeń w zakresie komunikacji drogowej zewnętrznej (z centrum Polski) jak i wewnętrznej, w tym znaczny procent dróg o złym stanie technicznym; • Niedostateczne wykorzystanie bogatych zasobów przyrodniczych i kulturowych do rozwoju różnych form turystyki; • Depopulacja spowodowana odpływem migracyjnym i niskim przyrostem naturalnym, oraz wysoki poziom, bezrobocia strukturalnego; • Rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych i niska towarowość rolnictwa; • Sezonowość w przyjazdowym ruchu turystycznym; • Dekapitalizacja bazy turystycznej i uzdrowiskowej oraz brak atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty turystycznej skierowanej do różnorodnych grup klientów.

Priorytet rozwojowy

Wykorzystanie potencjału miast, potencjału przyrodniczego i przygranicznego położenia dla rozwoju różnorodności usług, w tym o charakterze dystrybucyjnym i logistycznym.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – przemysłowa, rolnicza, usługowa, handlowa, turystyczna;
- Towarzysząca – ochronna różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Funkcje rozwojowe zostały zróżnicowane dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, znajdujących się w obrębie POF (część 4 niniejszego opracowania).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Przyrost/ubytok rzeczywisty na 1000 ludności (2013 r.)	-2,2	zwiększenie	BDL GUS
2.	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (2013 r.)	57	zmniejszenie	BDL GUS
3.	Liczba osób pracujących na 1000 ludności (2013 r.)	183	zwiększenie	BDL GUS
4.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności (2013 r.)	735	zwiększenie	BDL GUS
5.	Udział % podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w usługach zakwaterowania i gastronomii (sekcja I) w ogólnej liczbie podmiotów (2013 r.)	3,7	zwiększenie	BDL GUS
6.	Udział % podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w usługach handlu i usługach transportowych i magazynowych (sekcja G +H) w ogólnej liczbie podmiotów (2013 r.)	34,3	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- przeciwdziałanie peryferyjności poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej POF w relacjach krajowych i międzynarodowych, przez integrowanie systemów transportowych, usprawnienie powiązań transportowych, modernizację infrastruktury i uruchamianie nowych przejść granicznych;
- wzmocnienie ośrodków subregionalnych i lokalnych (Krosno, Przemyśl, Jasło, Jarosław, Lubaczów i Ustrzyki Dolne) poprzez wspieranie rozwoju gospodarczego nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;
- kształtowanie warunków rozwoju gospodarczego, w tym: przemysłu, gospodarki rolnej i leśnej z racjonalnym wykorzystaniem zasobów środowiska przyrodniczego,
- rozwój funkcji turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- wzmocnienie współpracy transgranicznej w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego poprzez realizację oraz koordynację wspólnych działań i projektów, zapewniających integrację planowania w obszarze ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury transgranicznej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- poprawa dostępu do usług publicznych zlokalizowanych w miastach i na obszarach wiejskich;
- uwzględnienie w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu (*głównie w ośrodkach pełniących funkcję biegunów wzrostu oraz ośrodkach powiatowych*);
- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej (*szczególnie gminy przez teren których przebiegają najważniejsze szlaki tematyczne*);
- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację, zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi (*gminy wiejskie*);
- 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu (*szczególnie obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i naturalnego UNESCO, proponowane jako Pomniki Historii, Parki Narodowe i Rezerwat Biosfery oraz obiekty służące za wizytówkę POF*);
- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym (*gminy położone na głównych drogowych szlakach komunikacyjnych*);
- 3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu;
- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;
- 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu (*miasta: Jasło, Krosno, Sanok-Lesko-Ustrzyki Dolne, Przemyśl, Przeworsk-Jarosław, Lubaczów*) wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne;
- 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej (*obszary Natura 2000, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody*);

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie POF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych – Krosna;
- Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej,
 - Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej;
 - Obszary terenów zamkniętych;
 - Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy;
 - Obszary potencjalnego występowania osuwisk;
- Obszary kształtowania potencjału rozwojowego:
 - Obszary cenne przyrodniczo;
 - Obszary ochrony krajobrazów kulturowych;
 - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych;
 - Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin;

- Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:
 - Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
 - Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
 - Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego;
 - Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym określone w obrębie POF (omówione w części 4 niniejszego opracowania):

- Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny;
- Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej;
- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich;
- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej;
- Rostoczańsko-Puszczańskiego Obszar Funkcjonalny.

2.5. Zestawienie

Tab. 3. Gminy województwa podkarpackiego w obszarach funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym

Lp.	Gmina	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Rzeszowa	Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych	Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych	Górski Obszar Funkcjonalny	Przygraniczny Obszar Funkcjonalny
		1	2	3	4	5
1	Adamówka			+		
2	Baligród			+	+	+
3a	Baranów Sandomierski (obszar miejski)					
3b	Baranów Sandomierski (obszar wiejski)		+			
4	Besko		+		+	+
5	Białobrzegi		+			
6	Bircza			+	+	+
7a	Błażowa (obszar miejski)				+	
7b	Błażowa (obszar wiejski)			+	+	
8a	Boguchwała (obszar miejski)	+				
8b	Boguchwała (obszar wiejski)	+	+			
9	Bojanów			+		
10	Borowa		+			
11a	Brzostek (obszar miejski)				+	
11b	Brzostek (obszar wiejski)		+		+	
12a	Brzozów (obszar miejski)				+	
12b	Brzozów (obszar wiejski)		+		+	

		1	2	3	4	5
13	Brzyska		+		+	+
14	Bukowsko			+	+	+
15	Chłopice		+			+
16	Chmielnik	+	+		+	
17	Chorkówka		+		+	+
18a	Cieszanów (obszar miejski)					+
18b	Cieszanów (obszar wiejski)			+		+
19	Cisna			+	+	+
20	Cmolas			+		
21	Czarna/p. bieszczadzki/			+	+	+
22	Czarna/p. dębicki/		+			
23	Czarna/p. łańcucki/	+	+			
24	Czermin		+			
25	Czudec	+	+		+	
26	Dębica (miejska)				+	
27	Dębica (wiejska)		+		+	
28	Dębowiec			+	+	+
29	Domaradz			+	+	
30	Dubiecko		+		+	+
31a	Dukla (obszar miejski)				+	+
31b	Dukla (obszar wiejski)			+	+	+
32	Dydnia			+	+	+
33	Dynów (miejska)				+	
34	Dynów (wiejska)			+	+	
35	Dzikowiec			+		
36	Fredropol			+	+	+
37	Frysztak			+	+	
38	Gać		+			
39	Gawłuszowice		+			
40a	Głogów Małopolski (obszar miejski)	+				
40b	Głogów Małopolski (obszar wiejski)	+	+			
41	Gorzyce		+			
42	Grębów		+			
43	Grodzisko Dolne		+			
44	Haczów		+		+	
45	Harasiuki			+		
46	Horyniec-Zdrój			+		+
47	Hyżne			+	+	
48	Iwierzycze		+		+	
49a	Iwonicz-Zdrój (obszar miejski)				+	+
49b	Iwonicz-Zdrój (obszar wiejski)			+	+	+
50	Jarocin			+		
51	Jarosław (miejska)					+
52	Jarosław (wiejska)		+			+
53	Jasienica Rosielna		+		+	
54	Jasło (miejska)				+	+
55	Jasło (wiejska)		+		+	+
56	Jaśliska			+	+	+
57	Jawornik Polski			+	+	
58a	Jedlicze (obszar miejski)				+	+
58b	Jedlicze (obszar wiejski)		+		+	+
59	Jeżowe		+			
60	Jodłowa		+		+	
61	Kamień		+			
62a	Kańczuga (obszar miejski)					
62b	Kańczuga (obszar wiejski)		+			
63a	Kolbuszowa (obszar miejski)					
63b	Kolbuszowa (obszar wiejski)		+			
64a	Kołaczyce (obszar miejski)				+	+
64b	Kołaczyce (obszar wiejski)		+		+	+
65	Komańcza			+	+	+
66	Korczyna		+		+	+
67	Krasiczyn		+		+	+

		1	2	3	4	5
68	Krasne	+	+			
69	Krempna			+	+	+
70	Krosno				+	+
71	Krościenko Wyżne		+		+	+
72	Krzeszów		+			
73	Krzywcza		+		+	+
74	Kuryłówka			+		
75	Laszki		+			+
76a	Lesko (obszar miejski)				+	+
76b	Lesko (obszar wiejski)			+	+	+
77	Leżajsk (miejska)					
78	Leżajsk (wiejska)		+			
79	Lubaczów (miejska)					+
80	Lubaczów (wiejska)			+		+
81	Lubenia	+	+		+	
82	Lutowiska			+	+	+
83	Łańcut (miejska)	+				
84	Łańcut (wiejska)	+	+			
85	Majdan Królewski			+		
86	Markowa		+			
87	Medyka		+			+
88	Miejsce Piastowe		+		+	+
89	Mielec (miejska)					
90	Mielec (wiejska)		+			
91a	Narol (obszar miejski)					+
91b	Narol (obszar wiejski)			+		+
92	Niebylec			+	+	
93a	Nisko (obszar miejski)					
93b	Nisko (obszar wiejski)		+			
94	Niwiska			+		
95a	Nowa Dęba (obszar miejski)					
95b	Nowa Dęba (obszar wiejski)		+			
96a	Nowa Sarzyna (obszar miejski)					
96b	Nowa Sarzyna (obszar wiejski)		+			
97	Nowy Żmigród			+	+	+
98	Nozdrzec			+	+	
99a	Oleszyce (obszar miejski)					+
99b	Oleszyce (obszar wiejski)		+			+
100	Olszanica			+	+	+
101	Orły		+			+
102	Osiek Jasielski		+		+	+
103	Ostrów		+			
104	Padew Narodowa		+			
105	Pawłosiów		+			+
106a	Pilzno (obszar miejski)				+	
106b	Pilzno (obszar wiejski)		+		+	
107a	Pruchnik (obszar miejski)				+	+
107b	Pruchnik (obszar wiejski)		+		+	+
108a	Przeclaw (obszar miejski)					
108b	Przeclaw (obszar wiejski)		+			
109	Przemyśl (miejska)					+
110	Przemyśl (wiejska)		+			+
111	Przeworsk (miejska)					
112	Przeworsk (wiejska)		+			
113	Pysznica		+			
114	Radomyśl nad Sanem			+		
115a	Radomyśl Wielki (obszar miejski)					
115b	Radomyśl Wielki (obszar wiejski)		+			
116	Radymno (miejska)					+
117	Radymno (wiejska)		+			+
118	Rakiszawa		+			
119	Raniżów			+		
120	Rokietnica		+			+

OBSZARY FUNKCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

		1	2	3	4	5
121a	Ropczyce (obszar miejski)				+	
121b	Ropczyce (obszar wiejski)		+		+	
122	Roźwienica		+			+
123a	Rudnik nad Sanem (obszar miejski)					
123b	Rudnik nad Sanem (obszar wiejski)		+			
124a	Rymanów (obszar miejski)				+	+
124b	Rymanów (obszar wiejski)			+	+	+
125	Rzeszów	+				
126	Sanok (miejska)				+	+
127	Sanok (wiejska)		+		+	+
128a	Sędziszów Małopolski (obszar miejski)					
128b	Sędziszów Małopolski (obszar wiejski)		+			
129a	Sieniawa (obszar miejski)					
129b	Sieniawa (obszar wiejski)			+		
130	Skołyszyn			+	+	+
131a	Sokołów Małopolski (obszar miejski)					
131b	Sokołów Małopolski (obszar wiejski)		+			
132	Solina			+	+	+
133	Stalowa Wola					
134	Stary Dzików		+			+
135a	Strzyżów (obszar miejski)				+	
135b	Strzyżów (obszar wiejski)		+		+	
136	Stubno			+		+
137	Świlcza	+	+			
138	Tarnobrzeg					
139	Tarnowiec		+		+	+
140	Tryńcza		+			
141	Trzebownisko	+	+			
142	Tuszów Narodowy		+			
143a	Tyczyn (obszar miejski)	+			+	
143b	Tyczyn (obszar wiejski)	+	+		+	
144	Tyrawa Wołoska			+	+	+
145a	Ulanów (obszar miejski)					
145b	Ulanów (obszar wiejski)			+		
146a	Ustrzyki Dolne (obszar miejski)				+	+
146b	Ustrzyki Dolne (obszar wiejski)			+	+	+
147	Wadowice Górne		+			
148	Wiązownica			+		+
149	Wielkie Oczy			+		+
150	Wielopole Skrzyńskie		+		+	
151	Wiśniowa			+	+	
152	Wojaszkówka		+		+	+
153a	Zagórz (obszar miejski)				+	+
153b	Zagórz (obszar wiejski)			+	+	+
154a	Zaklików (obszar miejski)					
154b	Zaklików (obszar wiejski)			+		
155	Zaleszany		+			
156	Zarszyn		+		+	+
157	Zarzeczce		+			
158	Żołynia		+			
159	Żurawica		+			+
160	Żyraków		+			

3. Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030

3.1. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) wyróżnia cztery podtypy miejskich obszarów funkcjonalnych, w tym obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych. Do miast subregionalnych zaliczono miasta o liczbie ludności pomiędzy 50 a 100 tys. mieszkańców, a także miasta mniejsze, pełniące ważne funkcje gospodarcze i społeczne. W województwie podkarpackim miasta subregionalne, dla których wyznacza się obszary funkcjonalne, to były ośrodki wojewódzkie: Krosno, Przemyśl i Tarnobrzeg oraz miasta Mielec i Stalowa Wola, które zostały zakwalifikowane ze względu na liczbę ludności (powyżej 60 tys.) i potencjał gospodarczy.

Miasta subregionalne wraz z obszarami funkcjonalnymi pełnią ważną rolę jako ośrodki koncentrujące funkcje gospodarcze i społeczne oraz będące miejscem świadczenia (w uzupełnieniu oferty miasta wojewódzkiego), usług publicznych istotnych dla ich mieszkańców, a również mieszkańców otaczających je obszarów wiejskich. Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, ośrodki subregionalne będą stanowiły bieguny wzrostu dla poszczególnych części województwa.

Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych, stosownie do zapisów KPZK 2030 nie jest obowiązkowa, niemniej może zostać dokonana na poziomie regionalnym w ramach prac nad planem zagospodarowania przestrzennego województwa, przy wykorzystaniu metodologii wypracowanej w procesie delimitacji obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego.

Delimitacja obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych przeprowadzona została wraz z delimitacją obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego¹⁴. Przyjęte do delimitacji obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych metody, kryteria i zasady były takie jak dla delimitacji obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (część 2.1. opracowania), z uwzględnieniem uwag:

- w etapie I, delimitację obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych przeprowadzoną według metody badawczej na podstawie uproszczonego modelu rozwoju gospodarczego układu lokalnego (wg M. Smętkowskiego) zakończono na badaniu wskaźników mówiących o poziomie i dynamice rozwoju wszystkich gmin województwa; wokół miast subregionalnych utworzyły się strefy oddziaływania, które zostały uznane za obszary kwalifikujące się do tworzenia obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych;
- w etapie II, w każdej z przeprowadzonych metod, analizie poddano wszystkie gminy w odległości 30 km od centrum miasta Krosna, Mielca, Przemyśla, Stalowej Woli i Tarnobrzega.

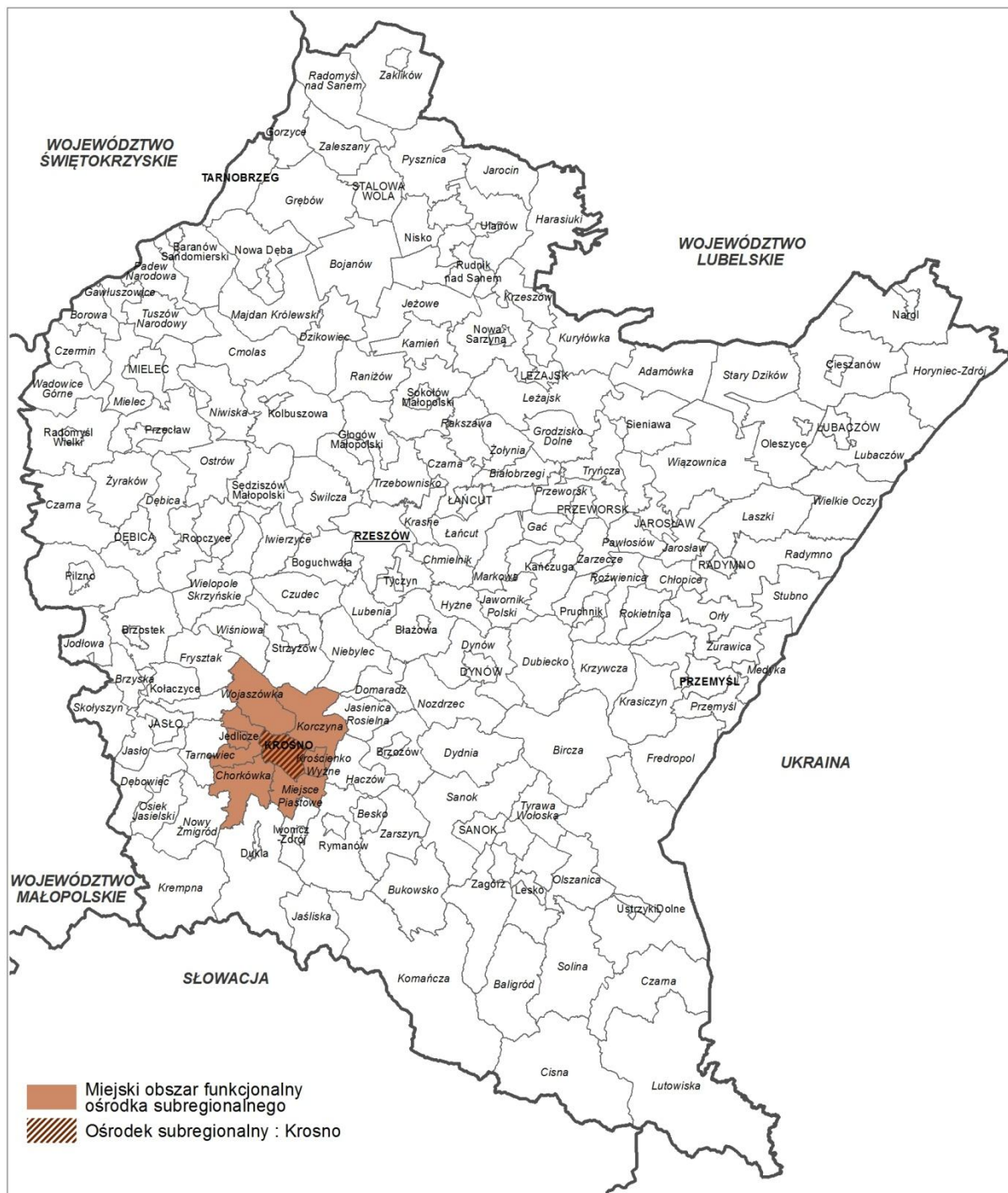
Gminy, które zostały zakwalifikowane do tworzenia obszaru funkcjonalnego miast subregionalnych na podstawie przeprowadzonych dwóch metod badawczych oraz trzech analitycznych, zostały przedstawione poniżej.

¹⁴ Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego, PBPP w Rzeszowie, Rzeszów 2012

3.1.1. Miasto Krosno

Obszar funkcjonalny miasta Krosna położony jest w części południowo-zachodniej województwa podkarpackiego. W skład obszaru funkcjonalnego wchodzi 6 gmin bezpośrednio sąsiadujących z miastem. Charakterystykę gmin obszaru funkcjonalnego przedstawiono w tabeli 5.

Rys. 6. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Krosno

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – miasta Krosna (rys. 6) obejmuje następujące gminy z powiatu krośnieńskiego:

- gmina miejsko-wiejska Jedlicze;
- gminy wiejskie: Chorkówka, Korczyna, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Wojaszówka.

Tab. 4. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Krosna

Gmina	Metoda M. Smętkowskiego	Metoda korelacyjno- wagowa	Dojazdy do pracy	Dostępność komunikacyjna	Powiązania funkcjonalno- przestrzenne	Suma
Brzozów miejsko-wiejska		+		+		
Chorkówka wiejska		+	+	+	+	4
Domaradz wiejska		+				
Dukla miejsko-wiejska			+	+		
Frysztak wiejska		+				
Haczów wiejska		+	+	+		
Iwonicz Zdrój miejsko-wiejska			+	+		
Jasienia Rosielna wiejska		+				
Jasło wiejska		+		+		
Jasło miejska		+		+		
Jaślica wiejska			+			
Jedlicze miejsko-wiejska		+	+	+	+	4
Korczyna wiejska	+	+	+	+	+	5
Krościenko Wyżne wiejska	+	+	+	+	+	5
Miejsce Piastowe wiejska	+	+	+	+	+	5
Rymanów miejsko-wiejska			+	+		
Tarnowiec wiejska		+				
Wojaszówka wiejska		+	+	+	+	4

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Tab. 5. Charakterystyka Krosna i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)

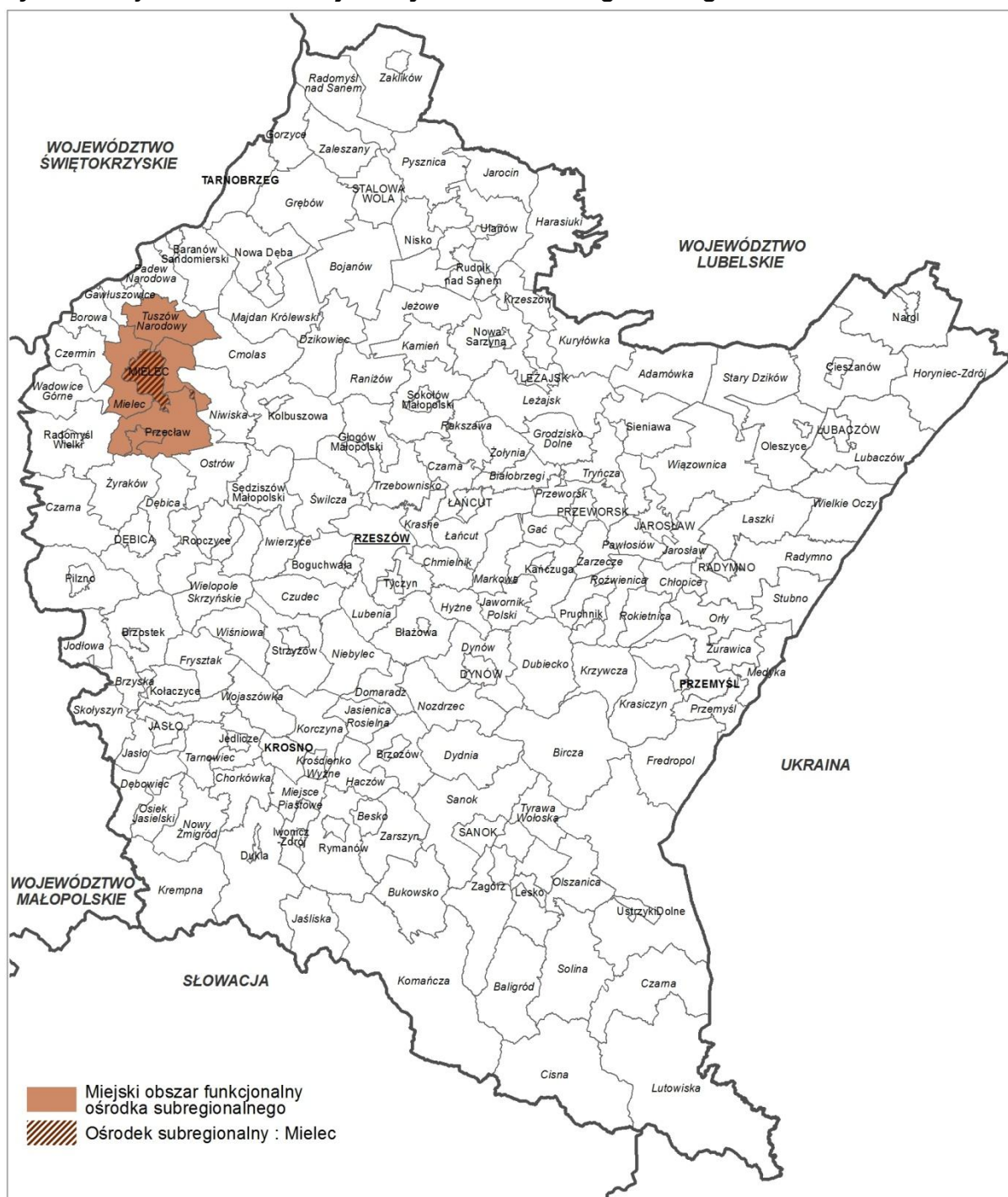
Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności [os.]	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
Krosno	44	47 223	1 086
Pozostałe gminy OF	379	68 246	180
w tym:			
Chorkówka	77	13 455	174
Jedlicze	59	15 476	264
Korczyna	93	11 031	119
Krościenko Wyżne	16	5 532	339
Miejsce Piastowe	51	13 550	264
Wojaszówka	83	9 202	110
Łącznie	423	115 469	273

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. BDL GUS

3.1.2. Miasto Mielec

Mielec z obszarem funkcjonalnym położony jest w części północno-zachodniej województwa podkarpackiego. Obszar funkcjonalny Mielca jest zwarty i obejmuje 3 gminy bezpośrednio sąsiadujące z miastem. Charakterystykę gmin obszaru funkcjonalnego przedstawiono w tabeli poniżej (tab. 7).

Rys. 7. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Mielec

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – miasta Mielca (rys. 7) obejmuje następujące gminy z powiatu mieleckiego:

- gminy miejsko-wiejska Przecław;
- gminy wiejskie: Mielec, Tuszów Narodowy.

Tab. 6. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Mielca

Gmina	Metoda M. Smętkowskiego	Metoda korelacyjno-wagowa	Dojazdy do pracy	Dostępność komunikacyjna	Powiązania funkcjonalno-przestrzenne	Suma
Borowa wiejska		+				
Czarna wiejska		+				
Czermin wiejska		+	+			
Dębica wiejska		+				
Dębica miejska		+				
Gawłuszowice wiejska		+				
Kolbuszowa miejsko-wiejska				+		
Mielec wiejska	+	+	+	+	+	5
Padew Narodowa wiejska		+		+		
Przecław miejsko-wiejska		+	+	+	+	4
Radomyśl Wielki miejsko-wiejska			+	+		
Tuszów Narodowy wiejska	+	+	+	+	+	5
Wadowice Górne wiejska		+	+	+		
Żyraków wiejska		+				

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

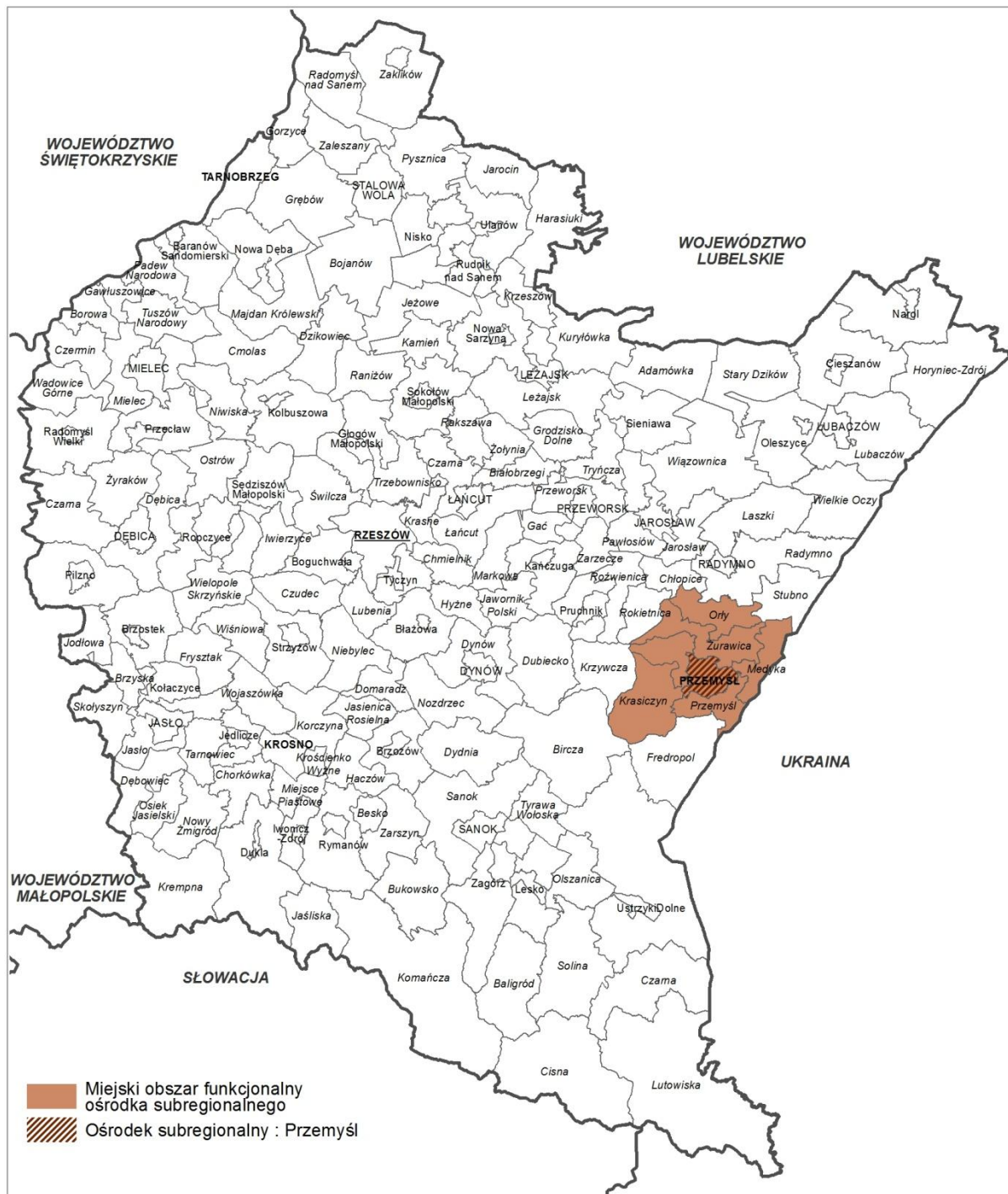
Tab. 7. Charakterystyka Mielca i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności [os.]	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
Mielec	47	61 096	1303
Pozostałe gminy OF	346	32 690	95
w tym:			
Mielec	123	13 007	106
Przecław	134	11 669	87
Tuszów Narodowy	89	8 014	90
Łącznie	393	93 786	239

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. BDL GUS

3.1.3. Miasto Przemyśl

Obszar funkcjonalny miasta Przemyśla usytuowany jest na wschodzie województwa podkarpackiego, przy granicy z Ukrainą. Obszar obejmuje 5 gmin, z których tylko gmina Orły nie sąsiaduje bezpośrednio z miastem. Charakterystykę gmin obszaru funkcjonalnego przedstawiono w tabeli poniżej (tab. 9).

Rys. 8. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Przemysła

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – miasta Przemysła (rys. 8) obejmuje następujące gminy z powiatu przemyskiego:

- gminy wiejskie: Krasiczyn, Medyka, Orły, Przemyśl, Żurawica.

Tab. 8. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Przemyśla

Gmina	Metoda M. Smętkowskiego	Metoda korelacyjno- wagowa	Dojazdy do pracy	Dostępność komunikacyjna	Powiązania funkcjonalno- przestrzenne	Suma
Fredropol wiejska			+	+		
Krasiczyn wiejska	+	+	+	+	+	5
Krzywca wiejska				+		
Medyka wiejska	+	+	+	+	+	5
Orły wiejska		+	+	+	+	4
Przemyśl wiejska	+	+	+	+	+	5
Radymno miejska				+		
Radymno wiejska				+		
Żurawica wiejska		+	+	+	+	4

Źródło: Opracowanie własne

Tab. 9. Charakterystyka Przemyśla i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności [os.]	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
Przemyśl	46	63 638	1 378
Pozostałe gminy OF	459	43 576	95
w tym:			
Krasiczyn	124	5 122	41
Medyka	61	6 459	107
Orły	70	8 846	126
Przemyśl	108	10 176	94
Żurawica	96	12 973	135
Łącznie	505	107 214	212

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. BDL GUS

3.1.4. Miasto Stalowa Wola

Stalowa Wola wraz z obszarem funkcjonalnym położona jest na północnym krańcu województwa podkarpackiego. Obszar funkcjonalny jest spójny i obejmuje teren trzech gmin sąsiadujących z miastem. Dwie gminy leżące w bezpośrednim sąsiedztwie Stalowej Woli (Bojanów, Grębów), nie spełniły warunków, które mogłyby je zakwalifikować do obszaru funkcjonalnego. Gmina Bojanów ze względu na niskie wskaźniki analiz, natomiast gmina Grębów znalazła się w obszarze funkcjonalnym Tarnobrzega. Charakterystykę gmin obszaru funkcjonalnego przedstawiono w tabeli poniżej (tab. 11).

Tab. 10. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Stalowa Wola

Gmina	Metoda M. Smętkowskiego	Metoda korelacyjno- wagowa	Dojazdy do pracy	Dostępność komunikacyjna	Powiązania funkcjonalno- przestrzenne	Suma
Bojanów wiejska		+	+			
Grębów wiejska				+		
Jeżowe wiejska			+	+		
Kamień wiejska				+		
Nisko miejsko-wiejska	+	+	+	+	+	5
Pysznica wiejska	+	+	+	+	+	5
Radomyśl nad Sanem wiejska	+	+	+			
Zaklików wiejska			+			
Zaleszany wiejska	+	+	+	+	+	5

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Tab. 11. Charakterystyka Stalowej Woli i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności [os.]	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
Stalowa Wola	83	63 692	772
Pozostałe gminy OF	376	43 877	117
w tym:			
Nisko	142	22 493	158
Pysznica	147	10 480	71
Zaleszany	87	10 904	125
Łącznie	459	107 569	234

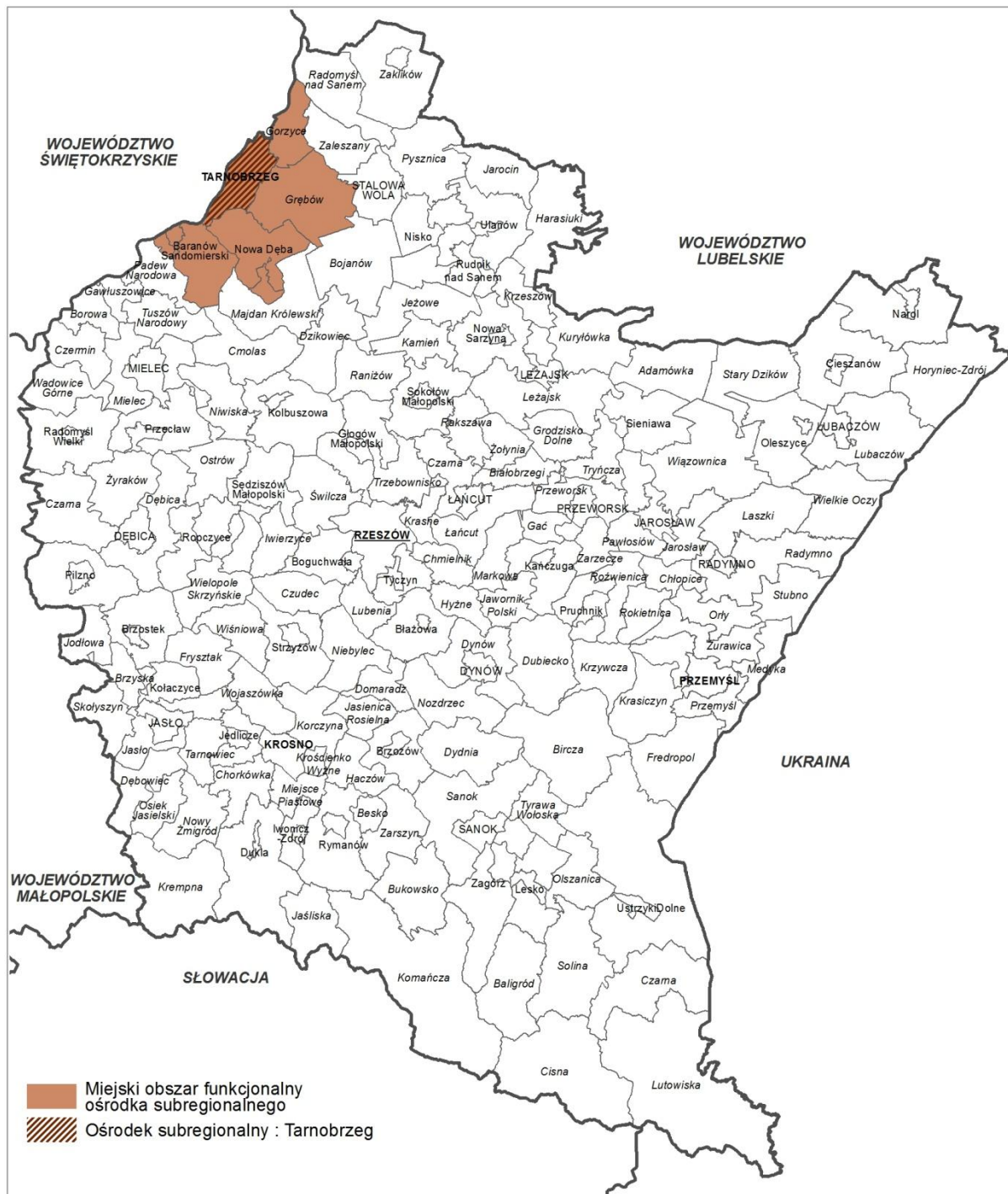
Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. BDL GUS

3.1.5. Miasto Tarnobrzeg

Obszar funkcjonalny miasta Tarnobrzega usytuowany jest w części północnej województwa podkarpackiego przy granicy z województwem świętokrzyskim. Na obszar funkcjonalny Tarnobrzega składają się cztery gminy graniczące z miastem. Są to wyłącznie gminy województwa podkarpackiego. Charakterystykę gmin obszaru funkcjonalnego przedstawiono w tabeli poniżej (tab. 13).

W wyznaczonym obszarze analizy (30 km od ośrodka subregionalnego) znalazły się również gminy województwa świętokrzyskiego. Zostały one uwzględnione w metodzie korelacyjno-wagowej, dojazdach do pracy i powiązaniach strukturalno-przestrzennych. Związki tych gmin z Tarnobrzegiem są znikome w porównaniu do ich powiązań funkcjonalnych z Sandomierzem, Opatowem, czy nawet Staszowem, czyli ośrodkami powiatowymi, do których administracyjnie przynależą.

W ostatecznie wyznaczonym obszarze funkcjonalnym miasta Tarnobrzega ograniczono się wyłącznie do gmin województwa podkarpackiego.

Rys. 10. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Tarnobrzega

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – miasta Tarnobrzega (rys. 10) obejmuje następujące gminy z powiatu tarnobrzeskiego:

- gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Nowa Dęba;
- gminy wiejskie: Gorzyce, Grębów.

Tab. 12. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Tarnobrzega

Gmina	Metoda M. Smętkowskiego	Metoda korelacyjno- wagowa	Dojazdy do pracy	Dostępność komunikacyjna	Powiązania funkcjonalno- przestrzenne	Suma
Baranów Sandomierski miejско-wiejska		+	+	+	+	4
Dwikozy wiejska		+				
Gorzyce wiejska	+	+	+	+	+	5
Grębów wiejska		+	+	+	+	4
Koprzywnica miejско-wiejska		+	+			
Lipnik wiejska		+				
Łoniów wiejska		+	+			
Nowa Dęba miejско-wiejska		+	+	+	+	4
Majdan Królewski wiejska				+		
Obrazów wiejska		+				
Samborzec wiejska		+				
Sandomierz miejská		+	+			
Wilczyce wiejska		+				
Wojciechowice wiejska		+				

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Tab. 13. Charakterystyka Tarnobrzega i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności [os.]	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
Tarnobrzeg	85	48 217	565
Pozostałe gminy OF	521	53 918	104
w tym:			
Baranów Sandomierski	122	12 051	99
Gorzyce	69	13 464	195
Grębów	187	9 852	53
Nowa Dęba	143	18 551	129
Łącznie	606	102 135	168

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. BDL GUS

Dla ośrodków subregionalnych: Krosna, Mielca, Przemyśla, Stalowej Woli i Tarnobrzega oraz ich miejskich obszarów funkcjonalnych, przewiduje się w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, w priorytecie 3.5. „Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu” podjęcie następujących kierunków działań:

- 3.5.1. Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, w szczególności wzmacnianie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej, (przy uwzględnieniu potencjałów:
 - Krosna – do rozwoju usług turystycznych (centrum dziedzictwa szkła) i kulturalnych;
 - Przemyśla – posiadającego predyspozycje do rozwoju usług wyższego rzędu, w tym kulturalnych, turystycznych, sportowych i edukacyjnych w oparciu o istniejące zabytki wysokiej rangi oraz wysoką jakość kapitału ludzkiego;
 - Stalowej Woli i Mielca – posiadających możliwości rozwoju usług okołobiznesowych;

- Tarnobrzega – mającego możliwość rozwoju funkcji rekreacyjnych i wykorzystania dużego kapitału ludzkiego do rozwoju usług opartych na wiedzy);
- 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne;
- 3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu;
- 3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzennego, sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich.

Podstawowym celem ww. priorytetu jest wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu, w tym ośrodków subregionalnych, w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

3.2. Obszary występowania szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej

3.2.1. Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej

Rolnicza przestrzeń produkcyjna i prowadzona w niej produkcja rolnicza, mimo, iż posiada niewielkie znaczenie dochodotwórcze w gospodarce regionu, nadal stanowi znaczący sektor gospodarki w województwie (w sektorze rolniczym zatrudnionych jest 33% ogółu pracujących). Duże znaczenie, w odniesieniu do rozwoju gospodarki rolnej i obszarów wiejskich, ma racjonalne wykorzystanie ziemi dla celów produkcji rolnej.

KPKZ 2030 wskazuje konieczność określenia przestrzeni niezbędnej dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju, tj. obszarów funkcjonalnych ochrony gleb dla celów produkcji rolnej. Wyznaczenie takich obszarów ma na celu ochronę przed zmianą użytkowania gleb o najwyższej przydatności dla produkcji roślinnej, utrzymanie funkcji towarzyszących produkcji żywności, poprzez zachowanie walorów przyrodniczych lub tradycyjnego krajobrazu rolniczego oraz utrzymanie zielonych pierścieni wokół miast i trwałych użytków zielonych dla przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych.

W określeniu docelowej struktury obszarów ochrony gleb dla celów produkcji rolnej wzięto pod uwagę wyłącznie gminy wiejskie i obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich.

Delimitacji ww. obszarów w województwie podkarpackim dokonano na podstawie dwóch kryteriów.

Pierwsze kryterium dotyczyło występowania na terenie danej gminy zwartych kompleksów rolniczej przydatności gleb: pszenne bardzo dobre i dobre (1), pszenne dobre (2), żytnie bardzo dobre i dobre (4) oraz pszenne górskie (10), wytypowanych na podstawie danych o kompleksach rolniczych¹⁵. Pod uwagę wzięto zwarte obszary występowania gruntów ornych o ww. kompleksach, gdy ich łączny udział w powierzchni ogólnej gminy wiejskiej lub obszaru wiejskiego gminy miejsko-wiejskiej, był równy lub wyższy od 30%. Grunty rolne zaliczone do tych kompleksów charakteryzują się najwyższą jakością i przydatnością dla produkcji rolnej. Obszary te obejmują głównie środkową część województwa i są zlokalizowane na terenach 78 gmin w powiatach: brzozowskim, dębickim, jarosławskim, jasielskim, krośnieńskim, leżajskim, łańcuckim,

¹⁵ Mapa nr 66 – Rolnicza Przydatność Gleb [w:] Strzemiński M., Witek T., Narodowy Atlas Polski, Instytut Geografii, Polska Akademia Nauk, 1973-1978

Drugim kryterium, jakie zastosowano przy wyodrębnianiu wspomnianych obszarów był wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP)¹⁶. W tym wypadku dokonano podziału gmin na charakteryzujące się korzystnymi oraz niekorzystnymi warunkami dla produkcji rolniczej. Gminy charakteryzujące się terenami korzystnymi i bardzo korzystnymi (wartość WWRPP na tych obszarach przekraczała 70 pkt) tj. 78 gmin z powiatów: brzozowskiego, dębickiego, jarosławskiego, jasielskiego, mieleckiego, przemyskiego, przeworskiego, ropczycko-sędziszowskiego, krośnieńskiego, leżajskiego, lubaczowskiego, łańcuckiego, rzeszowskiego, sanockiego, stalowowolskiego, strzyżowskiego i tarnobrzieskiego zostały zakwalifikowane do obszaru ochrony gleb.

Do obszarów ochrony gleb zakwalifikowano gminy spełniające pierwsze lub drugie kryterium, bądź w oba kryteria jednocześnie. W efekcie końcowym łącznie obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej zajmują powierzchnię 812 996,4 ha, co stanowi 45,6% powierzchni województwa.

Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej wskazano w 89 gminach (rys. 11): gminy wiejskie: Besko, Białobrzegi, Borowa, Brzyska, Chłopice, Chmielnik, Chorkówka, Czarna (powiat dębicki), Czarna (powiat łańcucki), Czermin, Czudec, Dębica, Dębowiec, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Frysztak, Gać, Gawłuszowice, Gorzyce, Grodzisko Dolne, Haczów, Hyżne, Iwierzycy, Jarosław, Jasienica Rosielna, Jasło, Jawornik Polski, Jodłowa, Korczyna, Krasieczyn, Krasne, Krościenko Wyżne, Krzeszów, Krzywczka, Laszki, Leżajsk, Lubenia, Łañcut, Markowa, Medyka, Miejsce Piastowe, Mielec, Niebylec, Nozdrzec, Orły, Padew Narodowa, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Radomyśl nad Sanem, Radymno, Rokietnica, Roźwienica, Skołyszyn, Stary Dzików, Stubno, Świlcza, Tarnowiec, Tryńcza, Trzebownisko Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa, Wojaśzówka, Zaleszany, Zarszyn, Zarzecze, Żurawica, Żyraków; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Błażowa, Boguchwała, Brzostek, Brzozów, Cieszanów, Jedlicze, Kańczuga, Kołaczyce, Oleszyce, Pilzno, Pruchnik, Przecław, Radomyśl Wielki, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Sieniawa, Strzyżów, Tyczyn.

Spośród wskazanych gmin, 65 spełnia obydwie z wymienionych wyżej kryteriów i jest szczególnie wskazanych do ochrony gleb dla celów produkcji rolnej.

Na poziomie regionalnym działania mające na celu ochronę gruntów rolnych znalazły odzwierciedlenie w zapisach Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, w priorytecie 1.4 „Rolnictwo”, w następujących kierunkach działań:

- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację, zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 1.4.2. Zwiększenie zorganizowania obecności rolników i przetwórców na rynku produktów rolnych;
- 1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz certyfikowanych produktów wysokiej jakości.

¹⁶ Wskaźnik WWRPP odzwierciedla potencjał rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynikający z warunków naturalnych. Został on opracowany w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, w ramach badań dotyczących metodologii oceny jakości gruntów rolnych w Polsce. Głównym celem badań było stworzenie wskaźników pozwalających na ilościową i przestrzenną ocenę czynników naturalnych, decydujących o potencjalnej wydajności plonów na poziomie lokalnym (gminy).

3.2.2. Obszary terenów zamkniętych

Tereny zamknięte, to tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych. Do takich terenów należą między innymi: tereny kolejowe, tereny zajmowane przez obiekty wojskowe, w tym pozostające w trwałym zarządzie Ministerstwa Obrony Narodowej, lotniska i poligony. Na obszarze województwa podkarpackiego z punktu widzenia polityki przestrzennej, ważna jest ochrona terenów zamkniętych wraz z ich strefami ochronnymi. Istotne jest zintegrowanie przestrzeni koniecznej z punktu widzenia obronności z przestrzenią otaczającą.

Tab. 14. Wykaz gmin z wojskowymi terenami zamkniętymi i ich strefami ochronnymi w województwie podkarpackim

Lp.	Wyszczególnienie	Miejscowość	Ilość kompleksów	Strefy ochronne
1.	Gmina Głogów Małopolski	Wysoka Głogowska	1	Tak ¹⁾
2.	Miasto Rzeszów	Rzeszów	9	Nie
3.	Miasto Jasło	Jasło	1	Nie
4.	Gmina Jarosław	Munina	1	Nie
5.	Miasto Jarosław	Jarosław	3	Nie
6.	Gmina Radymno	Michałówka	1	Tak ²⁾
7.	Miasto Nisko	Nisko	3	Nie
8.	Miasto Nisko	Nisko-Moskale	1	
9.	Miasto i Gmina Nowa Dęba	Nowa Dęba	4	Nie
10.	Miasto i Gmina Nowa Dęba, Gminy: Bojanów, Majdan Królewski, Grębów	Nowa Dęba, Krzątka, Bojanów, Grębów	1	Tak ³⁾
11.	Miasto Stalowa Wola	Stalowa Wola	3	Nie
12.	Miasto Mielec	Mielec	1	Nie
13.	Gmina Radomyśl nad Sanem	Radomyśl-Dzierdziówka	1	Nie
14.	Miasto Przemyśl	Przemyśl	3	Nie
15.	Gmina Przemyśl	Krówniki	1	Nie
16.	Gmina Żurawica	Pikulice-Grochowce	1	Tak ⁴⁾
17.	Gmina Żurawica	Buszkowiczki	1	Nie
18.	Gmina Horyniec Zdrój	Horyniec Zdrój	1	Tak
19.	Miasto Sanok	Sanok	1	Nie
20.	Gmina Solina	Rajskie	1	Nie
21.	Gmina Ustrzyki Dolne	Trzcianiec	1	Nie

1) Decyzja nr 06/78 z dnia 16.01.1978 r. Komisji Planowania przy Radzie Ministrów.

2) Decyzją nr 026/75 z dnia 03.11.1975 r. Komisji Lokalizacyjnej przy Komisji Planowania, przy Radzie Ministrów.

3) Poligon „Nowa Dęba”.

4) Decyzja Wojewody Przemyskiego nr UAN-V-1/7350/5/92 z dnia 20.07.1992 r.

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. Dziennik Urzędowy Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 października 2014 r., poz.321.

W województwie podkarpackim tereny zamknięte występują w 87 gminach, w których zlokalizowane są kompleksy wojskowe (39 kompleksów wojskowych, w tym pięć ze strefami ochronnymi), gminy na terenie których znajdują się linie kolejowe oraz gmina Czarna (powiat dębicki), na obszarze której w ciągu autostradowym A4 (na odcinku Kraków-Rzeszów), znajduje się drogowy odcinek lotniskowy „JAŻWINY” wraz z jego powierzchniami ograniczającymi (rys. 12).

Tab. 15. Wykaz gmin uznanych za tereny zamknięte, przez które przebiegają linie kolejowe

L.p.	Powiat	Gmina	Numer linii kolejowej
1.	bieszczadzki	Ustrzyki Dolne (obszar miejski), Ustrzyki Dolne (obszar wiejski)	108
2.	dębicki	Czarna, Dębica (miejska), Dębica (wiejska)	E30/91, 25
3.	jarosławski	Jarosław (miejska), Jarosław (wiejska), Laszki, Pawłosiów, Radymno (miejska), Radymno (wiejska)	E30/91, 101
4.	jasielski	Jasło (miejska), Jasło (wiejska), Skołyszyn, Tarnowiec	106, 108
5.	kolbuszowski	Cmolas, Dzikowiec, Kolbuszowa, Majdan Królewski	71
6.	krośnieński	Jedlicze, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Rymanów (obszar wiejski), Wojaszkówka	108
7.	Krosno	Krosno	108
8.	leski	Lesko (obszar wiejski), Olszanica	108
9.	leżajski	Grodzisko Dolne, Leżajsk (miejska), Leżajsk (wiejska), Nowa Sarzyna	68
10.	lubaczowski	Horyniec Zdrój, Lubaczów (miejska), Lubaczów (wiejska), Narol (obszar wiejski), Oleszyce	69, 101
11.	łańcucki	Czarna, Łańcut (miejska), Łańcut (wiejska)	E30/91
12.	mielecki	Mielec (miejska), Mielec (wiejska), Padew Narodowa, Przecław (obszar wiejski), Tuszów Narodowy	25
13.	niżański	Harasiuki, Jarocin, Jeżowe, Nisko, Rudnik nad Sanem, Ulanów (obszar wiejski)	66, 68
14.	przemyski	Medyka, Orły, Przemyśl, Żurawica	E30/91, 102
15.	Przemyśl	Przemyśl	E30/91, 102
16.	przeworski	Przeworsk (miejska), Przeworsk (wiejska), Tryńcza	E30/91, 68
17.	ropczycko-sędziszowski	Iwierzycze, Ropczyce, Sędziszów Małopolski	E30/91
18.	rzeszowski	Boguchwała, Głogów Małopolski, Krasne, Świlcza, Trzebownisko	E30/91, 71
19.	Rzeszów	Rzeszów	E30/91, 71
20.	sanocki	Besko, Komańcza, Sanok (miejska), Sanok (wiejska), Zagórz, Zarszyn	107, 108
21.	stałowowlowski	Bojanów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Stalowa Wola, Zaklików, Zaleszany	68, 74
22.	strzyżowski	Czudec, Fryształ, Strzyżów, Wiśniowa	106
23.	tarnobrzegi	Baranów Sandomierski (obszar wiejski), Gorzyce, Grębów, Nowa Dęba	25, 71, 74, 78
24.	Tarnobrzeg	Tarnobrzeg	25, 71, 74, 78

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie na podst. Dziennik Urzędowy Ministra IIIR u z dnia 27.03.2014 r., poz. 25.

Gminy, na obszarze których występują tereny zamknięte obejmują powierzchnię ponad połowy województwa. Najwięcej takich obszarów zlokalizowanych jest w północnej części województwa.

Obszary terenów zamkniętych wskazano w 87 gminach (rys. 12): gminy wiejskie: Besko, Bojanów, Cmolas, Czarna (powiat dębicki), Czarna (powiat łańcucki), Czudec, Dębica, Dzikowiec, Fryształ, Gorzyce, Grębów, Grodzisko Dolne, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Iwierzycze, Jarocin, Jarosław, Jasło, Jeżowe, Komańcza, Krasne, Krościenko Wyżne, Laszki, Lubaczów, Łańcut, Majdan Królewski, Medyka, Miejsce Piastowe, Mielec, Olszanica, Orły, Padew Narodowa, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Radymno, Sanok, Skołyszyn, Solina, Świlcza, Tarnowiec, Tryńcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Wiśniowa, Wojaszkówka, Zaleszany, Zarszyn, Żurawica; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Baranów Sandomierski, Lesko, Narol, Przecław, Rymanów, Ulanów; gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Głogów Małopolski, Jedlicze, Kolbuszowa, Leżajsk, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Oleszyce, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Strzyżów, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zaklików; gminy miejskie: Dębica, Jarosław, Jasło, Krosno, Lubaczów, Łańcut, Mielec, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rzeszów, Sanok, Tarnobrzeg.

Zapisy Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, nie odnoszą się bezpośrednio do terenów zamkniętych. W dziedzinie działań strategicznych: „Sieć

osadnicza”, w priorytecie 3.1. „Dostępność komunikacyjna”, przewiduje się kierunek działania:

- 3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych.

3.2.3. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Województwo podkarpackie położone jest na obszarze dorzecza górnej Wisły, za wyjątkiem niewielkiego obszaru we wschodniej części województwa, odwadnianego do zlewni Dniestru. W dorzeczu górnej Wisły najczęściej występują, powodując niebezpieczeństwo powodzi, zjawiska w postaci wezbrań opadowych i roztopowych, rzadziej zatorowych.

Dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi¹⁷, zostały wykonane przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej mapy zagrożenia powodziowego (MZP) i mapy ryzyka powodziowego (MRP), które w dniu 15 kwietnia 2015 r. opublikowano na Hydroportalu w formie plików pdf. Jednocześnie Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej przekazał ww. mapy organom administracji wskazanym w ustawie Prawo wodne¹⁸. Trwa proces przekazywania map zagrożenia powodziowego i ryzyka powodziowego pozostałym organom administracji, zgodnie z art. 88f ust. 4. Studia ochrony przeciwpowodziowej dla odcinków rzek, dla których nie wykonano tych map w I cyklu planistycznym, zachowują ważność do czasu sporządzenia i przekazania właściwym organom administracji map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego opracowanych w kolejnych cyklach planistycznych. Obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią określone w ww. studiach należy traktować jako obszary szczególnego zagrożenia powodzią.

Ww. mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego, jako oficjalne dokumenty planistyczne stanowią podstawę do podejmowania działań związanych z planowaniem przestrzennym i zarządzaniem kryzysowym. Zgodnie z art. 88d ust. 2 ustawy Prawo wodne na mapach zagrożenia powodziowego przedstawia się w szczególności:

- 1) obszary na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego,
- 2) obszary szczególnego zagrożenia powodzią¹⁹,
- 3) obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku:
 - a) zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego,
 - b) zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwsztormowego.

Według KPZK 2030 określenie obszarów funkcjonalnych, jakim są obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy, wynika z konieczności integrowania m.in. strategii i planów zagospodarowania przestrzennego województw z kompleksowymi, interdyscyplinarnymi działaniami zmniejszającymi ryzyko powodziowe na obszarach dorzeczy. Przyczyni się to do podniesienia stopnia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,

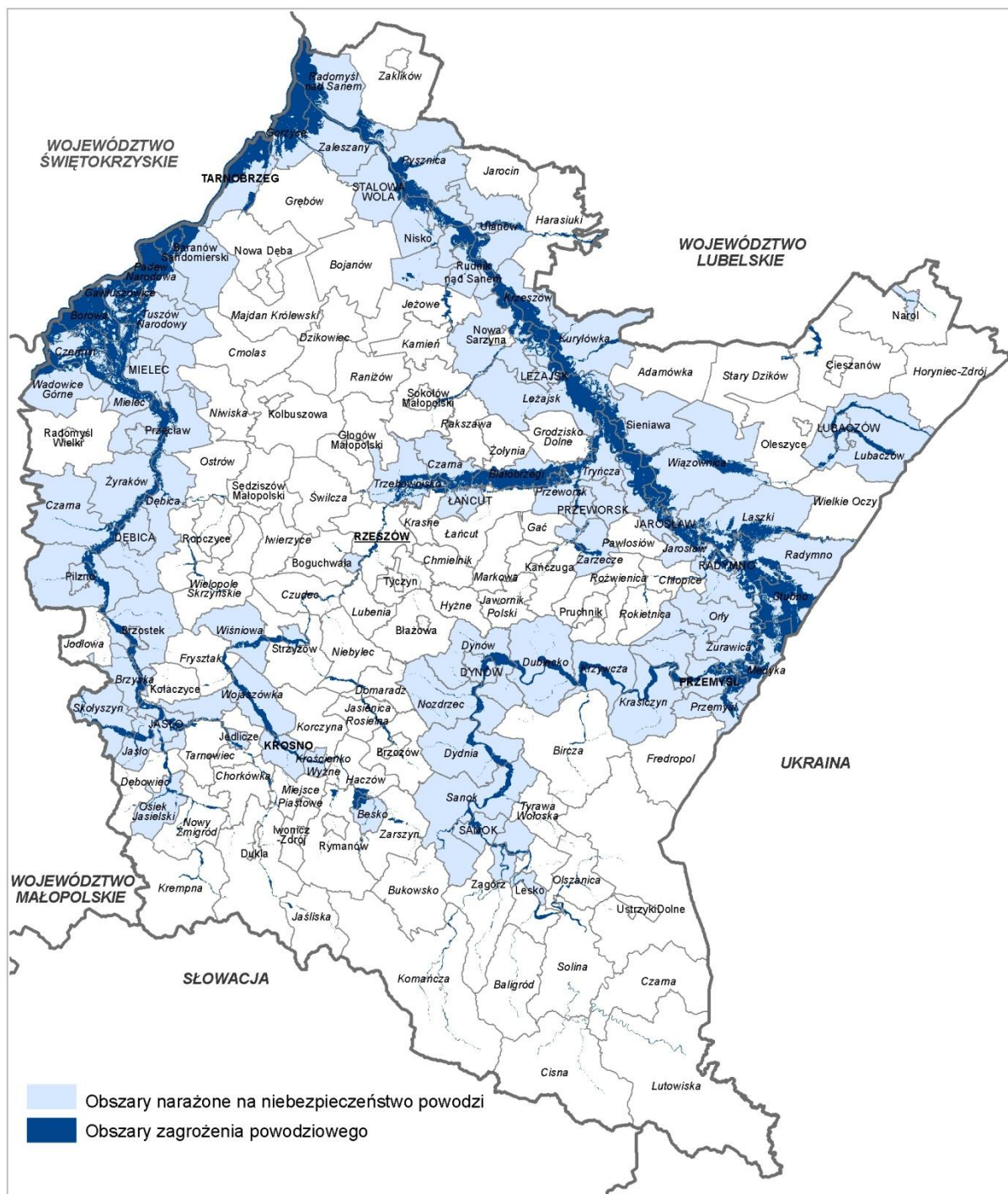
¹⁷ Obszary wyznaczone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego na których, istnieje znaczące ryzyko powodzi lub jest prawdopodobne wystąpienie znaczącego ryzyka powodzi.

¹⁸ Dział VA – Ochrona przed powodzią, art. 88f ust.3 – ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r., poz. 469).

¹⁹ Dział I – Zasady ogólne, art. 9 ust.1 pkt 6c – ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r., poz. 469).

które osiągnąć można m.in. poprzez ograniczenia lub zakazy zabudowy, realizację budowl przeciwpowodziowych, zwiększenie retencji w tym krajobrazowej, organizację systemów wczesnego ostrzegania itp.

Rys. 13. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Do obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi w województwie podkarpackim zakwalifikowano gminy lub ich części, na terenie których występują obszary przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego oraz w studiach ochrony

przeciwpowodziowych (dla terenów dla których nie sporządzono MZP), o powierzchni zagrożonej zalewaniem przekraczającej 5% ogólnej powierzchni danej gminy lub miasta.

Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują zakazy²⁰ wykonywania robót oraz czynności utrudniających ochronę przed powodzią lub zwiększających zagrożenie powodziowe. Granice obszarów przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego oraz na mapach ryzyka powodziowego o których mowa w art. 88d ust. 2 uwzględnia się między innymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi na terenie województwa podkarpackiego obejmują 78 gmin lub ich części (rys. 13): gminy wiejskie: Besko, Białobrzegi, Borowa, Brzyska, Czarna (powiat dębicki), Czarna (powiat łańcucki), Czermin, Dębica, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Gawłuszowice, Gorzyce, Jarosław, Jasło, Krasieczyn, Krościenko Wyżne, Krzeszów, Krzywca, Kuryłówka, Laszki Leżajsk, Lubaczów, Medyka, Mielec, Nozdrzec, Orły, Osiek Jasielski, Padew Narodowa Przemyśl, Przeworsk, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Radymno, Sanok, Skołyszyn, Stubno, Tryńcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Wadowice Górne, Wiązownica, Wiśniowa, Wojaszkówka, Zaleszany, Zarzecze, Żurawica, Żyraków; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Nowa Sarzyna; gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Brzostek, Nisko, Pilzno, Przecław, Rudnik nad Sanem, Sieniawa, Ulanów; obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich: Jedlicze, Kołaczyce, Lesko, Narol, Strzyżów, Zagórz; gminy miejskie: Dębica, Dynów, Jarosław, Jasło, Krosno, Leżajsk, Lubaczów, Łańcut, Mielec, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, w priorytecie 4.1. „Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków” określa się kierunek działania:

- 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałaniu oraz usuwaniu negatywnych skutków powodzi.

Głównym celem przewidywanego działania jest zabezpieczenie mieszkańców województwa podkarpackiego przed negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wynikających z działalności człowieka.

3.2.4. Obszary potencjalnego występowania osuwisk

Południowa część województwa podkarpackiego położona w obrębie Karpat, jest najbardziej narażona na powstawanie osuwisk. Sprzyja temu budowa geologiczna, której głównym elementem jest flisz, skała osadowa pochodzenia morskiego. Charakteryzuje się ona naprzemianległym ułożeniem warstw wodoprzepuszczalnych piaskowców i słabo przepuszczalnych łupków, iłowców i margli. Sfałdowany i przemieszczony flisz tzw. karpacki tworzy płaszczowiny²¹. W wyniku procesów erozyjnych flisz przykryty został grubą warstwą zwietrzelinową, podatną na powstawanie ruchów masowych ziemi. Duże znaczenie dla rozwoju osuwisk posiada również rzeźba terenu, szczególnie wysokie i stromo nachylone zbocza dolin, a także warunki meteorologiczne: intensywne i długotrwałe opady atmosferyczne oraz gwałtowne roztopy, przyczyniające się do nasiąkania podłoża wodą,

²⁰ Dział VA – Ochrona przed powodzią, art.88l ust.1 – ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r., poz. 469).

²¹ Przestrzenie rozmieszczone struktury skalne o zróżnicowanej i złożonej budowie geologicznej. W obrębie województwa podkarpackiego wyróżniamy płaszczowiny: magurską, dukielską, śląską, podśląską, skolską i stebnicką.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

UKRAINA

SŁOWACJA

Obszary potencjalnego występowania osuwisk

Granica Karpat Zewnętrznych

Osuwiska występują głównie w paśmie Pogórzy: Strzyżowskiego, Dynowskiego i Przemyskiego oraz na obszarze Beskidu Niskiego i Bieszczadów. W środkowej i północnej części województwa na obszarze Kotliny Sandomierskiej, o równinnym ukształtowaniu

i niewielkich deniwelacjach terenu, procesy osuwiskowe nie mają już tak istotnego znaczenia, występują one sporadycznie, przede wszystkim w obrębie teras rzecznych i dawnych starorzeczy Wisły i Sanu.

W delimitacji obszarów potencjalnego występowania osuwisk uwzględniono tereny położone w karpackiej części województwa, wyznaczone zgodnie z regionalizacją fizyczno-geograficzną wg J. Kondrackiego. Do obszarów tych włączono gminy, które w całości lub w części położone są w Karpatach Zewnętrznych. Wykluczono gminy: Czarna (powiat dębicki), Żyraków, Ostrów, Świlcza i Krasne, na terenie których, zgodnie z opracowaniem pn.: „Analiza zjawisk osuwiskowych na terenie województwa podkarpackiego²²”, nie stwierdzono występowania osuwisk. Gminy: Czarna (powiat bieszczadzki), Jodłowa, Krościenko Wyżne oraz miasto Krosno, mimo że nie zostały wskazane w ww. opracowaniu, ze względu na położenie w całości na terenie Karpat Zewnętrznych oraz warunki geologiczne, zostały zaliczone do obszarów potencjalnego występowania osuwisk.

Obszary potencjalnego występowania osuwisk obejmują 81 gmin (rys. 14) – gminy wiejskie: Baligród, Besko, Bircza, Brzyska, Bukowsko, Chmielnik, Chorkówka, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Czudec, Dębica, Dębowiec, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Frysztak, Haczów, Hyżne, Iwierzycze, Jasienica Rosielna, Jasło Jaśliska, Jawornik Polski, Jodłowa, Komańcza, Korczyn, Krasiczyn, Krempna, Krościenko Wyżne, Krzywcz, Lubenia, Lutowska, Łańcut, Markowa, Miejsce Piastowe, Niebylec, Nowy Żmigród, Nozdrzec, Olszanica, Osiek Jasielski, Przemyśl, Rokietnica, Roźwienica, Sanok, Skołyszyn, Solina, Tarnowiec, Tyrawa Wołoska, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa, Wojaszkówka, Zarszyn, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Białowa, Boguchwała, Brzostek, Brzozów, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kańczuga, Kołaczyce, Pilzno, Pruchnik, Ropczyce, Rymanów, Sędziszów Małopolski, Strzyżów, Tyczyn, Ustrzyki Dolne, Zagórz; obszar miejski gminy miejsko-wiejskiej Lesko; gminy miejskie: Dębica, Dynów, Jasło, Krosno, Przemyśl, Rzeszów, Sanok.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, w priorytecie „Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków” określa się kierunek działania:

- 4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk.

3.3. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego

3.3.1. Obszary cenne przyrodniczo

W obrębie województwa podkarpackiego funkcjonuje spójny i hierarchiczny system obszarów chronionych, gdzie ochroną zostały objęte najcenniejsze tereny i elementy przyrodnicze. Obszary te pełnią ważne funkcje środowiskotwórcze, kluczowe dla zachowania i ochrony poszczególnych ekosystemów oraz gatunków roślin i zwierząt.

²² Opracowanie z 2001 r. przygotowane przez Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN zawierające m.in. informacje o skutkach katastrofalnych opadów deszczu w 1997 r. oraz śniegu w zimie 1999/2000 i na początku kwietnia 2000 r.

- obszary o randze krajowej – parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, korytarze ekologiczne;
- obszary o randze regionalnej – zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, korytarze ekologiczne.

Do powierzchniowych struktur przestrzennych mających kluczowe znaczenie dla stabilności układów przyrodniczych należą również większe kompleksy leśne oraz korytarze ekologiczne łączące poszczególne obszary w spójną i funkcjonalną całość. Obszarami ważnymi dla prawidłowego funkcjonowania systemu przyrodniczego i ekosystemów są również:

- wyspy leśne połączone lokalnymi korytarzami ekologicznymi i charakteryzujące się dużym bogactwem różnorodności gatunkowej;
- urządzona zieleń miejska i wiejska o różnych funkcjach (głównie zieleń parkowa i cmentarna);
- zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne;
- lokalne korytarze ekologiczne biegnące wzdłuż dolin cieków wodnych.

Obecnie, zagospodarowanie terenów objętych ochroną odbywa się zgodnie:

- z ustanowionymi planami ochrony (tereny parków narodowych, rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych);
- z zakazami określonymi w aktach prawnych powołujących obszary chronionego krajobrazu;
- ze wskazaniem do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, określonymi w planach zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000.

Do obszarów cennych przyrodniczo na terenie województwa podkarpackiego zakwalifikowano:

- gminy, na terenie których zlokalizowane są parki narodowe;
- gminy, na terenie których zlokalizowane są parki krajobrazowe;
- gminy, na terenie których zlokalizowane są obszary chronionego krajobrazu;
- gminy, na terenie których zlokalizowane są rezerваты przyrody o powierzchni powyżej 100 ha;
- gminy, na terenie których znajdują się wielkopowierzchniowe obszary Natura 2000 o powierzchni powyżej 1000 ha.

Biorąc powyższe kryteria pod uwagę do obszarów cennych przyrodniczo zostało zaliczonych 126 gmin lub ich części (rys. 15): gminy wiejskie: Adamówka, Baligród, Besko, Białobrzegi, Bircza, Bojanów, Bukowsko, Chmielnik, Cisna, Cmolas, Czarna (powiat bieszczadzki), Czudec, Dębica, Dębowiec, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Dzikowiec, Fredropol, Frysztak, Gorzyce, Grębów, Grodzisko Dolne, Haczów, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Hyżne, Iwierzycze, Jarocin, Jarosław, Jasienica Rosielna, Jaśliska, Jawornik Polski, Jeżowe,

²⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dyrektywa Rady 92/43/EEG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133 z późn. zm.) i Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. z 2012 r., poz. 358).

Kamień, Komańcza, Korczyna, Krasiczyn, Krempna, Krzeszów, Krzywczyna, Kuryłówka, Laszki, Leżajsk, Lubaczów, Lubenia, Lutowska, Łańcut, Majdan Królewski, Markowa, Miejsce Piastowe, Mielec, Niebylec, Niwiska, Nowy Żmigród, Nozdrzec, Olszanica, Osiek Jasielski, Ostrów, Padew Narodowa, Przemyśl, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Rakszawa, Raniżów, Rokietnica, Rożwienica, Sanok, Solina, Stary Dzików, Stubno, Świlcza, Tryńcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Tyrawa Wołoska, Wiązownica, Wielkie Oczy, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa, Wojaszkówka, Zaleszany, Zarszyn, Żołynia, Żurawica; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Leżajsk, Tyczyn; obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich: Brzozów, Cieszanów; gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Błażowa, Dukla, Głogów Małopolski, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kańczuga, Kolbuszowa, Lesko, Narol, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Oleszyce, Pruchnik, Przecław, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Rymanów, Sędziszów Małopolski, Sieniawa, Sokołów Małopolski, Strzyżów, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zaklików; gminy miejskie: Dębica, Dynów, Jarosław, Krosno, Mielec, Przemyśl, Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 w zakresie priorytetu 4.2. „Ochrona środowiska” zostały przewidziane następujące kierunki działań dla obszarów cennych przyrodniczo:

- 4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu;
- 4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami;
- 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej;
- 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej.

Zakładanym celem strategii jest osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności poprzez zrównoważony rozwój województwa.

3.3.2. Obszary ochrony krajobrazów kulturowych

Zgodnie z zapisami koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 obszary ochrony krajobrazów kulturowych należą do typu obszarów kształtowania potencjału rozwojowego. Obszary takie są wyznaczane w celu ich dalszego rozwoju oraz wykorzystania potencjałów endogenicznych związanych z istniejącymi na nich zasobami kulturowymi. Są to obszary, wobec których konieczne jest stosowanie działań ochronnych, ograniczeń oraz wykluczeń funkcji, jak również specyficznych form użytkowania ze względu na ich wartość kulturową²⁵. Mają być one wyodrębnione w planach zagospodarowania przestrzennego województw jako ustalenie wiążące.

Województwo podkarpackie charakteryzuje się wielością i różnorodnością materialnych zasobów kultury, w tym zabytków oraz bogatym dziedzictwem kultury niematerialnej. Krajobraz kulturowy województwa wyróżnia się bardzo wysokimi walorami oraz znacznym zróżnicowaniem w poszczególnych jego częściach.

Do delimitacji obszarów ochrony krajobrazów kulturowych, posłużyło sporządzone w latach 2013-2014 Studium krajobrazów kulturowych województwa podkarpackiego²⁶. W opracowaniu tym wyodrębniono ogółem 78 obszarów charakteryzujących się wysokimi

²⁵ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, rozdz. 6.4. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające programowania działań ochronnych, str. 205 i nast.

²⁶ Studium krajobrazów kulturowych województwa podkarpackiego. Obszary o wysokich walorach krajobrazu kulturowego. Wybór ze względu na walory materialnego dziedzictwa kulturowego. PBPP w Rzeszowie, Rzeszów 2014.

walorami krajobrazu kulturowego, ze względu na występujące walory materialnego dziedzictwa kulturowego. W ww. studium pod uwagę wzięto obszary, na których występują:

- zabytki wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
- założenia lub zespoły uznane za pomnik historii;
- parki kulturowe;
- historyczne układy urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków;
- założenia przestrzenne stanowiące dobra kultury współczesnej o znaczeniu regionalnym²⁷;
- obszary krajobrazowe o randze regionalnej, ponadregionalnej lub międzynarodowej, wskazane do uwzględnienia w dokumentach planistycznych, w ekspertyzie do KPZK 2030²⁸;
- założenia przestrzenne powstałe w związku z tworzeniem Centralnego Okręgu Przemysłowego, jako istotny i charakterystyczny element dziedzictwa kulturowego regionu;
- historyczne uzdrowiska;
- skanseny i inne założenia o charakterze skansenowskim;
- założenia przestrzenne lub zespoły zabytków ujęte w zapisach Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie podkarpackim na lata 2014-2017²⁹, jako wskazane do uznania za pomnik historii bądź utworzenia parku kulturowego;
- inne założenia przestrzenne bądź zespoły obiektów o szczególnych walorach kulturowych w skali regionu.

Dodatkowo do obszarów ochrony krajobrazów kulturowych zaliczono, nieuwzględnione w ww. studium krajobrazów kulturowych, gminy:

- na obszarze których występują historyczne układy urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków, nieujęte w opracowaniu;
- ze względu na zachowane wyróżniające je bogate zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim wartościowe przykłady drewnianej architektury sakralnej, głównie cerkiewnej, charakterystycznej dla regionu oraz inne walory dziedzictwa kulturowego.

Wyznaczony obszar ochrony krajobrazów kulturowych obejmuje 79 gmin (rys. 16): gminy wiejskie: Bircza, Chorkówka, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Czudec, Dębica, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Haczów, Horyniec-Zdrój, Hyżne, Jarosław, Jasienica, Rosielna, Jaślicka, Jawornik Polski, Komańcza, Korczyna, Krasiczyn, Krempna, Krzeszów, Lubaczów, Lutowiska, Markowa, Medyka, Olszanica, Orły, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rakszawa, Sanok, Solina, Tyrawa Wołoska, Wielkie Oczy, Wojaszkówka, Zarzecze, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Brzostek, Brzozów, Cieszanów, Dukla, Głogów Małopolski, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kańczuga, Kolbuszowa, Lesko, Narol, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Pilzno, Pruchnik, Przecław, Rudnik nad Sanem, Rymanów, Sieniawa, Sokołów Małopolski, Tyczyn, Ulanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zaklików; gminy

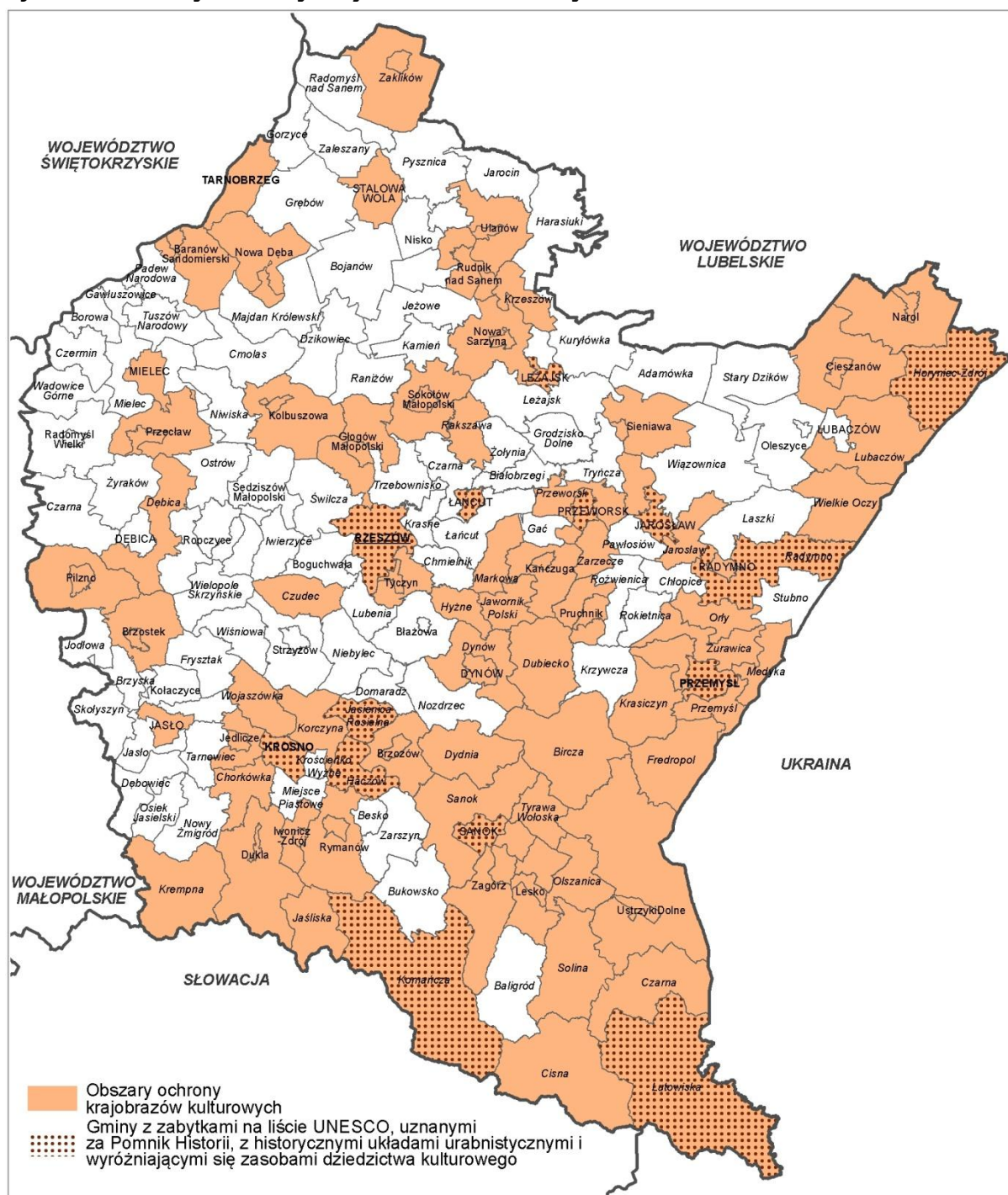
²⁷ Dobra kultury współczesnej w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego. Propozycje obiektów wraz z kryteriami wyboru, PBPP w Rzeszowie, Rzeszów 2011.

²⁸ Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej – rekomendacje do KZPK, oprac. zespół pod kier. prof. Zbigniewa Myczkowskiego, Kraków, czerwiec 2009 r.

²⁹ Załącznik do uchwały NR XLII/846/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 stycznia 2014 r.

miejskie: Dynów, Jarosław, Jasło, Krosno, Leżajsk, Łańcut, Mielec, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rzeszów, Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg.

Rys. 16. Obszary ochrony krajobrazów kulturowych

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Wśród ww. gmin wyróżnić należy te, na terenie których znajdują się zabytki uznane za pomniki historii, bądź wpisane na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Są to gminy:

- Haczów – z kościołem Wniebowzięcia NMP i św. Michała Archanioła w Haczowie;
- Jasienica Rosielna – z kościołem pw. Wszystkich Świętych w Bliznem;

- Lutowiska – z cerkwią św. Michała Archaniola w Smolniku;
- Horyniec-Zdrój – z cerkwią św. Paraskewy w Radrużu;
- Komańcza – z cerkwią św. Michała Archaniola w Turzańsku;
- Radymno (wiejska) – z cerkwią Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy w Chotyńcu;
- Leżajsk (miejska) – z zespołem klasztornym oo. bernardynów;
- Łańcut (miejska) – z zespołem zamkowo-parkowym.

Szczególne znaczenie mają gminy miejskie z zachowanymi historycznymi układami urbanistycznymi oraz wyróżniającymi się zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego. Zaliczają się do nich Łańcut oraz Leżajsk, a także Jarosław, Krosno, Przemyśl, Przeworsk, Rzeszów oraz Sanok.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 zagadnienia związane z krajobrazami kulturowymi i dziedzictwem kulturowym zostały ujęte w dziedzinie działań strategicznych „Kapitał ludzki i społeczny”, przede wszystkim w priorytecie 2.2. „Kultura i dziedzictwo kulturowe”, którego głównym celem jest rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu. Najważniejszym kierunkiem działań w ramach ww. priorytetu jest:

- 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu.

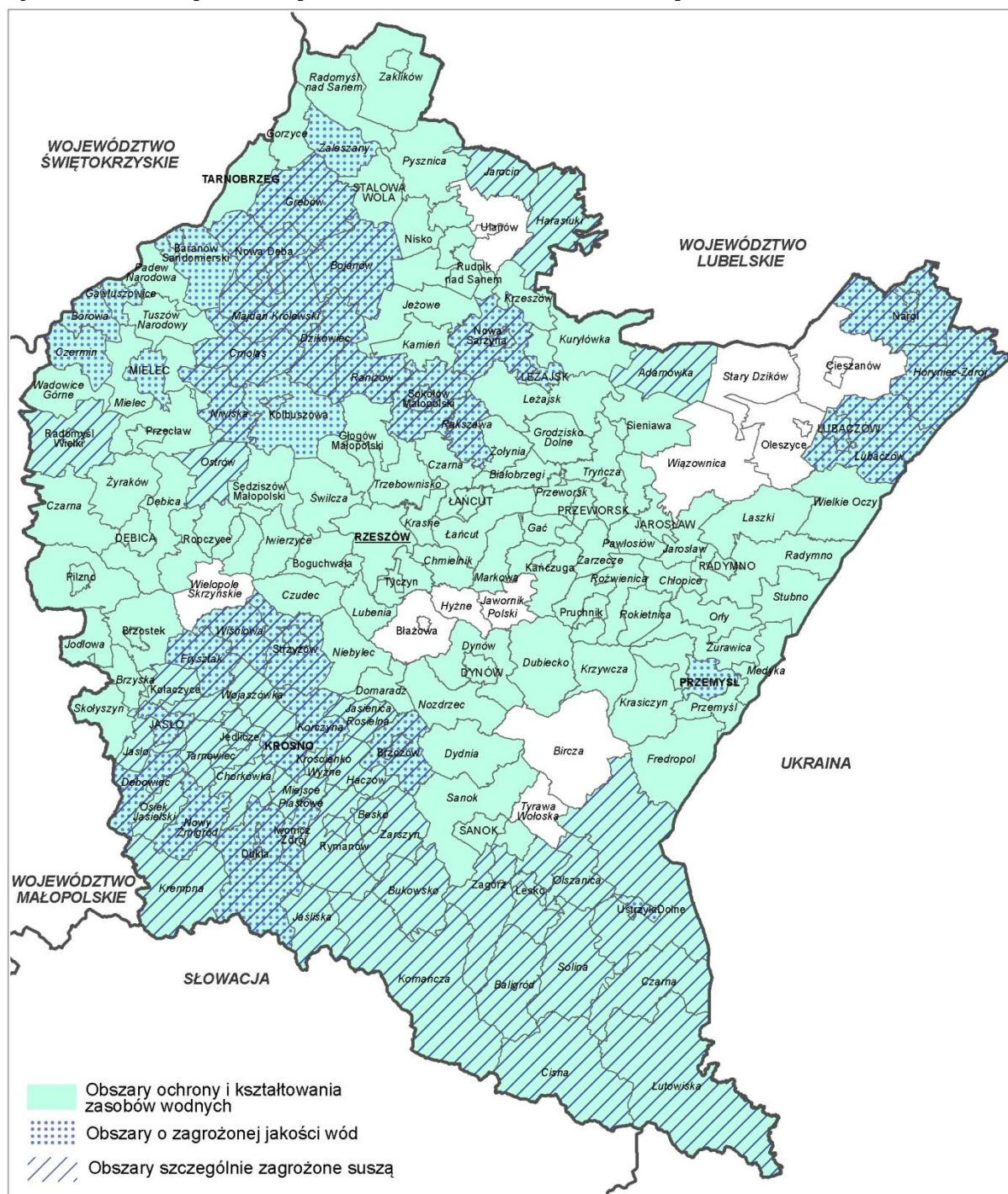
Ponadto w ramach dziedziny działań strategicznych „Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka”, w priorytecie 1.3. „Turystyka”, wytypowano kierunki działań:

- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej (za istotny element oferty turystycznej uznano dziedzictwo kulturowe regionu)
- 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa (*kluczowe znaczenie mają działania służące poprawie konkurencyjności obecnych na rynku ofert turystycznych, a także przygotowaniu i komercjalizacji nowych produktów turystycznych w zakresie turystyki wypoczynkowej, uzdrowskiej, krajoznawczej, aktywnej, biznesowej oraz przygranicznej*).

3.3.3. Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych

Województwo podkarpackie należy do regionów o stosunkowo dużych, chociaż nierównomiernie rozmieszczonych, zasobach wód powierzchniowych - północna i zachodnia część województwa posiada większe zasoby wód niż południowa. Zasoby wód powierzchniowych należą głównie do dorzecza górnej Wisły w zlewisku Morza Bałtyckiego, które zajmuje około 90% powierzchni województwa. Pozostały obszar stanowi część dorzecza Dniestru w zlewisku Morza Czarnego. Wielkość zasobów wód powierzchniowych jest niestabilna i waha się od 3,9 mld m³ w latach suchych do 5,0 mld m³ w latach mokrych. Podstawowym problemem w zakresie dyspozycyjności, poza zanieczyszczeniami, jest bardzo duża zmienność przepływów, wynikająca ze zróżnicowania warunków hydrologicznych i górskiego charakteru większości rzek województwa. Maksymalny odpływ wód obserwuje się w okresie marzec – kwiecień, spowodowany głównie topnieniem pokrywy śnieżnej. Duży odpływ może również pojawiać się w okresie letnim, w związku z intensywnymi opadami. Minimum odpływu najczęściej występuje we wrześniu. Znaczna część zasobów wód powierzchniowych nie jest wykorzystywana, ze względu na niewystarczającą ilość oraz zły stan zabudowy hydrotechnicznej.

Rys. 17. Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Zasoby wód podziemnych województwa podkarpackiego w porównaniu z innymi regionami kraju należą do niewielkich, ponadto, ze względu na budowę geologiczną są nierównomiernie rozmieszczone. Większość zasobów występuje w północnej części województwa (80%), w zasięgu Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP). Według danych Państwowego Instytutu Geologicznego, suma zasobów dyspozycyjnych i perspektywicznych jest największa w powiatach: leżajskim, lubaczowskim, niżańskim, leskim oraz w Tarnobrzegu (powyżej $140 \text{ m}^3/24\text{h}/\text{km}^2$), najmniejsza w powiatach: brzozowskim, strzyżowskim oraz w mieście Krosno (poniżej $3 \text{ m}^3/24\text{h}/\text{km}^2$).

Przy wyznaczaniu obszarów ochrony i kształtowania zasobów wodnych należy uwzględnić zapisy Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW 2000) obowiązującej³⁰ we wszystkich krajach Unii Europejskiej, obligującej do zachowania dobrego stanu wód i ekosystemów zależnych od wód lub też poprawy stanu w sytuacjach tego wymagających. W Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły zatwierdzonym w dniu 22 lutego 2011 r. (M.P. Nr 49, poz. 549) wskazane zostały 24 jednolite części wód powierzchniowych (JCWP) zagrożone nieosiągnięciem dobrego stanu wód do 2015 r. Obecnie dokument jest aktualizowany.

Duże zagrożenie dla zasobów wodnych stanowią zanieczyszczenia pochodzące z działalności antropogenicznej. Do nich zaliczamy przede wszystkim ścieki komunalne, powodujące eutrofizację rzek m.in.: Wisły, Wisłoka, Brzeźnicy, Mikośki, Mrowli, Rzeki, Sawy, Stobnicy, Ropy, Łęgu, Wiaru, Wiszni, Szkła, Rady, Mleczy, Strugu, Morwawy³¹. Największa presja na środowisko wodne występuje na obszarach zurbanizowanych, głównie w miastach: Rzeszów, Dębica, Krosno, Mielec, Przemyśl, Stalowa Wola, Tarnobrzeg, a także na obszarach wiejskich, zwłaszcza z niewielkim odsetkiem skanalizowania oraz nieuporządkowaną gospodarką wodno-ściekową.

Zanieczyszczenia rolnicze w województwie podkarpackim nie są przyczyną eutrofizacji wód, niemniej jednak mogą powodować znaczącą presję na zasoby wodne, oddziałując obszarowo na terenach użytkowanych rolniczo. Największy odsetek gruntów ornych i stref upraw mieszanych występuje w gminach powiatu: dębickiego, jarosławskiego, krośnieńskiego, łańcuckiego, mieleckiego, przemyskiego, przeworskiego, ropczycko-sędziszowskiego, rzeszowskiego i strzyżowskiego.

Zanieczyszczenia przemysłowe nie wpływają znacząco na jakość wód województwa, jednak wg badań WIOŚ obszarami potencjalnie zagrożonymi emisją substancji szczególnie szkodliwych są rejony koncentracji przemysłu, tj. miasta: Dębica, Jasło, Jedlicze, Leżajsk, Łańcut, Mielec, Nowa Sarzyna, Przemyśl, Rzeszów, Tarnobrzeg i Ustrzyki Dolne.

Składowiska odpadów zaliczane są do potencjalnych źródeł zanieczyszczeń, ale nie stanowią znaczącego oddziaływania na środowisko wodne. Zagrożeniem dla zasobów wód są natomiast dzikie wysypiska odpadów.

Susza stanowi poważne zagrożenie dla zasobów wodnych, zarówno dla stanu ilościowego jak i jakościowego. Zależy od natężenia zjawiska oraz od częstotliwości jego występowania i może wynikać z przyczyn naturalnych takich jak klimat, struktura podłoża, ale również z nadmiernej eksploatacji wód. Na podstawie „Analizy zjawiska suszy na obszarze regionu wodnego górnej Wisły”³² zostały wytypowane obszary o szczególnym zagrożeniu suszą. Są to gminy:

- najbardziej zagrożone suszą glebową³³ – gminy wiejskie: Adamówka, Bojanów, Cmolas, Dzikowiec, Grębów, Harasiuki, Jarocin, Majdan Królewski, Niwiska, Rakszawa, Raniżów; gminy miejsko-wiejskie: Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Radomyśl Wielki, Sokołów Małopolski;

³⁰ RDW 2000 przetransponowana do prawodawstwa polskiego przede wszystkim w ustawie z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r., poz. 469).

³¹ Raport o stanie środowiska w województwie podkarpackim w 2013 r., WIOŚ w Rzeszowie, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Rzeszów 2014.

³² W ramach opracowania planów przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych w obszarze działania RZGW w Krakowie.

³³ Gminy wyznaczone na podstawie bardzo znaczącego stopnia zagrożenia suszą ze względu na wskaźnik glebowy (wg) z uwzględnieniem wskaźnika klimatycznego bilansu wodnego na poziomie znaczącym lub umiarkowanym

- najbardziej zagrożone suszą hydrologiczną³⁴ – gminy wiejskie: Baligród, Besko, Bukowsko, Chorkówka, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Frysztak, Haczów, Horyniec-Zdrój, Jasienica Rosielna, Jasło, Jaśliska, Komańcza, Korczyna, Krempna, Krościenko Wyżne, Lubaczów, Lutowiska, Miejsce Piastowe, Nowy Żmigród, Olszanica, Osiek Jasielski, Ostrów, Solina, Tarnowiec, Wiśniowa, Wojaszówka, Zarszyn; gminy miejsko-wiejskie: Brzozów, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kołaczyce, Lesko, Narol, Rymanów, Strzyżów, Ustrzyki Górne, Zagórz; gminy miejskie: Jasło, Krosno, Lubaczów.

Przy delimitacji obszarów ochrony i kształtowania zasobów wodnych wzięto pod uwagę uwarunkowania hydrologiczne, charakter zagrożeń wynikający głównie z presji człowieka na środowisko oraz obowiązujące prawo. W wyznaczonym obszarze znalazły się gminy, na terenie których występują:

- jednolite części wód powierzchniowych, zagrożone nieosiągnięciem dobrego stanu wód do 2015 r.;
- jednolite części wód powierzchniowych, dla których stwierdzono eutrofizację wód spowodowaną emisją zanieczyszczeń ze źródeł komunalnych³⁵;
- obszary zurbanizowane i koncentracji przemysłu (wskazane miasta województwa);
- główne zbiorniki wód podziemnych, przy czym wybrano tylko te gminy, w których odnotowano równocześnie wskaźnik poniżej 50% ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków komunalnych;
- obszary szczególnie zagrożone suszą.

Do obszarów o zagrożonej jakości wód zaliczono gminy, w których stwierdzono występowanie co najmniej trzech parametrów. Ze względu na stan ilościowy zasobów wodnych wyodrębniono również obszary o szczególnym zagrożeniu suszą.

Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych tworzy 149 gmin (rys. 17), w tym gminy wiejskie: Adamówka, Baligród, Besko, Białobrzegi, Bojanów, Borowa, Brzyska, Bukowsko, Chłopice, Chmielnik, Chorkówka, Cisna, Cmolas, Czarna (powiat bieszczadzki), Czarna (powiat dębicki), Czarna (powiat łańcucki), Czermin, Czudec, Dębica, Dębowiec, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Dzikowiec, Fredropol, Frysztak, Gać, Gawłuszowice, Gorzyce, Grębów, Grodzisko Dolne, Haczów, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Iwierzycze, Jarocin, Jarosław, Jasienica Rosielna, Jasło, Jaśliska, Jeżowe, Jodłowa, Kamień, Komańcza, Korczyna, Krasieczyn, Krasne, Krempna, Krościenko Wyżne, Krzeszów, Krzywca, Kuryłówka, Laszki, Leżajsk, Lubaczów, Lubenia, Lutowiska, Łańcut, Majdan Królewski, Markowa, Medyka, Miejsce Piastowe, Mielec, Niebylec, Niwiska, Nowy Żmigród, Nozdrzec, Olszanica, Orły, Osiek Jasielski, Ostrów, Padew Narodowa, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Radymno, Rakszawa, Raniszów, Rokietnica, Rożwienica, Sanok, Skołyszyn, Solina, Stubno, Świlcza, Tarnowiec, Tryńcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Wadowice Górne, Wielkie Oczy, Wiśniowa, Wojaszówka, Zaleszany, Zarszyn, Zarzecze, Żołynia, Żurawica, Żyraków; gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Boguchwała, Brzostek, Brzozów, Dukla, Głogów Małopolski, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Kańczuga, Kolbuszowa, Kołaczyce, Lesko, Narol, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Pilzno, Pruchnik, Przecław, Radomyśl Wielki, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Rymanów, Sędziszów Małopolski, Sieniawa, Sokołów Małopolski, Strzyżów, Tyczyn, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zaklików; gminy miejskie: Dębica, Dynów, Jarosław, Jasło, Krosno, Leżajsk,

³⁴ Gminy wyznaczone na podstawie wskaźnika dostępności zasobów dyspozycyjnych w czasie średniej niżówki (powyżej 50%) w zlewniach bilansowych wodnych.

³⁵ Na podstawie badań monitoringowych przeprowadzonych w latach 2011-2013.

Lubaczów, Łańcut, Mielec, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rzeszów, Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg;

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 kierunkiem działania przewidywanym do ochrony i kształtowania zasobów wodnych jest, w priorytecie 4.2. „Ochrona środowiska”:

- 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej *(dla realizacji celu polegającego na osiągnięciu i utrzymaniu dobrego stanu środowiska)*.

3.3.4. Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin

KPZK 2030 ustala obowiązek wyznaczenia w planach zagospodarowania przestrzennego województw, obszarów występowania strategicznych złóż kopalin mających znaczenie dla gospodarki państwa, w tym zachowania bezpieczeństwa energetycznego kraju w perspektywie 2030 r. i lat późniejszych. W stosunku do tych obszarów występuje konieczność podjęcia działań w zakresie ochrony przestrzeni nad złożami, poprzez wprowadzenie ograniczeń zainwestowania i określenie sposobu ich zagospodarowania, do czasu rozpoczęcia eksploatacji. Delimitacja przestrzenna strategicznych złóż kopalin na poziomie regionalnym oraz regulacja zasad zagospodarowania, ma celu zachowanie wartości użytkowych złóż kopalin uznanych za strategiczne. Ustalenie zasad ochrony złóż strategicznych, w tym określenie rodzaju dopuszczalnej działalności na obszarach ich występowania spoczywa na wojewodzie i samorządzie województwa, a działaniem warunkującym wskazanie złóż strategicznych jest wykaz, wydany w formie rozporządzenia ministra właściwego ds. gospodarki.

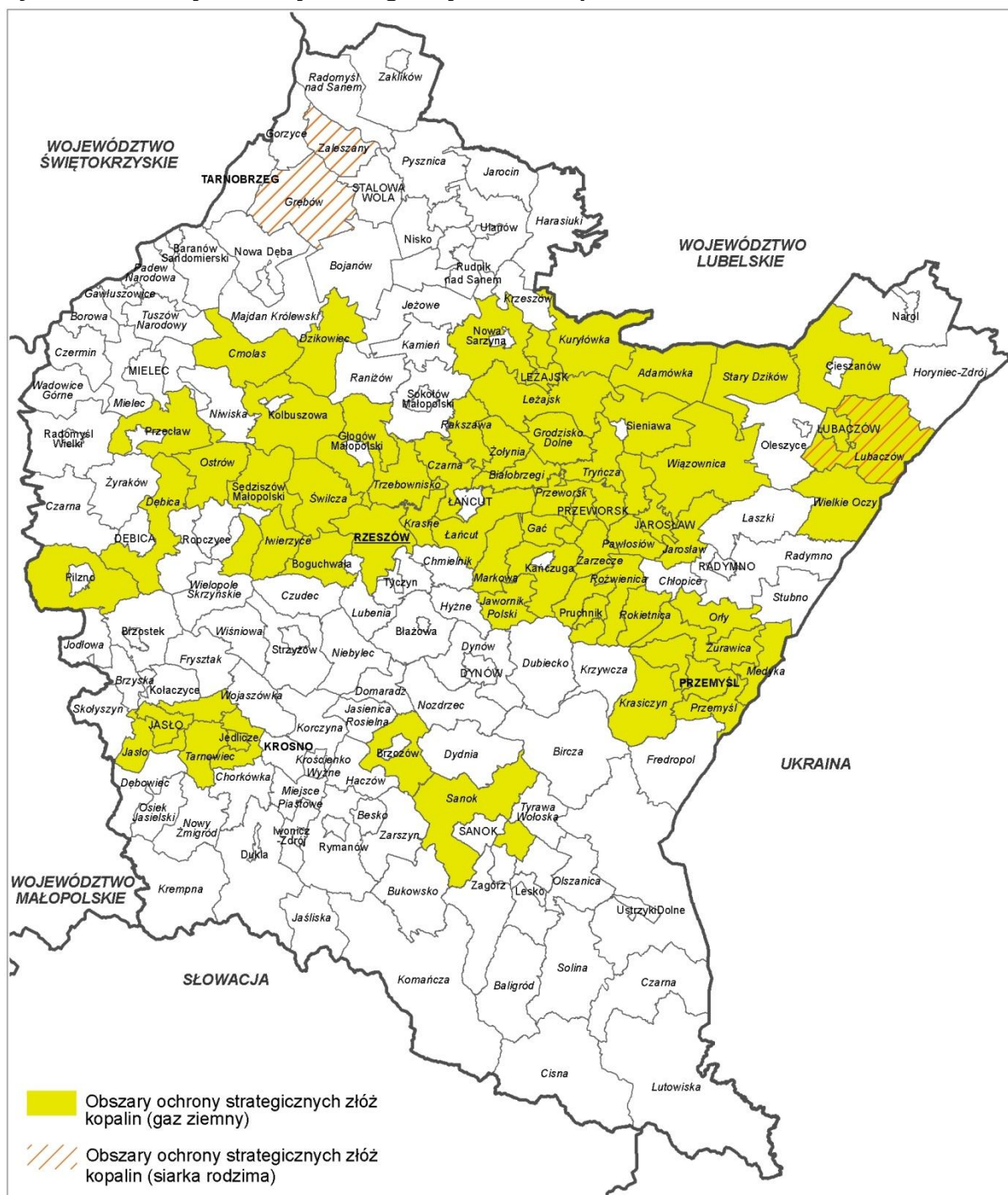
W związku z tym, iż do tej pory nie ukazało się ww. rozporządzenie, przy delimitacji obszarów strategicznych złóż kopalin w województwie podkarpackim, wzięto pod uwagę następujące kryteria:

- ustalenia KPZK 2030 i Polityki energetycznej Polski do 2030 r. w zakresie wskazania ochrony złóż kopalin mających znaczenie dla gospodarki państwa, w tym zachowania bezpieczeństwa energetycznego kraju;
- rekomendacje ekspertyzy wykonanej na potrzeby KPZK 2030 w zakresie wskazania złóż surowców strategicznych dla rozwoju kraju³⁶;
- zapisy obowiązującego prawa, w tym dotyczące wskazania kopalin objętych własnością górnictw przysługującą wyłącznie Skarbowi Państwa³⁷;
- strategiczne znaczenie złóż kopalin dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego województwa, wynikające z wielkości udokumentowanych w złożach zasobów;
- unikatowość występowania w skali światowej i uwarunkowania lokalne wynikające z braku kolizji przestrzennych w kontekście ewentualnej eksploatacji (dotyczy obszarów złóż strategicznych siarki).

³⁶ Prof. dr hab. Inż. Roman Ney, dr inż. Krzysztof Galos. Bilans polskich surowców mineralnych (energetycznych, metalicznych, chemicznych i skalnych). Kierunki polityki przestrzennej w zakresie wykorzystania złóż. Problemy ochrony terenów eksploatacyjnych. Rekomendacje dla KPZK.

³⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 196), zawiera katalog kopalin strategicznych, pozostających w dyspozycji Skarbu Państwa, objętych własnością górnictw. Prawo własności górnictw przysługuje wyłącznie Skarbowi Państwa. Na terenie województwa są to: gaz ziemny, ropa naftowa, siarka rodzima, gipsy oraz wody lecznicze. Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju (Dz. U. z 2001 r. nr 97, poz. 1051 z późn. zm.) zalicza m.in. złoża kopalin za strategiczne zasoby naturalne.

Rys. 18. Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

W celu zwiększenia odporności na zagrożenie utraty bezpieczeństwa energetycznego, w KPZK 2030 wskazano na ochronę złóż kopalin energetycznych (węгля brunatnego, kamiennego oraz gazu ziemnego i ropy naftowej), stanowiących zabezpieczenie strategiczne energetyki systemowej. Polityka energetyczna kraju wskazuje na konieczność wzrostu zdolności wydobywczych gazu ziemnego ze złóż krajowych, zarówno na potrzeby bieżące, jak również dla zabezpieczenia w sytuacjach kryzysowych. Natomiast ekspertyza rekomenduje wszystkie występujące na terenie kraju surowce energetyczne, metaliczne, część chemicznych (w tym złoża siarki niepozostające w konflikcie z istniejącym

zainwestowaniem i ochroną środowiska, w tym z ochroną przyrody) oraz część surowców skalnych do uznania za strategiczne dla rozwoju gospodarczego kraju.

Wobec powyższego, jako obszary ochrony strategicznych złóż kopalin na terenie województwa podkarpackiego, wskazuje się obszary występowania złóż należących do dwóch kategorii tj.: część złóż surowców energetycznych – gazu ziemnego, w tym współwystępującego z ropą naftową oraz część złóż siarki rodzimej, zaliczanej do surowców chemicznych. Wg stanu na koniec 2014 r.³⁸, na terenie województwa znajdują się 93 złoża gazu ziemnego (w tym 23 złoża współwystępujące z ropą naftową) oraz 5 złóż ropy naftowej. Samodzielne złoża gazu występują na Przedgórzu Karpackim i w Karpatach, złoża ropy naftowej głównie w Karpatach. Udokumentowane zasoby gazu stanowią 23,12% zasobów krajowych, a wyczerpujące się zasoby ropy naftowej 3,06% zasobów udokumentowanych w kraju. Złoża surowców energetycznych są zagospodarowane w około 90%. Jako obszary ochrony strategicznych złóż kopalin wskazuje się złoża gazu ziemnego o największych w skali województwa udokumentowanych zasobach bilansowych, tj. powyżej 100 mln m³, które w istotnym stopniu mogą zaspokajać regionalne zapotrzebowanie na ten surowiec.

Złoża siarki rodzimej występują w północnym obrzeżeniu Zapadliska Przedkarpackiego od rejonu Lubaczowa po rejon tarnobrzeski. Udokumentowane zasoby 7 złóż stanowią 84,28% zasobów krajowych i należą do największych zasobów tego surowca na świecie. Funkcjonujące w latach wcześniejszych kopalnie siarki zostały postawione w stan likwidacji, ze względu na dominację na rynku światowym taniej siarki otrzymywanej z odzysku (odsiarczanie gazu ziemnego) oraz ze względu na znaczne negatywne oddziaływanie eksploatacji na środowisko. Jako potencjalne obszary strategicznych złóż wskazuje się w rejonie tarnobrzeskim złożę dotychczas niezagospodarowane – „Jamnica”, ze względu na mniejszy konflikt z istniejącymi elementami zagospodarowania i położenie niemal w całości, poza ustanowionym w tym rejonie obszarem Natura 2000 PLB180005 Puszcza Sandomierska. W rejonie lubaczowskim za potencjalnie strategiczne uznaje się złożę siarki „Basznia”, ze względu na perspektywę wznowienia eksploatacji, niezakończony proces likwidacji kopalni oraz brak konfliktów przestrzennych z istniejącym zainwestowaniem, ochroną przyrody i ochroną bioróżnorodności. Wymienione złoża siarki rodzimej, z uwagi na ich unikatowość, wskazuje się do ochrony przed zagospodarowaniem wykluczającym ich ewentualne przyszłe wykorzystanie.

Do obszaru ochrony strategicznych złóż kopalin zakwalifikowano 61 gmin, na terenie których występują wskazane złoża (rys. 18): gminy wiejskie: Adamówka, Białobrzegi, Cmolas, Czarna (powiat łańcucki), Dębica Dzikowiec, Gać, Grębów, Grodzisko Dolne, Iwierzycy, Jarosław, Jasło, Jawornik Polski, Krasiczyn, Krasne, Kuryłówka, Leżajsk, Lubaczów, Łańcut, Markowa, Medyka, Orły, Ostrów, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Rakszawa, Rokietnica, Roźwienica, Sanok, Stary Dzików, Świlcza, Tarnowiec, Tryńcza, Trzebownisko, Wiązownica, Wielkie Oczy, Zarzecze, Żołynia, Żurawica; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Brzozów, Cieszanów, Głogów Małopolski, Kańczuga, Kolbuszowa, Nowa Sarzyna, Pilzno, Przecław, Sędziszów Małopolski, Sieniawa, Zaleszany; gminy miejsko-wiejskie: Jedlicze, Pruchnik; gminy miejskie: Jarosław, Jasło, Leżajsk, Lubaczów, Przemyśl, Przeworsk, Rzeszów.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 określono cel: „Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej województwa podkarpackiego

³⁸ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce. Stan na 31 XII 2014 r., Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2015.

poprzez racjonalne wykorzystanie paliw i energii z uwzględnieniem lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii”. W ramach priorytetu 4.3. „Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii”, ustalono kierunek działania 4.3.1. Efektywne wykorzystanie dotychczasowych – konwencjonalnych – źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego.

3.4. Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej

3.4.1 Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe

Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe zaliczają się, zgodnie z KPZK 2030, do grupy obszarów funkcjonalnych wymagających rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej. Obszary te charakteryzują się najgorszymi wskaźnikami w zakresie dostępu mieszkańców do usług publicznych tj.: edukacji, zdrowia, usług komunalnych, w tym komunikacyjnych i kultury. Delimitacja obszarów o najniższej dostępności do usług warunkujących możliwości rozwojowe obligatoryjnie następuje w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, a działania naprawcze będą stanowić istotny element w procesie działań na rzecz spójności regionu. Brak dostępu lub ograniczony dostęp do ww. usług publicznych, generuje procesy wykluczenia społecznego mieszkańców zamieszkujących te tereny.

W celu wyznaczenia obszaru o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, przyjęto następujące kryteria delimitacji³⁹:

1. W zakresie dostępu do usług edukacyjnych:

- dzieci w wieku od 3 do 5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego, wartość wskaźnika poniżej średniej dla województwa świadczy o utrudnionym dostępie do usług przedszkolnych, co bezpośrednio ma wpływ na rozwój dzieci oraz aktywność zawodową rodziców;
- liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów tzw. wskaźnik komputeryzacji, wartość wskaźnika poniżej średniej wojewódzkiej świadczy o słabym dostępie do usług edukacyjnych i wiedzy, co warunkuje dalszą edukację młodzieży;

2. W zakresie dostępu do usług medycznych:

- liczba osób przypadająca na jedną aptekę i punkt apteczny, a jej wartość poniżej średniej dla województwa świadczy o obniżonym standardzie życia mieszkańców;
- liczba przychodni (Zakładów Opieki Zdrowotnej) w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, wskaźnik odniesiono do średniej dla województwa, a jego wartość poniżej średniej świadczy m.in. o utrudnionym dostępie do lekarza pierwszego kontaktu oraz ograniczonym poziomie życia mieszkańców;

³⁹ Przyjęte wskaźniki odnoszą się do danych GUS z 2013 r.

3. W zakresie dostępu do usług komunikacyjnych:

- czas dojazdu do miasta wojewódzkiego oraz miast subregionalnych powyżej 40 minut, analiza czasu dojazdu do najważniejszych ośrodków usługowych i gospodarczych województwa pozwoliła na wskazanie, wśród gmin charakteryzujących się niskimi wskaźnikami dostępności do usług, obszarów wykluczonych pod względem dostępności do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe;

4. W zakresie dostępu do usług komunalnych i związanych z ochroną środowiska:

- udział ludności korzystającej z kanalizacji w stosunku do ogółu liczby ludności w badanej gminie, wskaźnik ten odniesiono do średniej dla województwa, a jego wartość poniżej średniej dla regionu świadczy o obniżonym standardzie życia mieszkańców, przejawiającym się między innymi funkcjonowaniem w zanieczyszczonym środowisku;
- udział ludności korzystającej z wodociągów w stosunku do ogółu liczby ludności w badanej gminie, wartość wskaźnika poniżej średniej dla województwa świadczy o niższym poziomie życia mieszkańców;
- udział ludności korzystającej z gazu sieciowego w stosunku do ogółu liczby ludności w badanej gminie, wskaźnik ten odniesiono do średniej dla województwa, a przyjęta wartość poniżej średniej dla regionu dowodzi obniżonej jakości życia mieszkańców;

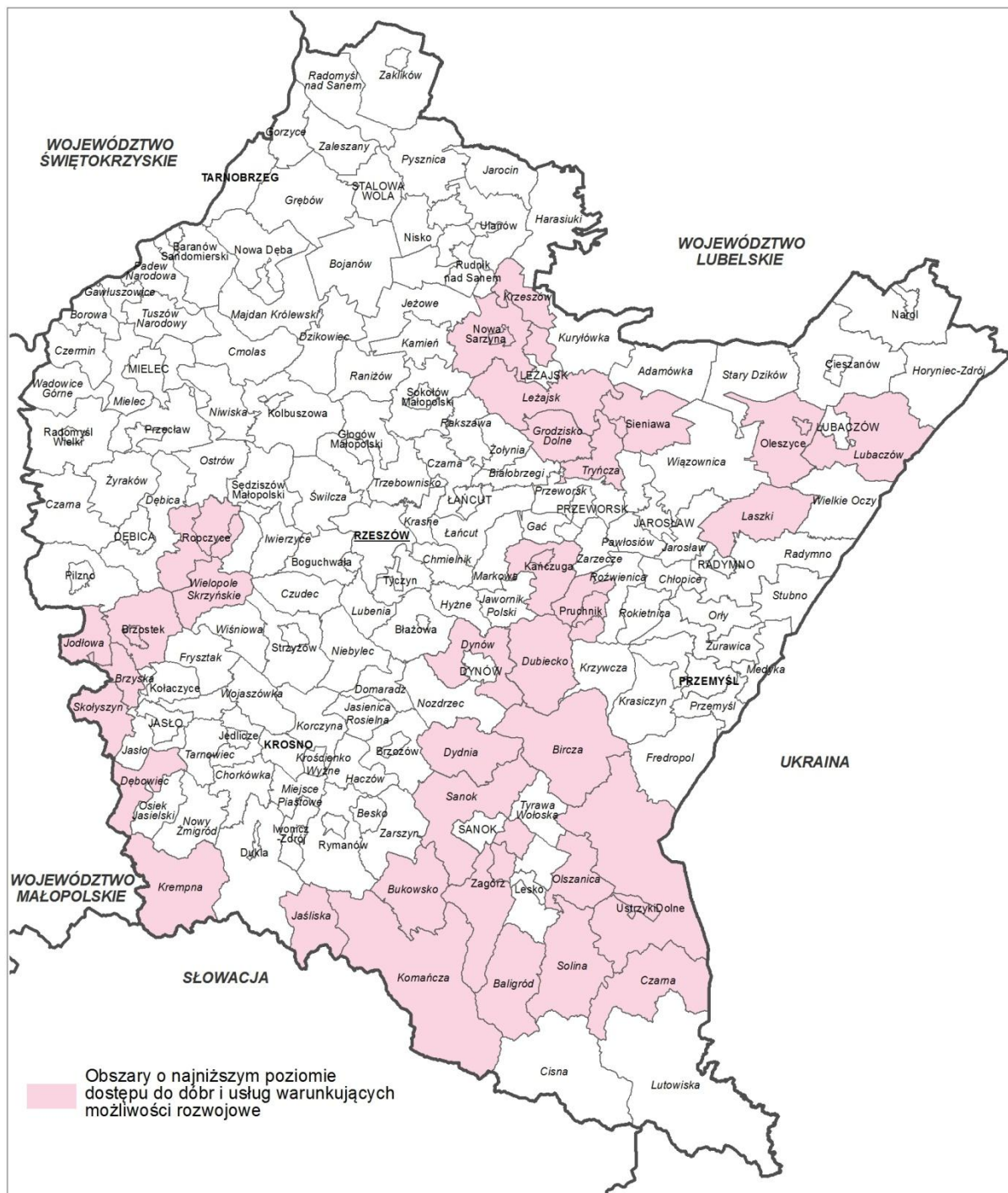
5. W zakresie dostępu do usług kulturalnych:

- przeciętna liczba uczestników imprez kulturalnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca, wskaźnik odniesiono do średniej dla województwa, a jego wartość poniżej średniej świadczy o niskim dostępie mieszkańców do imprez kulturalnych, co jest szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju społeczeństwa oraz budowy tożsamości kulturowej;
- liczba ludności przypadającej na jedną placówkę biblioteczną w danej gminie, wskaźnik odniesiono do średniej dla województwa, a jego wartość poniżej średniej świadczy o słabej dostępności mieszkańców do kultury i wiedzy.

Wyznaczony w oparciu o powyższe wskaźniki obszar obejmuje 33 gminy, które wymagają szczególnej interwencji w zakresie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (rys. 19), są nimi: gminy wiejskie: Baligród, Bircza, Brzyska, Bukowsko, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Grodzisko Dolne, Jaśliska, Jodłowa, Komańcza, Krempna, Krzeszów, Laszki, Leżajsk, Lubaczów, Olszanica, Sanok, Skołyszyn, Solina, Tryńcza, Wielopole Skrzyńskie; gminy miejsko-wiejskie: Brzostek, Kańczuga, Nowa Sarzyna, Oleszyce, Pruchnik, Ropczyce, Sieniawa, Ustrzyki Dolne, Zagórz.

Gminy te tworzą obszar charakteryzujący się licznymi problemami społecznymi, obniżoną jakością życia mieszkańców oraz wolniejszym niż w pozostałych częściach województwa, rozwojem gospodarczym. Obszary te są równocześnie odległe, z niedoborem podstawowych usług oraz słabo skomunikowane z ośrodkami subregionalnymi i ośrodkiem wojewódzkim. Wszystkie występujące w tym obszarze zjawiska powodują niską atrakcyjność inwestycyjną gmin wchodzących w jego skład. W związku z powyższym, poprawa obecnej sytuacji powinna być priorytetem działań samorządu województwa.

Rys. 19. Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Według Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, uaktywnienie obszarów o najniższej dostępności do usług warunkujących możliwości rozwojowe przewidywane jest w obszarze dziedzin strategicznych: „Kapitał ludzki i społeczny”, „Sieć osadnicza” i „Ochrona środowiska”, w następujących priorytetach i kierunkach działań:

- 2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych;

- 2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu;
- 2.2.1. Kultura i dziedzictwo kulturowe – tworzenie warunków do zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej;
- 2.5.1. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej;
- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
- 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej.

3.4.2. Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze

Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze zostały zakwalifikowane w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 do grupy obszarów funkcjonalnych wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy wsparciu instrumentów właściwych polityce regionalnej. Przyczyną wykształcenia się takich obszarów były przemiany gospodarcze o charakterze strukturalnym oraz zmiany na lokalnych rynkach zatrudnienia, w wyniku których zmalało znaczenie gospodarcze pewnych obszarów, w szczególności miejskich, jak również nastąpiła koncentracja negatywnych zjawisk społecznych i fizyczna degradacja zabudowy mieszkaniowej oraz przestrzeni miejskich.

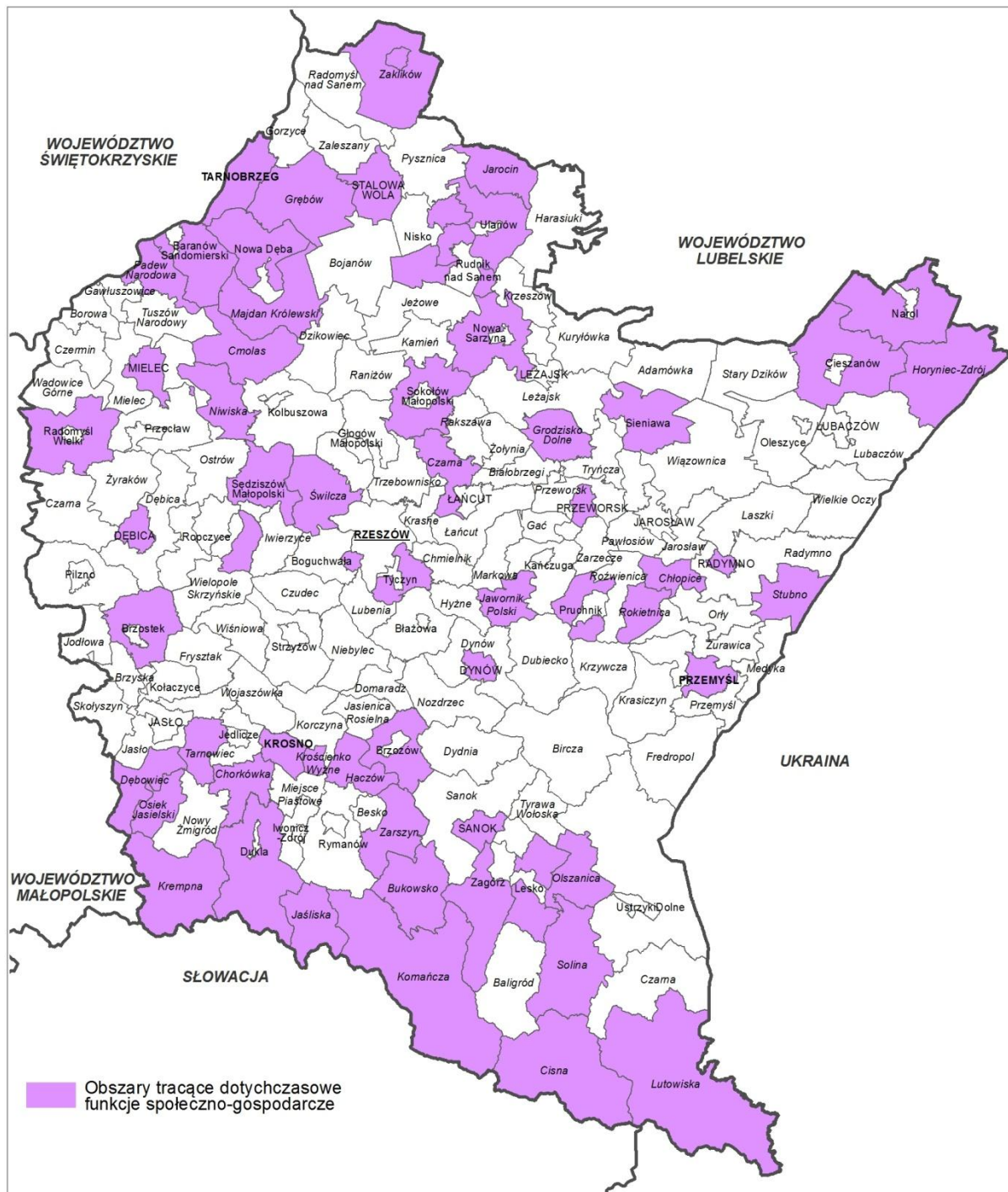
W celu wyznaczenia obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze przeanalizowano 7 wskaźników⁴⁰:

- dynamika przyrostu naturalnego – pozwala wskazać obszary, na których tempo przyrostu ludności w badanym okresie jest największe (uwzględniając urodzenia, zgony, ruch migracyjny), a jednocześnie wskazać tereny borykające się z problemem depopulacji;
- zmiany salda migracji – dotyczy migracji na pobyt stały (wewnętrzne i zagraniczne), pośrednio świadczą o jakości życia i związanej z tym potrzebie poprawy warunków życia;
- obciążenie demograficzne – obrazuje liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym – świadczy o kondycji zasobów pracy;
- zmiany liczby mieszkań przypadających na 1000 ludności – świadczą o poprawie /pogarszaniu się warunków mieszkaniowych, jako składowej jakości życia;
- udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – prezentuje zmiany sytuacji na rynku pracy, świadczy zarówno o podaży, jak i popycie siły roboczej;
- dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców – pozwala określić stopień aktywności zawodowej i przedsiębiorczości mieszkańców, świadczy również o aktywizacji gospodarczej regionu;
- łączny udział podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) i od osób prawnych (CIT) w dochodach własnych gmin – świadczy o samodzielności finansowej gmin, pozwalającej wypełniać zadania własne; informuje o aktywności podatników i ich stanie posiadania

⁴⁰ Dynamika przyjętych wskaźników dotyczy lat 2003-2013

(co wiąże się z poziomem podatków i opłat lokalnych). Dochody gmin z PIT i CIT uzależnione są od bieżącej sytuacji gospodarki, wpływy z tych podatków obrazują kondycję finansową mieszkańców i podmiotów gospodarczych w gminie.

Rys. 20. Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Na podstawie danych w przyjętych okresach czasowych, oceniono trendy dla poszczególnych wskaźników. Niekorzystna tendencja rozwojowa, w zależności od charakteru wskaźnika (trend rosnący lub malejący), świadczyła o zaliczeniu jednostki do grona obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. Także

utrzymywanie się w dłuższym okresie trendu horyzontalnego (brak trendu pozytywnego i negatywnego świadczy o stabilnej, lecz nierozwojowej sytuacji) kwalifikowało gminę do tej grupy. Następnie dla poszczególnych gmin zsumowano liczbę niekorzystnych tendencji rozwojowych. Na podstawie średniej liczby negatywnych trendów w gminach ustalono, że jednostki posiadające więcej niż obliczona średnia (2,32) niekorzystnych trendów rozwojowych, zostają zaliczone do obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. Przyjęta metoda nie odnosi się do poziomu województwa, natomiast skupia się na określeniu prawidłowości wewnątrz jednostki terytorialnej, niezależnie od reprezentowanego poziomu społeczno-gospodarczego na tle regionu.

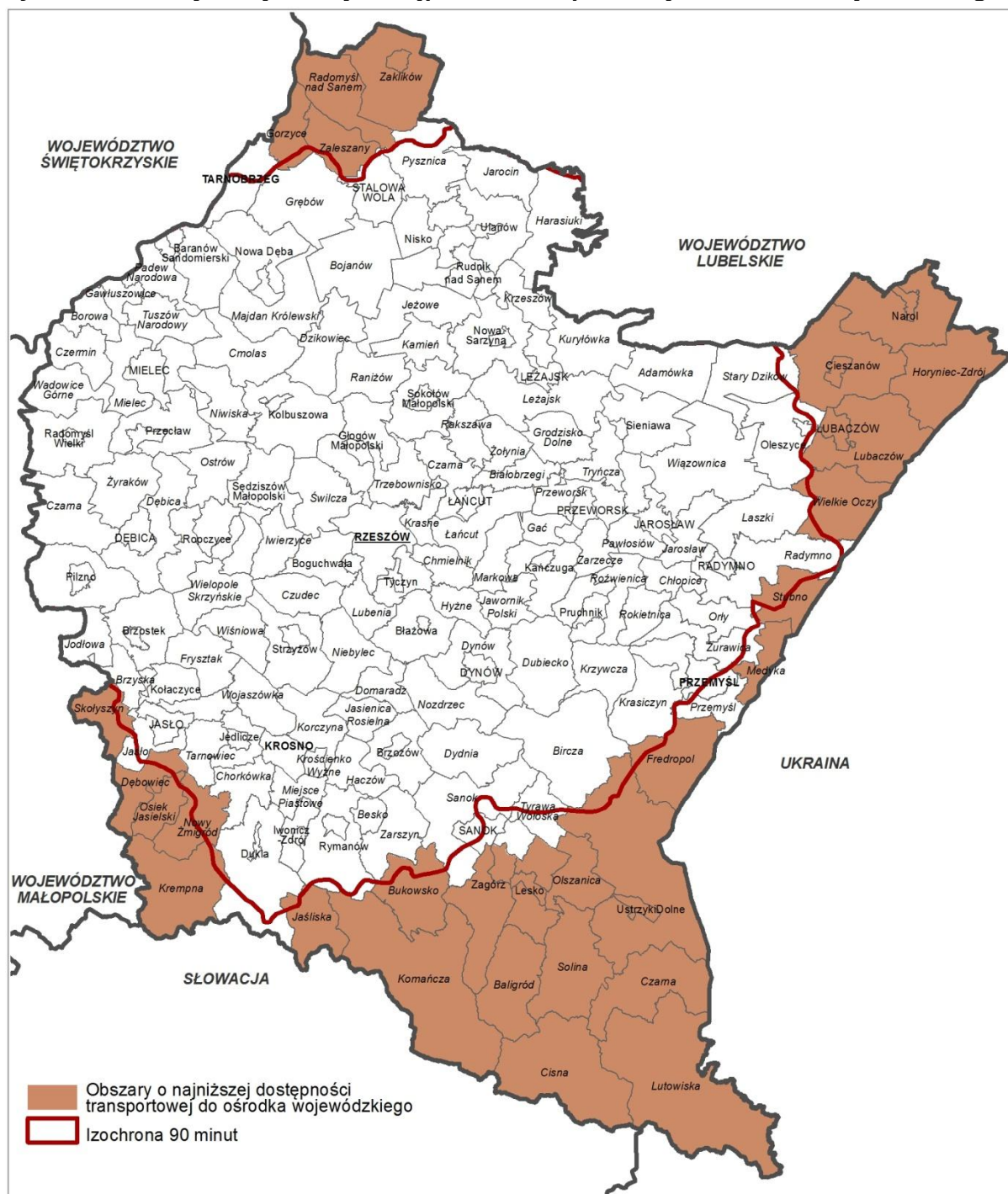
Wyznaczone w oparciu o powyższe wskaźniki obszary obejmują 60 gmin lub ich części, które wymagają interwencji ze względu na utratę dotychczasowych funkcji społeczno-gospodarczych (rys. 20), w tym: gminy wiejskie: Bukowsko, Chłopice, Chorkówka, Cisna, Cmolas, Czarna (powiat łańcucki), Dębowiec, Grębów, Grodzisko Dolne, Haczów, Horyniec-Zdrój, Jarocin, Jaślica, Jawornik Polski, Komańcza, Krempna, Krościenko Wyżne, Lutowska, Majdan Królewski, Niwiska, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Olszanica, Osiek Jasielski, Padew Narodowa, Rokietnica, Solina, Stubno, Świlcza, Tarnowiec, Zarszyn; obszar wiejski gmin miejsko-wiejskich: Baranów Sandomierski, Brzostek, Brzozów, Cieszanów, Dukla, Lesko, Narol, Nisko, Pruchnik, Radomyśl Wielki, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Sieniawa, Sokołów Małopolski, Tyczyn, Ulanów, Zagórz; gmina miejsko-wiejska Zaklików; obszar miejski gminy miejsko-wiejskiej Boguchwała; gminy miejskie: Dębica, Dynów, Krosno, Mielec Przemyśl, Przeworsk Radymno Sanok Stalowa Wola Tarnobrzeg.

W przyjętej Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 w dziedzinie działań strategicznych „Sieć osadnicza”, w priorytecie 3.5. „Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu”, przyjęto kierunek działania:

- 3.5.4. Rewitalizacji oraz poprawie ładu przestrzennego sprzyjającego rozwojowi ośrodków miejskich (*podstawowym celem jest wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu, a pośrednim pobudzenie rozwoju gospodarczego obszarów miejskich oraz przywrócenie dotychczasowych funkcji i wprowadzenie nowych, na obszarach miejskich zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i środowiskowo*).

3.4.3. Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego

Nowoczesna i dobrze rozwinięta infrastruktura transportowa jest niezbędna w kształtowaniu wzrostu gospodarczego regionu opartego na zasadzie zrównoważonego rozwoju. Jednym z ważniejszych elementów rozwoju infrastruktury transportowej jest dostępność komunikacyjna do ośrodka wojewódzkiego - miasta Rzeszowa.

Rys. 21. Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Dostępność czasowa do Rzeszowa została wyznaczona⁴¹, z wykorzystaniem tradycyjnej metody izochronowej, w analizach wykonanych na potrzeby charakterystyki systemu osadniczego województwa podkarpackiego.⁴² Określając obszar o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego, wzięto pod uwagę izochronę

⁴¹ W opracowaniu brano pod uwagę wyłącznie dostępność komunikacyjną drogową.

⁴² Charakterystyka systemu osadniczego województwa podkarpackiego z identyfikacją biegunów wzrostu oraz wyróżnieniem obszarów funkcjonalnych na poziomie regionalnym i lokalnym, 2012, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Polska Akademia Nauk, Warszawa

o wartości 90 minut. Dostępność do Rzeszowa zachowuje w chwili obecnej układ koncentryczny, co wiąże się przede wszystkim z brakiem dróg szybkiego ruchu. Najsłabsza jest dostępność do stolicy regionu z jego obszarów peryferyjnych, z najdalszych wsi gminy Lutowiska czas dojazdu sięga 3 godzin, a z powiatu lubaczowskiego z rejonu Werchraty, dojazd wynosi około 2,5 godziny. Na terenie województwa wyznaczono cztery obszary o najniższej dostępności do Rzeszowa:

- południowo-wschodni (powiaty: bieszczadzki i leski, część południowa powiatu sanockiego, oraz strefa przygraniczna powiatu przemyskiego);
- południowo-zachodni (część południowo-zachodnia powiatu jasielskiego oraz południowa powiatu krośnieńskiego);
- północno-wschodni (większa część powiatu lubaczowskiego);
- północny (część północna powiatu stalowowolskiego i tarnobrzckiego).

Do obszarów o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego zaliczono gminy, których obszar poza izochroną o wartości 90 minut, przekracza 50% ich powierzchni.

Wyznaczone obszary obejmują 30 gmin (rys. 21), w tym: gminy wiejskie: Baligród, Bukowsko, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Fredropol, Gorzyce, Horyniec-Zdrój, Jaślika, Komańcza, Krempna, Lubaczów, Lutowiska, Medyka, Nowy Żmigród, Olszanica, Osiek Jasielski, Radomyśl nad Sanem, Skołyszyn, Solina, Stubno, Wielkie Oczy, Zaleszany; gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Lesko, Narol, Ustrzyki Dolne, Zagórz, Zaklików; gmina miejska Lubaczów.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 w dziedzinie działań strategicznych „Sieć osadnicza” w priorytecie 3.1. „Dostępność komunikacyjna”, przyjęto kierunki działań obejmujące:

- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
- 3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem.

Głównym celem powyższych działań jest poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu.

3.4.4. Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych

Warunkiem powstania jednostek przestrzennych posiadających znamiona obszarów o najniższym stopniu rozwoju oraz pogarszających się perspektywach rozwojowych, jest nagromadzenie się na ich obszarze niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych. Jako charakterystyczne elementy określające ten obszar funkcjonalny, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 podaje: niski poziom PKB per capita, słabą dostępność oraz jakość usług publicznych, a także mały potencjał ośrodków miejskich, słabo rozwiniętą sieć osadniczą i zaburzoną strukturę demograficzną, wywołaną m.in. migracjami ludzi młodych do największych miast w kraju i za granicę, pogarszającą się sytuację społeczną, gospodarczą i przestrzenną tych terenów. Dodatkowymi przeszkodami ograniczającymi rozwój, w przypadku województwa podkarpackiego, są również: położenie

wzdłuż stanowiącej istotną barierę społeczną i kulturową zewnętrznej granicy UE oraz niski w skali kraju poziom urbanizacji.

W celu delimitacji obszarów o najniższym stopniu rozwoju oraz pogarszających się perspektywach rozwojowych w województwie podkarpackim, przeprowadzono analizę porównawczą i przestrzenną wskaźników o charakterze zarówno statycznym, jak i dynamicznym. W analizach uwzględniono takie wskaźniki jak (dane za 2013 r.):

- saldo migracji;
- obciążenie demograficzne;
- liczbę mieszkań przypadającą na 1000 mieszkańców;
- liczbę podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności;
- łączny dochód własny ogółem gminy;
- liczbę osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców.

W kolejnym etapie dokonano analizy obszarów szczególnej koncentracji zjawisk wpływających znacząco na ograniczenie wzrostu społeczno-gospodarczego. W celu delimitacji tych obszarów przebadano dynamikę zmian sześciu powyższych wskaźników. W badaniu posłużono się możliwie najszerszym okresem badawczym dla następujących wskaźników⁴³:

- zmiany salda migracji – dotyczy migracji na pobyt stały wewnętrznych i zagranicznych, która pośrednio świadczy o jakości życia i związanej z tym potrzebie poprawy warunków życia;
- zmiany obciążenia demograficznego – obrazuje liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym, która definiuje kondycję zasobów pracy;
- zmiany liczby mieszkań przypadających na 1000 ludności – świadczą o poprawie lub pogarszaniu się warunków mieszkaniowych, oznaczających pośrednio jakość życia;
- dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności – pozwala określić stopień aktywności zawodowej i przedsiębiorczości mieszkańców, świadczy również o aktywizacji gospodarczej regionu;
- zmiany łącznego dochodu własnego ogółem gmin – świadczą o potencjale rozwojowym gminy;
- zmiany liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców w latach 2008-2013 - świadczą o pogarszającej lub polepszającej się sytuacji społecznej, informując pośrednio o natężeniu problemów społecznych związanych z ubóstwem, wykluczeniem społecznym, bezdomnością, bezrobociem oraz innymi kwestiami kształtującymi trudną sytuację życiową jednostki.

Początkowo przebadano grupę wskaźników, identyfikujących niski stopień rozwoju dennej gminy. O jej kwalifikacji do tej grupy decydowały niekorzystne wartości wskaźnika w odniesieniu do średniej dla województwa (w zależności od charakteru wskaźnika powyżej lub poniżej średniej). W kolejnym etapie sprawdzono te same wskaźniki pod kątem dynamiki ich zmian. Wskazano w ten sposób gminy stanowiące obszary o pogarszających się perspektywach rozwojowych na przestrzeni lat 2003-2013. Podobnie jak w pierwszym przypadku, kwalifikacja odbywała się na podstawie niekorzystnego wyniku względem

⁴³ Dynamika przyjętych wskaźników dotyczy lat 2003-2013

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

SŁOWACJA

UKRAINA

Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych

104

W skład obszarów o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych wchodzi 70 następujących gmin (rys. 22), w tym: gminy wiejskie: Adamówka, Bircza, Borowa Brzyska, Chmielnik, Czudec, Dębica, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Frysztak, Gać, Gawłuszowice, Grodzisko Dolne, Haczów, Harasiuki, Hyżne, Iwierzycy, Jawornik Polski, Jodłowa, Kamień, Krempna, Krościenko Wyżne, Krzeszów, Krzywczyna, Kuryłówka, Laszki, Leżajsk, Lubaczów, Majdan Królewski, Markowa, Miejsce Piastowe, Niebylec, Niwiska, Nozdrzec, Padew Narodowa, Przeworsk, Radymno, Rakszawa, Rokietnica, Rożwienica, Sanok, Skołyszyn, Stubno, Tarnowiec, Tryńcza, Tuszów Narodowy, Wadowice Górne, Wielkie Oczy, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa, Zarszyn, Żołynia, Żyraków; gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Brzostek, Brzozów, Cieszanów, Dukła, Iwonicz-Zdrój, Kołaczyce, Nowa Sarzyna, Oleszyce, Pilzno, Pruchnik, Radomyśl Wielki, Sieniawa, Sokołów Małopolski, Ulanów.

Wyznaczone obszary stanowią zgrupowania przestrzenne gmin, rozłożone mozaikowo na terenie całego województwa. Obszary te są niejednolite i rozproszone. Wynika to głównie ze specyfiki obszarów jak i faktu, że w ich skład wchodzi zarówno gminy o bardzo niskich wskaźnikach rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i gminy posiadające wyższe wartości wskaźników rozwojowych, które jednak w wyniku badania dynamiki zmian, wykazały spadek potencjału rozwojowego, poprzez obniżenie ich wartości w badanym okresie.

W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 działania w zakresie wzmacniania obszarów o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych zapisane są głównie w dziedzinie działań strategicznych „Kapitał ludzki i społeczny” w następujących priorytetach i kierunkach działań:

- 2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie;
- 2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy;
- 2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym;
- 2.3.1. Wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora.

Głównym celem powyższych działań jest wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie, jak również wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne.

3.5. Zestawienie

Tab. 16. Gminy województwa podkarpackiego w obszarach o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030

Lp.	Gmina	Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej	Obszary terenów zamkniętych	Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi	Obszary potencjalnego występowania osuwisk	Obszary cenne przyrodniczo	Obszary ochrony krajobrazów kulturowych	Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych	Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin	Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego	Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Adamówka					+		+	+				+
2	Baligród				+	+		+		+		+	
3a	Baranów Sandomierski (obszar miejski)			+		+	+	+					+
3b	Baranów Sandomierski (obszar wiejski)		+	+		+	+	+			+		+
4	Besko	+	+	+	+	+		+					
5	Białobrzegi	+		+		+		+	+				
6	Bircza				+	+	+			+			+
7a	Błażowa (obszar miejski)				+	+							
7b	Błażowa (obszar wiejski)	+			+	+							
8a	Boguchwała (obszar miejski)		+		+			+			+		
8b	Boguchwała (obszar wiejski)	+	+		+	+		+	+				
9	Bojanów		+			+		+					
10	Borowa	+		+				+					+
11a	Brzostek (obszar miejski)			+	+		+	+		+			+
11b	Brzostek (obszar wiejski)	+		+	+		+	+		+	+		+
12a	Brzozów (obszar miejski)				+	+	+	+					+
12b	Brzozów (obszar wiejski)	+			+	+	+	+	+		+		+
13	Brzyska	+		+	+			+		+			+
14	Bukowsko				+	+		+		+	+	+	
15	Chłopice	+						+			+		
16	Chmielnik	+			+	+		+					+
17	Chorkówka	+			+		+	+			+		
18a	Cieszanów (obszar miejski)					+	+					+	+
18b	Cieszanów (obszar wiejski)	+				+	+		+		+	+	+
19	Cisna				+	+	+	+			+	+	
20	Cmolas		+			+		+	+		+		
21	Czarna/p. bieszczadzki/				+	+	+	+		+		+	
22	Czarna/p. dębicki/	+	+	+				+					
23	Czarna/p. łańcucki/	+	+	+				+	+		+		
24	Czermin	+		+				+					
25	Czudec	+	+		+	+	+	+					+
26	Dębica (miejska)		+	+	+	+		+			+		
27	Dębica (wiejska)	+	+	+	+	+	+	+	+				+
28	Dębowiec	+			+	+		+		+	+	+	
29	Domaradz				+	+		+					+
30	Dubiecko	+		+	+	+	+	+		+			+
31a	Dukla (obszar miejski)				+	+	+	+					+
31b	Dukla (obszar wiejski)				+	+	+	+			+		+
32	Dydnia	+		+	+	+	+	+		+			+
33	Dynów (miejska)			+	+	+	+	+			+		
34	Dynów (wiejska)	+		+	+	+	+	+		+			+

OBSZARY FUNKCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
35	Dzikowiec		+			+		+	+				
36	Fredropol	+			+	+	+	+				+	
37	Frysztak	+	+		+	+		+					+
38	Gać	+						+	+				+
39	Gawłuszowice	+		+				+					+
40a	Głogów Małopolski (obszar miejski)		+			+	+	+					
40b	Głogów Małopolski (obszar wiejski)		+			+	+	+	+				
41	Gorzyce	+	+	+		+		+				+	
42	Grębów		+			+		+	+		+		
43	Grodzisko Dolne	+	+			+		+	+	+	+		+
44	Haczów	+			+	+	+	+			+		+
45	Harasiuki		+			+		+					+
46	Horyniec-Zdrój		+			+	+	+			+	+	
47	Hyżne	+			+	+	+						+
48	Iwierzycy	+	+		+			+	+				+
49a	Iwonicz-Zdrój (obszar miejski)				+	+	+	+					+
49b	Iwonicz-Zdrój (obszar wiejski)				+	+	+	+					+
50	Jarocin		+			+		+			+		
51	Jarosław (miejska)		+	+		+	+	+	+				
52	Jarosław (wiejska)	+	+	+		+	+	+	+				
53	Jasienica Rosielna	+			+	+	+	+					
54	Jasło (miejska)		+	+	+		+	+	+				
55	Jasło (wiejska)	+	+	+	+			+	+				
56	Jaślica				+	+	+	+		+		+	
57	Jawornik Polski	+			+	+	+		+		+		+
58a	Jedlicze (obszar miejski)		+	+	+	+	+	+	+				
58b	Jedlicze (obszar wiejski)	+	+		+	+	+	+	+				
59	Jeżowe		+			+		+					
60	Jodłowa	+			+			+		+			+
61	Kamień					+		+					+
62a	Kańczuga (obszar miejski)				+	+	+	+		+			
62b	Kańczuga (obszar wiejski)	+			+	+	+	+	+	+			
63a	Kolbuszowa (obszar miejski)		+			+	+	+					
63b	Kolbuszowa (obszar wiejski)		+			+	+	+	+				
64a	Kołaczyce (obszar miejski)			+	+			+					+
64b	Kołaczyce (obszar wiejski)	+			+			+					+
65	Komańcza		+		+	+	+	+		+	+	+	
66	Korczyna	+			+	+	+	+					
67	Krasiczyn	+		+	+	+	+	+	+				
68	Krasne	+	+					+	+				
69	Krempna				+	+	+	+		+	+	+	+
70	Krosno		+	+	+	+	+	+			+		
71	Krośnice Wyżne	+	+	+	+			+			+		+
72	Krzeszów	+		+		+	+	+		+			+
73	Krzywcza	+		+	+	+		+					+
74	Kuryłówka			+		+		+	+				+
75	Łaszki	+	+	+		+		+		+			+
76a	Lesko (obszar miejski)			+	+	+	+	+				+	
76b	Lesko (obszar wiejski)		+		+	+	+	+			+	+	
77	Leżajsk (miejska)		+	+		+	+	+	+				
78	Leżajsk (wiejska)	+	+	+		+		+	+	+			+
79	Lubaczów (miejska)		+	+				+	+			+	
80	Lubaczów (wiejska)		+	+		+	+	+	+	+		+	+
81	Lubenia	+			+	+		+					
82	Lutowiska				+	+	+	+			+	+	
83	Łańcut (miejska)		+	+			+	+					
84	Łańcut (wiejska)	+	+		+	+		+	+				
85	Majdan Królewski		+			+		+			+		+
86	Markowa	+			+	+	+	+	+				+
87	Medyka	+	+	+			+	+	+			+	
88	Miejsce Piastowe	+	+		+	+		+					+
89	Mielec (miejska)		+	+		+	+	+			+		
90	Mielec (wiejska)	+	+	+		+		+					

OBSZARY FUNKCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

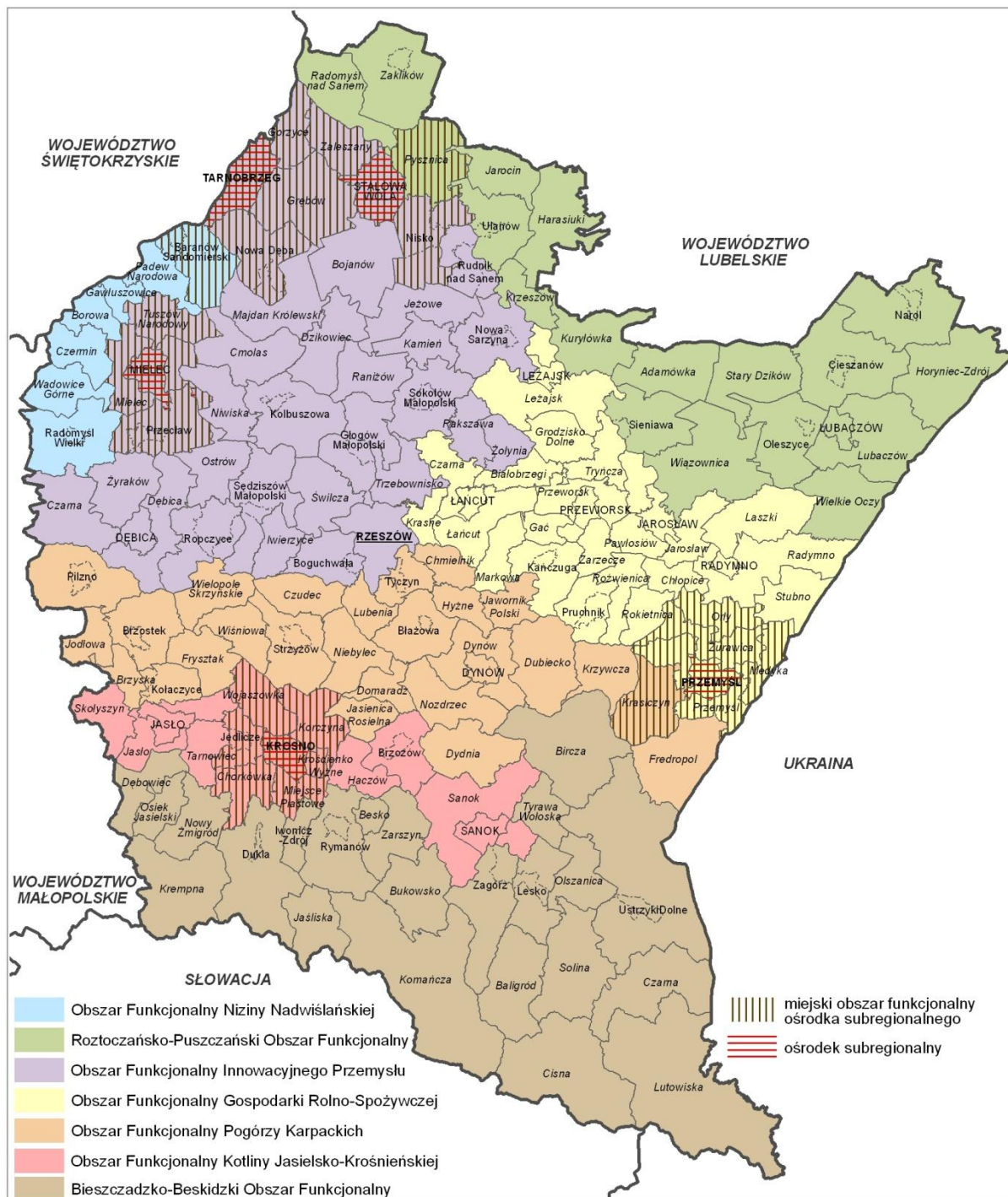
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
91a	Narol (obszar miejski)			+		+	+	+				+	
91b	Narol (obszar wiejski)		+			+	+	+			+	+	
92	Niebylec	+			+	+		+					+
93a	Nisko (obszar miejski)		+	+		+		+					
93b	Nisko (obszar wiejski)		+	+		+		+			+		
94	Niwiska					+		+			+		+
95a	Nowa Dęba (obszar miejski)		+			+	+	+					
95b	Nowa Dęba (obszar wiejski)		+			+	+	+			+		
96a	Nowa Sarzyna (obszar miejski)		+			+	+	+		+			+
96b	Nowa Sarzyna (obszar wiejski)		+	+		+	+	+	+	+	+		+
97	Nowy Żmigród				+	+		+				+	
98	Nozdrzec	+			+	+		+					+
99a	Oleszyce (obszar miejski)		+			+				+			+
99b	Oleszyce (obszar wiejski)	+	+			+				+			+
100	Olszanica		+		+	+	+	+		+	+	+	
101	Orły	+	+	+			+	+	+				
102	Osiek Jasielski			+	+	+		+			+	+	
103	Ostrów					+		+	+				
104	Padew Narodowa	+	+	+		+		+			+		+
105	Pawłosiów	+	+					+	+				
106a	Pilzno (obszar miejski)			+	+		+	+					+
106b	Pilzno (obszar wiejski)	+		+	+		+	+	+				+
107a	Pruchnik (obszar miejski)				+	+	+	+	+	+			+
107b	Pruchnik (obszar wiejski)	+			+	+	+	+	+	+	+		+
108a	Przeclaw (obszar miejski)			+		+	+	+					
108b	Przeclaw (obszar wiejski)	+	+	+		+	+	+	+				
109	Przemyśl (miejska)		+	+	+	+	+	+	+		+		
110	Przemyśl (wiejska)	+	+	+	+	+	+	+	+				
111	Przeworsk (miejska)		+	+			+	+	+		+		
112	Przeworsk (wiejska)	+	+	+			+	+	+				+
113	Pysznica		+	+		+		+					
114	Radomyśl nad Sanem	+	+	+		+		+				+	
115a	Radomyśl Wielki (obszar miejski)							+					+
115b	Radomyśl Wielki (obszar wiejski)	+						+			+		+
116	Radymno (miejska)		+	+			+	+			+		
117	Radymno (wiejska)	+	+	+			+	+					+
118	Rakszawa					+	+	+	+				+
119	Raniżów					+		+					
120	Rokietnica	+			+	+		+	+		+		+
121a	Ropczyce (obszar miejski)		+		+	+		+		+			
121b	Ropczyce (obszar wiejski)	+	+		+	+		+		+			
122	Roźwienica	+			+	+		+	+				+
123a	Rudnik nad Sanem (obszar miejski)		+	+		+	+	+					
123b	Rudnik nad Sanem (obszar wiejski)	+	+	+		+	+	+			+		
124a	Rymanów (obszar miejski)				+	+	+	+					
124b	Rymanów (obszar wiejski)		+		+	+	+	+					
125	Rzeszów		+		+		+	+	+				
126	Sanok (miejska)		+	+	+	+	+	+			+		
127	Sanok (wiejska)		+	+	+	+	+	+	+	+			+
128a	Sędziszów Małopolski (obszar miejski)		+		+	+		+					
128b	Sędziszów Małopolski (obszar wiejski)	+	+		+	+		+	+		+		
129a	Sieniawa (obszar miejski)			+		+	+	+		+			+
129b	Sieniawa (obszar wiejski)	+		+		+	+	+	+	+	+		+
130	Skołyszyn	+	+	+	+			+		+		+	+
131a	Sokolów Małopolski (obszar miejski)					+	+	+					+
131b	Sokolów Małopolski (obszar wiejski)					+	+	+			+		+
132	Solina		+		+	+	+	+		+	+	+	
133	Stalowa Wola			+		+	+	+			+		
134	Stary Dzików	+				+			+				
135a	Strzyżów (obszar miejski)		+	+	+	+		+					
135b	Strzyżów (obszar wiejski)	+	+		+	+		+					
136	Stubno	+		+		+		+			+	+	+
137	Świlcza	+	+			+		+	+		+		

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
138	Tarnobrzeg		+	+		+	+	+			+		
139	Tarnowiec	+	+		+			+	+		+		+
140	Tryńcza	+	+	+		+		+	+	+			+
141	Trzebownisko	+	+	+		+		+	+				
142	Tuszów Narodowy		+	+		+		+					+
143a	Tyczyn (obszar miejski)				+		+	+					
143b	Tyczyn (obszar wiejski)	+			+	+	+	+			+		
144	Tyrawa Wołoska				+	+	+						
145a	Ulanów (obszar miejski)			+			+						+
145b	Ulanów (obszar wiejski)		+	+			+				+		+
146a	Ustrzyki Dolne (obszar miejski)		+		+	+	+	+		+		+	
146b	Ustrzyki Dolne (obszar wiejski)		+		+	+	+	+		+		+	
147	Wadowice Górne			+				+					+
148	Wiązownica			+		+			+				
149	Wielkie Oczy					+	+	+	+			+	+
150	Wielopole Skrzyńskie	+			+	+				+			+
151	Wiśniowa	+	+	+	+	+		+					+
152	Wojaszówka	+	+	+	+	+	+	+					
153a	Zagórz (obszar miejski)		+	+	+	+	+	+		+		+	
153b	Zagórz (obszar wiejski)		+		+	+	+	+		+	+	+	
154a	Zaklików (obszar miejski)		+			+	+	+			+	+	
154b	Zaklików (obszar wiejski)		+			+	+	+			+	+	
155	Zaleszany	+	+	+		+		+	+			+	
156	Zarszyn	+	+		+	+		+			+		+
157	Zarzecze	+		+			+	+	+				
158	Żołynia					+		+	+				+
159	Żurawica	+	+	+	+	+	+	+	+				
160	Żyraków	+		+				+					+

4. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

W celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju województwa, wyznaczone zostały obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju. Położenie i granice poszczególnych obszarów przedstawiono na rysunku nr 23.

Rys. 23. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym będą uwzględnione w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego. Granice obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym przedstawiono w części graficznej PZPWP na mapie nr 7: „Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym” w skali 1:200 000.

4.1. Obszar Funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej

Charakterystyka obszaru

Obszar funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej (OFNN) położony jest w północno-zachodniej części województwa, w makroregionie Kotliny Sandomierskiej, w obrębie mezoregionów Niziny Nadwiślańskiej, Płaskowyżu Tarnowskiego i Doliny Dolnej Wisłoki. Obejmuje 2 gminy miejsko-wiejskie: Radomyśl Wielki i Baranów Sandomierski oraz 5 gmin wiejskich: Wadowice Górne, Czermin, Borowa, Gawłuszowice i Padew Narodowa. Zajmuje 609 km² powierzchni, co stanowi 3,4% obszaru województwa podkarpackiego i zamieszkuje go 54 591 mieszkańców, tj. 2,6% ludności województwa. Gęstość zaludnienia na 1 km² wynosi 89 osób, mniej niż średnia w województwie podkarpackim (119 os./km²).

OFNN posiada korzystne warunki naturalne do rozwoju gospodarki rolnej, ma charakter typowo rolniczy. Średnia wartość wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej⁴⁴ (uwzględniającego jakość gleb, warunki klimatyczne i wodne oraz rzeźbę terenu) dla całego obszaru wynosi 70,1 pkt, jest zbliżona do średniej dla województwa oraz wyższa od średniej krajowej wynoszącej 66,4 pkt. Gmina Borowa posiada jedno z najlepszych w województwie podkarpackim warunki przyrodnicze do produkcji rolniczej (87,9 pkt). W wyznaczonym obszarze ponad 70% powierzchni zajmują użytki rolne, natomiast lasy stanowią niewielką jego część. W strukturze użytkowania gruntów dominują grunty orne oraz użytki zielone. Gleby wykazują zróżnicowanie pod względem typów i klasy bonitacji, mały stopień ich zanieczyszczenia daje szanse rozwoju upraw ekologicznych. Większość gospodarstw rolnych posiada małą powierzchnię i charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem, obecnie prowadzi działalność o wszechstronnym charakterze, głównie na własne potrzeby. Produkcja rolna w obrębie obszaru funkcjonalnego jest wielokierunkowa. W uprawach dominującą pozycję zajmują zboża (86,9% ogólnej powierzchni zasiewów), natomiast w produkcji zwierzęcej hodowla trzody chlewnej. Obsada trzody chlewnej w gospodarstwach rolnych OFNN jest dużo wyższa od średniej w województwie. Pod względem pogłowia trzody chlewnej wyróżniają się na tle całego województwa i kraju gminy powiatu mieleckiego: Borowa, Wadowice Górne, Czermin i Radomyśl Wielki. Na analizowanym obszarze dobrze rozwinięta jest również hodowla drobiu.

Obszar Funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej jest położony przy granicy trzech województw: podkarpackiego, małopolskiego i świętokrzyskiego, w sąsiedztwie terenów uprzemysłowionych. W ostatnich latach systematycznie wzrasta liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON, zarejestrowanych na terenie OFNN. Dominują przedsiębiorstwa małe zatrudniające do 9 pracowników (95,3% ogółu). Funkcjonują tutaj jedynie 3 duże przedsiębiorstwa zatrudniające od 250 do 999 pracowników w tym Zakłady Mięsne w Wadowicach Górnych, które w znacznym stopniu wpływają na intensywną produkcję zwierzęcą w pobliskich gminach, zapewniają możliwości zatrudnienia

⁴⁴ Według danych Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach

i rozwój potencjału gospodarczego obszaru funkcjonalnego. Prowadzona działalność gospodarcza charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, związana jest głównie z handlem, budownictwem i przetwórstwem przemysłowym.

Rys. 24. Położenie OFNN

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Możliwości rozwoju obszaru daje położenie w sąsiedztwie ośrodków subregionalnych: Tarnobrzega i Mielca oraz ich obszarów funkcjonalnych. Miasto i gmina Baranów Sandomierski znajduje się w obrębie miejskiego obszaru funkcjonalnego Tarnobrzega. Blisko położone są miasta Dębica i Sandomierz oraz funkcjonują specjalne strefy

ekonomiczne: Tarnobrzaska SSE Euro-Park Wisłosan i SSE Euro-Park Mielec. Bliskość dużych ośrodków przemysłowo-usługowych daje szansę zbytu usług i produktów wytworzonych na terenie OFNN oraz możliwości zatrudnienia jego mieszkańców poza rolnictwem jego.

Obszar Funkcjonalny Niziny Nadwiślańskiej w niewielkim stopniu objęty jest formami ochrony przyrody, jednakże posiada zasoby przyrodnicze o dużej wartości oraz potencjał rozwoju turystyki i rekreacji. Atrakcyjność obszaru podnoszą m.in. zamek w Baranowie Sandomierskim i inne obiekty zabytkowe, harmonijny krajobraz, naturalne środowisko, czyste ekologicznie, malownicze tereny doliny Wisły, rzeki, licznie zbiorniki wodne w obrębie starorzeczy. Obszar posiada warunki do rozwoju turystyki weekendowej i agroturystyki, w szczególności dla mieszkańców pobliskich ośrodków miejskich.

Dobłą dostępność komunikacyjną zapewnia sieć dróg wojewódzkich łącząca obszar funkcjonalny z ważnymi ośrodkami miejskimi województwa. Najważniejszą rolę spełniają drogi wojewódzkie nr 984 relacji Lisia Góra – Radomyśl Wielki – Mielec oraz nr 985 relacji Nagnajów – Mielec – Dębica. Duże znaczenie ma oddany do użytku w 2014 r. most na Wiśle w Połańcu w ciągu drogi wojewódzkiej nr 764, dzięki któremu poprawiło się powiązanie komunikacyjne terenów znajdujących się po obu stronach Wisły, a tym samym województw podkarpackiego i świętokrzyskiego. Przez obszar przebiega linia kolejowa nr 25 oraz szerokotorowa linia kolejowa LHS wraz ze stacją-terminalem przeładunkowym w Woli Baranowskiej, co może mieć znaczenie w transporcie towarów na teren Ukrainy.

Najważniejszym zagrożeniem występującym na obszarze funkcjonalnym Niziny Nadwiślańskiej jest wysoki stopień narażenia na niebezpieczeństwo powodzi z uwagi na położenie w dolinie rzeki Wisły. Istotnym problemem jest również zanieczyszczenie wód powierzchniowych. Złe parametry jakościowe i użytkowe wód mają wpływ na ograniczenie ich znaczenia gospodarczego oraz ekologicznego. Innym zagrożeniem jest ujemny przyrost naturalny odnotowany w 2014 r., a także ujemne saldo migracji. Niska obecnie opłacalność produkcji rolniczej niekorzystnie wpływa na rozwój gospodarczy obszaru.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Położenie geograficzne, na granicy trzech województw: podkarpackiego, małopolskiego i świętokrzyskiego, w sąsiedztwie obszarów podwyższonej aktywności społeczno-gospodarczej; • Korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa; • Bardzo duży udział użytków rolnych w strukturze użytkowania terenu; • Duża w skali województwa uprawa zbóż oraz największe w województwie podkarpackim pogłowie trzody chlewnej w gminach powiatu mieleckiego; • Korzystne warunki upraw ekologicznych; • Zasobność w wody powierzchniowe i gruntowe; • Bliskość centrów przemysłowo-usługowych: Mielca, Dębicy, Tarnobrzega i Sandomierza, możliwość zbytu produktów na rynku regionalnym; • Walory przyrodnicze i krajobrazowe, związane z położeniem nad Wisłą, stwarzają warunki do rozwoju turystyki weekendowej i agroturystyki; • Bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym historyczny układ urbanistyczny oraz zamek i kościół w Baranowie Sandomierskim; • Dobra dostępność komunikacyjna - dogodna lokalizacja pod względem możliwości transportowych.	• Niekorzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych, duże rozdrobnienie, co nie sprzyja opłacalności i wielkości produkcji; • Uzależnienie zatrudnienia od sąsiednich ośrodków przemysłowych; • Słabo rozwinięte przetwórstwo rolno-spożywcze; • Słaby rozwój przedsiębiorczości; • Niewykorzystany potencjał turystyczny; • Duże zagrożenie powodziowe; • Ujemne wskaźniki przyrostu naturalnego i salda migracji.

Priorytet rozwojowy

Rozwój wielokierunkowej produkcji rolniczej (roślinnej i zwierzęcej).

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – rolnicza rozwijana zgodnie z potencjałem obszaru, dotychczasowymi tradycjami upraw i hodowli;
- Towarzyszące – produkcyjna, w szczególności przetwórstwo rolno-spożywcze, turystyka i rekreacja w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe.

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Udział powierzchni gruntów ornych i sadów w użytkach rolnych ogółem (2014 r.)	73,6%	zwiększenie	BDL GUS
2.	Pogłowie trzody chlewnej (2010 r.)	65 314 szt.	zwiększenie	BDL GUS
3.	Liczba gospodarstw rolnych prowadzących chów bydła, trzody chlewnej i drobiu (2010 r.)	10 585	zwiększenie	BDL GUS
4.	Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON związanych z sekcją PKD rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (dział 01 – uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową) (2014 r.)	62	zwiększenie	BDL GUS
5.	Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON związanych z sekcją PKD przetwórstwo przemysłowe (dział 10 – produkcja artykułów spożywczych oraz dział 11 – produkcja napojów) (2014 r.)	57	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój produkcji rolnej dostosowany do jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, z zachowaniem wykształconych kierunków i tradycji upraw;
- poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym m.in. przekształcenia struktury obszarowej gospodarstw;
- rozwój gospodarki hodowlanej – zaplecza surowcowego dla pobliskich zakładów mięsnych;
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego;
- rozwój turystyki w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe;
- poprawa atrakcyjności turystycznej przez rozwój infrastruktury turystycznej i oferty usług turystycznych;
- rozwój agroturystyki jako formy pozarolniczej działalności gospodarczej;
- zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego;
- działania na rzecz poprawy stanu czystości wód;
- wykorzystanie potencjału szerokotorowej linii kolejowej w wymianie handlowej na kierunku wschodnim.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- przekształcenie rolniczej przestrzeni produkcyjnej w celu poprawy struktury agrarnej;
- ochrona gleb o najwyższej przydatności dla produkcji rolniczej przed zmianą użytkowania;

- zalesianie gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa;
- rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, zagospodarowanie turystyczne dostosowane do chłonności środowiska;
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego poprzez poprawę ładu przestrzennego i estetyki przestrzeni wiejskiej przy zachowaniu walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych;
- przeciwdziałanie rozproszonemu zabudowy, intensyfikacja użytkowania terenów poprzez uzupełnianie i rozbudowę istniejącego zainwestowania;
- zakaz wprowadzania nowej zabudowy na terenach zagrożonych powodzią;
- rozbudowa infrastruktury przeciwpowodziowej;
- przy zagospodarowaniu terenów uwzględnienie ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi;
- przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, w tym wód powierzchniowych;
- modernizacja szerokotorowej linii kolejowej.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników na rynku produktów rolnych;
- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;
- 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi;
- 3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej;
- 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie OFNN (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (gminy wiejskie: Borowa, Czermin, Gawłuszowice, Padew Narodowa, Wadowice Górne; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich Baranów Sandomierski i Radomyśl Wielki).

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie OFNN (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Tarnobrzega (gmina miejsko-wiejska Baranów Sandomierski);
- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Borowa, Czermin, Gawłuszowice, Padew Narodowa; obszary wiejskie gminy miejsko-wiejskiej: Radomyśl Wielki);
- Obszary terenów zamkniętych (gmina wiejska Padew Narodowa; obszary wiejskie gminy miejsko-wiejskiej: Baranów Sandomierski);

- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (gminy wiejskie: Borowa, Czermin, Gawłuszowice, Padew Narodowa, Wadowice Górne; gmina miejsko-wiejska Baranów Sandomierski);
- Obszary cenne przyrodniczo (gmina wiejska Padew Narodowa; gmina miejsko-wiejska Baranów Sandomierski);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gmina miejsko-wiejska Baranów Sandomierski);
- Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (gminy wiejskie: Borowa, Czermin, Gawłuszowice, Padew Narodowa, Wadowice Górne; gminy miejsko-wiejskie Baranów Sandomierski i Radomyśl Wielki);
- Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gmina wiejska Padew Narodowa; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Radomyśl Wielki, Baranów Sandomierski);
- Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych (gminy wiejskie: Borowa, Gawłuszowice, Padew Narodowa, Wadowice Górne; gminy miejsko-wiejskie: Baranów Sandomierski, Radomyśl Wielki).

4.2. Rostoczańsko-Puszczański Obszar Funkcjonalny

Charakterystyka obszaru

Rostoczańsko-Puszczański Obszar Funkcjonalny (R-POF) położony jest w północno-wschodniej części województwa podkarpackiego. Obejmuje gminy leżące po prawej stronie Sanu w dolnym biegu rzeki do jej ujścia do Wisły oraz znajdującą się na terenie województwa podkarpackiego część Rostocza. Obszar leży w granicach trzech makroregionów geograficznych: Rostocza (fragmenty Rostocza Środkowego i Wschodniego), Kotliny Sandomierskiej (część Doliny Dolnego Sanu, fragmenty Równiny Biłgorajskiej i Płaskowyżu Tarnogrodzkiego) oraz Wyżyny Lubelskiej (fragment Wzniesienia Urzędowskiego). R-POF obejmuje 12 gmin wiejskich: Adamówka, Harasiuki Horyniec-Zdrój, Jarocin, Krzeszów, Kuryłówka, Lubaczów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Stary Dzików, Wiązownica, Wielkie Oczy; 6 gmin miejsko-wiejskich: Cieszanów, Narol, Oleszyce, Sieniawa, Ulanów, Zaklików oraz gminę miejską Lubaczów.

R-POF obejmuje powierzchnię 2 921,0 km², co stanowi 16,4% powierzchni województwa. Zamieszkuje go 136 915 osób⁴⁵, tj. niecałe 6,5% mieszkańców regionu. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 47 os./km² i jest ponad dwukrotnie niższa niż średnia dla całego województwa (119 os./km²). Są to tereny słabo zurbanizowane, położone peryferyjnie w stosunku do stolicy województwa podkarpackiego.

Położona w pobliżu Sanu część obszaru wykazuje silne powiązania funkcjonalno-przestrzenne z położonymi poza obszarem ośrodkami powiatowymi: Stalową Wolą, Jarosławiem, Przeworskiem, Leżajskiem oraz Niskiem. Gmina Pysznica znajduje się w obszarze funkcjonalnym ośrodka subregionalnego Stalowej Woli. Gminy powiatu lubaczowskiego, znajdujące się w większym oddaleniu od ww. ośrodków, wykazują związki funkcjonalno-przestrzenne z województwem lubelskim, w tym z blisko położonymi ośrodkami

⁴⁵ Bank Danych Lokalnych GUS (stan na 31.12.2013 r.)

Obszar cechuje się znacznym zróżnicowaniem warunków glebowych i możliwości rozwoju rolnictwa. Najkorzystniejsze warunki występują we wschodniej części obszaru w gminach Cieszanów, Oleszyce, Stary Dzików. Najmniej korzystne warunki mają gminy: Adamówka, Horyniec-Zdrój, Jarocin, Harasiuki i Ulanów.

R-POF charakteryzuje się wysokimi walorami dziedzictwa kulturowego, z zachowanym materialnym dziedzictwem dawnych grup etnicznych i wyznaniowych: Żydów, osadników niemieckich oraz Ukraińców (wschodnia część obszaru). Wyróżnia się teren Roztocza z zachowanymi licznymi zabytkowymi cerkiewiami (cerkiew w Radrużu na liście UNESCO), kamieniarką bruśnieńską czy dawnymi wieloetnicznymi miasteczkami takimi jak Wielkie Oczy i Cieszanów. Północna część obszaru leżąca nad Sanem cechuje się m.in. historycznymi układami urbanistycznymi i zachowaną zabudową małomiasteczkową, w tym drewnianą – Krzeszowa, Ulanowa, Zaklikowa, a także kultywowanymi tradycjami flisackimi (Muzeum Flisactwa Polskiego w Ulanowie) i wikliniarskimi.

Teren Roztocza posiada wysokie walory uzdrowiskowe (uzdrowisko Horyniec-Zdrój) oraz przyrody nieożywionej (projektowany geopark „Las Kamienny na Roztoczu”). Jest to obszar o dużym, dotychczas słabo wykorzystywanym potencjale turystycznym. W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania Roztoczem wśród turystów.

R-POF jest skomunikowany z centralną częścią województwa przez drogę krajową 19 (trasa szybkiego ruchu S19 w realizacji) oraz drogi wojewódzkie. Południowa część obszaru ma dostęp do autostrady A4 poprzez znajdujące się poza obszarem węzły w Korczowej, Jarosławiu oraz Radymnie. Najslabiej skomunikowany jest peryferyjnie położony obszar Roztocza. Komunikacja kolejowa realizowana jest poprzez linie nr 66, nr 68 oraz nr 101, obecnie ma niewielkie znaczenie.

Cześć gmin R-POF jest objęta programem strategicznym „Błękitny San”, którego głównym celem jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
- Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe; - Walory uzdrowiskowe i przyrody nieożywionej Roztocza; - Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego; - Rzeka San i jej walory kulturowe i przyrodnicze; - Wysoka lesistość, w tym zwarte duże kompleksy leśne; - Wysoki potencjał turystyczny; - Dogodne połączenie południowej części obszaru z autostradą A4 oraz północnej z drogą krajową nr 19; - Oddziaływanie Stalowej Woli – subregionalnego ośrodka miejskiego.	- Obszar peryferyjnie położony zarówno w skali regionalnej, krajowej jak i międzynarodowej – leżący przy granicy województwa, państwa oraz Unii Europejskiej; - Granica z Ukrainą jako zewnętrzna granica UE oraz Strefy Schengen – istotna bariera rozwoju dla obszaru Roztocza (powiat lubaczowski); - Niskie zaludnienie; - Tereny słabo uprzemysłowione, rolnicze; - Wschodnia część obszaru (powiat lubaczowski) słabo skomunikowana z resztą województwa; - Słabo rozwinięta sieć kolejowa i małe znaczenie transportu kolejowego; - Brak większych ośrodków miejskich; - Słabo wykorzystywane walory turystyczne; - Zagrożenie powodziowe terenów nadszańskich.

Priorytet rozwojowy

Turystyka i usługi turystyczne oparte na potencjale przyrodniczym, kulturowym i uzdrowiskowym.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – turystyczna, w tym rozwój form kwalifikowanych turystyki;
- Towarzyszące – rolnicza, gospodarki leśnej, usługowa (obsługa rolnictwa i leśnictwa), produkcyjna (przemysłowo-rolnicza).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Korzystający z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych (2013 r.)	21 399	zwiększenie	US ⁴⁶
2.	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach noclegowych (2013 r.)	96 418	zwiększenie	US ⁴⁷
3.	Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (2013 r.)	7 004	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój turystyki poznawczo-wypoczynkowej i kwalifikowanej opartej na lokalnych walorach przyrodniczych i kulturowych;
- poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej obszaru;
- ochrona krajobrazu przyrodniczego i kulturowego;
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy;
- utrzymanie i rozwój funkcji uzdrowiskowych Roztocza w oparciu o uzdrowisko Horyniec-Zdrój;
- utrzymanie zrównoważonej gospodarki leśnej i rolnej, związanej z tradycyjnymi formami użytkowania ziemi;
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego;
- wznowienie eksploatacji złóż siarki;
- ochrona obszaru przed powodzią.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- rozbudowa i modernizacja istniejącej infrastruktury turystycznej, w tym rozbudowa szlaków turystycznych, bazy noclegowej i gastronomicznej, umożliwiająca rozwój turystyki przyrodniczo-krajoznawczej, geoturystyki, ekoturystyki, agroturystyki oraz turystyki kwalifikowanej pieszej, rowerowej, kajakowej;
- rozbudowa istniejących oraz budowa nowych szlaków komunikacyjnych, w tym modernizacja istniejących linii kolejowych oraz budowa drogi ekspresowej S19;
- ochrona walorów leczniczych i klimatycznych uzdrowiska Horyniec-Zdrój;
- rozwój rolnictwa ekologicznego, dostosowanego do lokalnych warunków terenowych;
- rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych świadczących o unikatowej historii i kulturze obszaru;

⁴⁶ Turystyka w województwie podkarpackim w latach 2012 i 2013, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, 2014.

⁴⁷ Turystyka w województwie podkarpackim w latach 2012 i 2013, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, 2014.

- ochrona krajobrazów i przyrody obszaru m.in. poprzez utworzenie Kuryłowsko-Sieniawsko-Lubaczowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Transgranicznego obszaru Ochrony Przyrody „Roztocze” oraz geoparku „Kamienny Las na Roztoczu”;
- kompleksowa regulacja gospodarki wodno-ściekowej oraz zagospodarowanie terenów sprzyjające naturalnej retencji wód powierzchniowych;
- zagospodarowanie terenu kopalni siarki Basznia przy uwzględnieniu aspektów prawno-środowiskowych i ekologicznych;
- przy zagospodarowaniu terenów uwzględnienie ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej;
- 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa;
- 1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa;
- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu;
- 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi;
- 3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej;
- 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie R-POF (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Wiejski obszar funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (gminy wiejskie: Krzeszów, Pysznica, Stary Dzików; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Oleszyce);
- Wiejski obszar funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych (gminy wiejskie: Adamówka, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Jarocin, Kuryłówka, Lubaczów, Radomyśl nad Sanem, Wiązownica, Wielkie Oczy; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Cieszanów, Narol, Sieniawa, Ulanów, Zaklików);
- Przygraniczny obszar funkcjonalny (gminy wiejskie: Horyniec-Zdrój, Lubaczów, Stary Dzików, Wiązownica, Wielkie Oczy; gminy miejsko-wiejskie Cieszanów, Narol, Oleszyce; gmina miejska Lubaczów);

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie R-POF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Stalowej Woli: gmina wiejska Pysznica;
- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Krzeszów, Radomyśl nad Sanem, Stary Dzików; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Cieszanów, Oleszyce, Sieniawa);
- Obszary terenów zamkniętych (gminy wiejskie: Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Jarocin, Lubaczów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Narol, Ulanów; gminy miejsko-wiejskie: Oleszyce, Zaklików; gmina miejska Lubaczów);
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (gminy wiejskie: Krzeszów, Kuryłówka, Lubaczów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Ulanów, Wiązownica; obszary miejskie gminy miejsko-wiejskiej Narol; gmina miejsko-wiejska Sieniawa; gmina miejska Lubaczów);
- Obszary cenne przyrodniczo (gminy wiejskie: Adamówka, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Jarocin, Krzeszów, Kuryłówka, Lubaczów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Stary Dzików, Wiązownica, Wielkie Oczy; gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Narol, Oleszyce, Sieniawa, Zaklików);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gminy wiejskie: Horyniec-Zdrój, Krzeszów, Lubaczów, Wielkie Oczy; gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Narol, Sieniawa, Ulanów, Zaklików);
- Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (gminy wiejskie: Adamówka, Harasiuki, Horyniec-Zdrój, Jarocin, Krzeszów, Kuryłówka, Lubaczów, Pysznica, Radomyśl nad Sanem, Wielkie Oczy; gminy miejsko-wiejskie: Narol, Sieniawa, Zaklików; gmina miejska Lubaczów);
- Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin (gminy wiejskie: Adamówka, Kuryłówka, Lubaczów, Stary Dzików, Wiązownica, Wielkie Oczy; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Cieszanów, Sieniawa; gmina miejska Lubaczów);
- Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (gminy wiejskie: Krzeszów, Lubaczów; gminy miejsko-wiejskie: Oleszyce, Sieniawa);
- Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gminy wiejskie: Horyniec-Zdrój, Jarocin; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Cieszanów, Narol, Sieniawa, Ulanów; gmina miejsko-wiejska Zaklików);
- Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (gminy wiejskie: Horyniec-Zdrój, Lubaczów, Radomyśl nad Sanem, Wielkie Oczy; gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Narol, Zaklików; gmina miejska Lubaczów);
- Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych (gminy wiejskie: Adamówka, Harasiuki, Krzeszów, Kuryłówka, Lubaczów, Wielkie Oczy; gminy miejsko-wiejskie: Cieszanów, Oleszyce, Sieniawa, Ulanów).

4.3. Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu

Charakterystyka obszaru

Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu (OFIP) obejmuje tereny centralnej i północnej części województwa (Nizinę Nadwiślańską, Dolinę Dolnego Sanu, Dolinę Dolnej Wisłoki, Równinę Tarnobrzeską, Płaskowyż Kolbuszowski i Pradolinę Podkarpacką). Obszar obejmuje 5 miast: Rzeszów, Dębica, Mielec, Stalowa Wola i Tarnobrzeg, 11 gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Przecław, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski i Sokołów Małopolski, oraz 22 gminy wiejskie: Bojanów, Cmolas, Czarna, Dębica, Dzikowiec, Gorzyce, Grębów, Iwierzycy, Jeżowe, Kamień, Majdan Królewski, Mielec, Niwiska, Ostrów, Rakszawa, Raniżów, Świlcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Zaleszany, Żołynia i Żyraków.

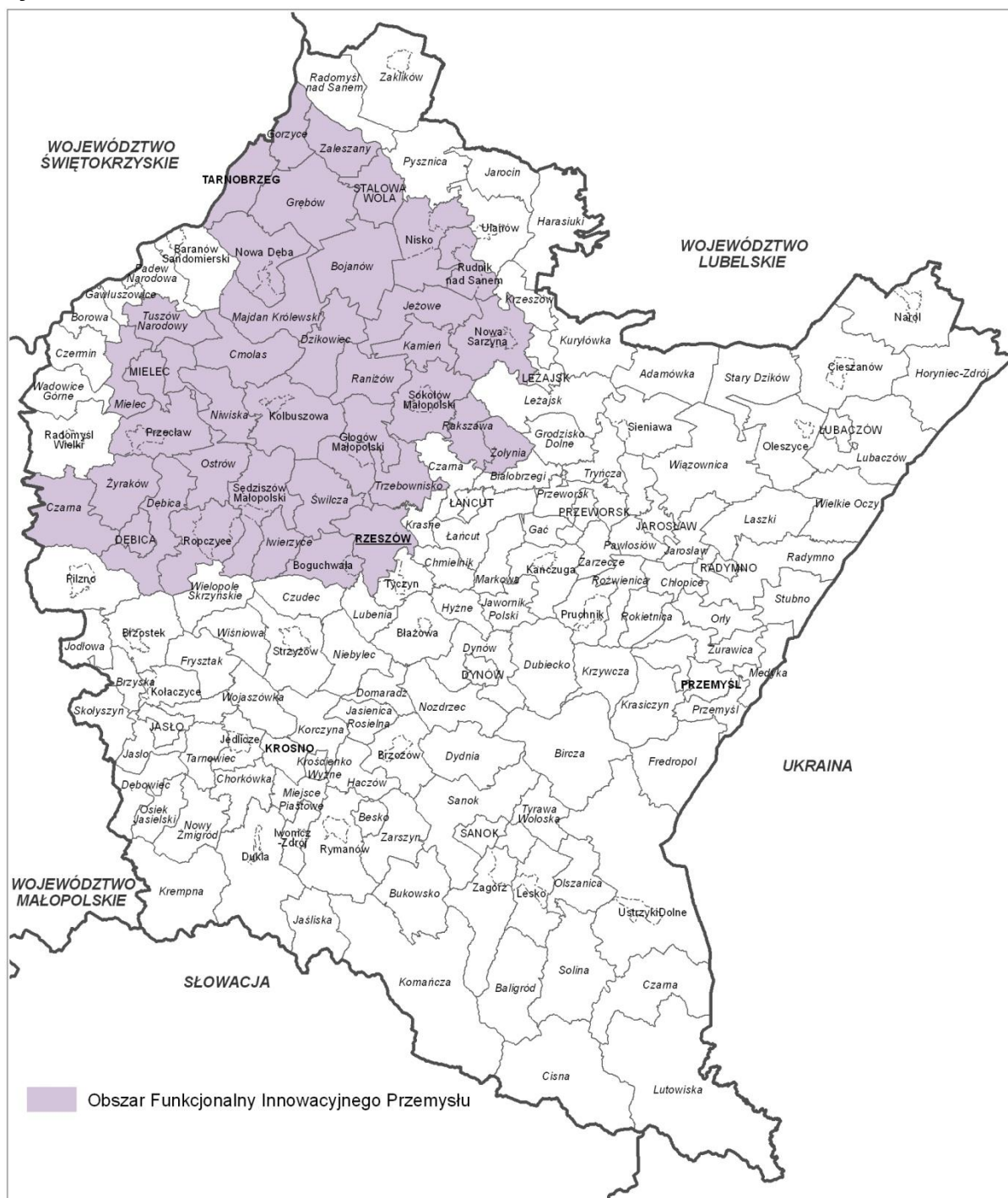
Obszar zajmuje powierzchnię ok. 4 257,3 km² (ok. 24% pow. województwa), liczy 855 752 mieszkańców (ok. 40,2% ludności województwa), z czego 546 783 osób w wieku produkcyjnym (ok. 40,5% ludności w wieku produkcyjnym województwa), posiada ujemny wskaźnik salda migracji ogółem -400 osób (wskaźnik salda migracji dla województwa -2249) i posiada wskaźnik gęstości zaludnienia – 250 os./1km² (województwo 119 os/1km²).

OFIP posiada dobrze wykształconą strukturę sieci osadniczej z Rzeszowem, jako ośrodkiem wojewódzkim, Stalową Wolą, Mielcem i Tarnobrzegiem, jako ośrodkami subregionalnymi i siecią małych miast stanowiących lokalne ośrodki rozwoju i koncentracji usług. Na jego terenie występują najkorzystniejsze warunki do rozwoju funkcji przemysłowych oparte na historycznych początkach związanych z powstaniem w latach 30. XX w. Centralnego Okręgu Przemysłowego oraz na wysokim poziomie kultury technicznej kolejnych pokoleń pracowników. Obecnie w gminach wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego znajduje się największa w województwie koncentracja nowoczesnych zakładów przemysłowych w branży lotniczej, elektromaszynowej i chemicznej oraz firm informatycznych. Zakłady te w większości działają na terenie specjalnych stref ekonomicznych (tarnobrzeskiej, mieleckiej i krakowskiej) oraz w parkach technologicznych i przemysłowych. Zakłady działające w branży lotniczej i informatycznej w celu wzmocnienia swoich potencjałów utworzyły klastry branżowe. Klaster przemysłu lotniczego „Dolina Lotnicza”, skupia ponad 120 podmiotów, których główne ośrodki znajdują się w Rzeszowie, Mielcu, Sędziszowie Małopolskim, Dębicy i Stalowej Woli. Klaster Firm Informatycznych Polski Wschodniej skupia 60 podmiotów, z czego 50 ma swoją siedzibę na terenie OFIP.

Wsparciem dla rozwijających się gałęzi przemysłu jest prowadzona działalność naukowa i edukacyjna w zakresie specjalizacji regionalnych realizowana przez ośrodki badawczo-rozwojowe szkolnictwa wyższego z wiodącą rolą Politechniki Rzeszowskiej oraz poprzez sieć szkół średnich i ponadgimnazjalnych.

Największym i najważniejszym ośrodkiem przemysłowym i naukowym OFIP jest Rzeszów. Tutaj w przemyśle jest zatrudnionych ok. 14% z ogółu pracujących w tym dziale gospodarki województwa podkarpackiego oraz studiuje ponad 50 tys. osób.

Rys. 26. Położenie OFIP

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Obszar Funkcjonalny Innowacyjnego Przemysłu posiada znaczne walory kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe. Znajdują się tutaj liczne zabytki architektury, muzea, miejsca pielgrzymkowe, ośrodki sztuki ludowej, są wyznaczone szlaki turystyczne i kulturowe. Dominującym typem krajobrazu jest krajobraz leśny urozmaicony licznymi pagórkami i terenami otwartymi dolin rzecznych. Stwarza to możliwości rozwoju funkcji turystycznej, szczególnie w zakresie turystyki biznesowej, weekendowej i leczniczej.

W południowo-zachodniej części obszaru, charakteryzującej się dobrymi glebami występuje koncentracja gospodarstw specjalizujących się w uprawie roślin o wysokich

wymaganiach glebowych. W wyznaczonym obszarze ponad 30% powierzchni zajmują lasy. Gminy położone w środkowej części obszaru cechuje wysoka lesistość, wynosząca od 40% do 60%, z występującymi zwartymi kompleksami leśnymi dawnej Puszczy Sandomierskiej, co pozwala na rozwój gospodarki leśnej na tych terenach. Znaczna część powierzchni OFIP objęta jest różnymi formami prawnej ochrony przyrody, co przesądza o proekologicznych kierunkach zagospodarowania.

Obszar charakteryzuje się dobrą dostępnością komunikacyjną poprzez istniejącą autostradę A4, sieć dróg krajowych i wojewódzkich, linie kolejowe i lotniska.

Gminy położone w Północno-wschodniej części OFIP są objęte programem strategicznym „Błękitny San”, którego głównym celem jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców.

Do najważniejszych zagrożeń i barier rozwoju obszaru należy stosunkowo duży procent powierzchni narażony na występowanie powodzi (w części północnej) i osuwisk (w części południowej) oraz niezadowalający stan techniczny dróg i linii kolejowych, a także ograniczenie inwestycji infrastrukturalnych, poprawiających dostępność transportową obszaru. Kolejną barierą rozwojową widoczną szczególnie w otoczeniu większych ośrodków miejskich jest zjawisko niekontrolowanej suburbanizacji blokujące naturalny rozwój struktur miejskich oraz powodujące nieład i konflikty przestrzenne.

W gospodarce obszaru istotną barierą rozwojową jest niezadowalający poziom przedsiębiorczości mierzony ilością firm w stosunku do ilości mieszkańców i wymagający wzmocnienia poziom współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem naukowym, szczególnie w zakresie projektów innowacyjnych.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Utrwalone specyficzne funkcje przemysłowe wyróżniające poszczególne ośrodki subregionalne i lokalne; • Rzeszów – silny ośrodek pełniący niektóre funkcje metropolitalne, w tym edukacyjne i naukowe na rzecz innowacyjnego przemysłu; • Dobrze wykształcona struktura sieci osadniczej z ośrodkiem wojewódzkim, ośrodkami subregionalnymi i siecią małych miast stanowiących lokalne ośrodki rozwoju i koncentracji usług; • Dobra dostępność komunikacyjna obszaru poprzez sieć dróg, linii kolejowych i lotniska; • Dogodne warunki współpracy firm z sektorem naukowo-badawczym; • Wysoki poziom kultury technicznej pracowników; • Korzystne warunki dla rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich; • Duża ilość cennych obiektów dziedzictwa kulturowego i duże zasoby środowiska przyrodniczego; • Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa w południowo-zachodniej części obszaru i gospodarki leśnej w części środkowej obszaru.	• Znaczna część obszaru narażona jest na występowanie powodzi oraz osuwisk; • Niezadowalający stan techniczny dróg i linii kolejowych; • Ograniczenie inwestycji infrastrukturalnych, poprawiających dostępność transportową; • Niski poziom współpracy firm z sektorem naukowym. • Niezadowalający poziom przedsiębiorczości; • Zjawisko niekontrolowanej suburbanizacji wokół ośrodków miejskich.

Priorytet rozwojowy

Rozwój przemysłu nowoczesnych technologii.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowe – przemysłowa, usługowa;
- Towarzyszące – rolnicza, turystyczna.

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Podmioty gosp. narodowej w rejestrze REGON – spółki handlowe razem (2013r.)	5 845	zwiększenie	BDL GUS
2.	Podmioty gosp. narodowej w rejestrze REGON – spółki cywilne (2013r.)	5 748	zwiększenie	BDL GUS
3.	Podmioty gosp. narodowej w rejestrze REGON – osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (2013r.)	53 974	zwiększenie	BDL GUS
4.	Podmioty gosp. narodowej w rejestrze REGON – sekcja przemysł razem (2013r.)	352	zwiększenie	BDL GUS
5.	Podmioty gosp. narodowej w rejestrze REGON – sekcja działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (2013r.)	471	zwiększenie	BDL GUS
6.	Roczna liczba udzielonych noclegów ogółem w turystycznych obiektach noclegowych (2013r.)	583,4 tys.	zwiększenie	BDL GUS
7.	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych ogółem	49 013	zmniejszenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój bazy innowacyjnego przemysłu;
- rozwój drobnej przedsiębiorczości;
- rozwój funkcji metropolitalnych Rzeszowa;
- wzmocnienie roli miast, jako ośrodków kreujących wysoką jakość życia mieszkańców;
- rozbudowa infrastruktury technicznej i transportowej;
- rozbudowa infrastruktury przeciwpowodziowej;
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki;
- rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej i usług obsługi turystyki, w tym rozwój gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych i agroleśnych;
- rozwój produkcji roślinnej oraz bazy przetwórstwa rolno-spożywczego,
- rozwój bazy przetwórstwa drewna.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- rozwój zakładów przemysłowych w branży lotniczej, elektromaszynowej i chemicznej oraz firm informatycznych, z wykorzystaniem potencjału naukowo-badawczego i zaawansowanych technologii;

- wzmocnianie zewnętrznych powiązań komunikacyjnych obszaru z regionem oraz z najważniejszymi ośrodkami Polski i Europy oraz wewnętrznych powiązań komunikacyjnych; w tym m.in.: budowa drogi ekspresowej S19, dalszy rozwój lotniska Rzeszów-Jasionka; poprawa stanu technicznego infrastruktury kolejowej i uruchomienie połączeń pomiędzy Rzeszowem a miastami subregionalnymi;
- użytkowanie dolin rzecznych Wisły, Sanu, Wisłoki i Wisłoka zapewniające zachowanie drożności i walorów przyrodniczych korytarzy ekologicznych oraz ich zagospodarowanie w dostosowaniu do wymogów ochrony przeciwpowodziowej;
- rozwój osadnictwa na terenach niezagrażonych powodzią i osuwiskami;
- właściwa lokalizacja przedsięwzięć o znaczącym oddziaływaniu na środowisko;
- zachowanie ciągłości systemów przyrodniczych;
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych – ochrona przed zabudową terenów predysponowanych do rozwoju funkcji rolniczej,
- utrzymanie w użytkowaniu rolniczym gleb o najwyższej przydatności dla produkcji rolniczej;
- uwzględnienie w zagospodarowaniu potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem państwa;
- zagospodarowanie turystyczne w dostosowaniu do chłonności środowiska;
- zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych oraz współczesnego materialnego dziedzictwa kulturowego;
- ochrona i racjonalna gospodarka zasobami wodnymi, leśnymi i zasobami kopalin.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020
wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.1.1. Wzmocnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu – *(z preferencją obszarów koncentracji przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy)*;
- 1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne, jako kluczowy czynnik wzmocniania przewag konkurencyjnych województwa;
- 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa;
- 2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu;
- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
- 3.3.2. Wzmocnianie funkcji metropolitalnych realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu;
- 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie OFIP (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowa (gminy wiejskie: Świlcza, Trzebownisko; gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Głogów Małopolski; gmina miejska Rzeszów);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (gminy wiejskie: Czarna, Dębica, Gorzyce, Grębów, Iwierzycy, Jeżowe, Kamień, Mielec, Ostrów, Rakaszawa, Świlcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Zaleszany, Żołynia, Żyraków; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Przecław, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Sokołów Małopolski);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych (gminy wiejskie: Bojanów, Cmolas, Dzikowiec, Majdan Królewski, Niwiska, Raniżów);
- Górski obszar funkcjonalny (gminy wiejskie: Dębica, Iwierzycy; gmina miejsko-wiejska Ropczyce; gmina miejska Dębica);

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie OFIP (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych – Tarnobrzega (gminy wiejskie: Gorzyce, Grębów; gmina miejsko-wiejska Nowa Dęba; gmina miejska Tarnobrzeg), Stalowej Woli (gmina wiejska: Zaleszany; gmina miejsko-wiejska Nisko; gmina miejska Stalowa Wola) oraz Mielca (gmina wiejska Tuszów Narodowy; gmina miejsko-wiejska Przecław; gmina miejska Mielec);
- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Czarna, Dębica, Gorzyce, Iwierzycy, Mielec, Świlcza, Trzebownisko, Zaleszany, Żyraków; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Przecław, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski);
- Obszary terenów zamkniętych (gminy wiejskie: Bojanów, Cmolas, Czarna, Dębica, Dzikowiec, Gorzyce, Grębów, Iwierzycy, Jeżowe, Majdan Królewski, Mielec, Świlcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Zaleszany; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Przecław; gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski; gmina miejska: Rzeszów, Stalowa Wola, Tarnobrzeg);
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (gminy wiejskie: Czarna (powiat dębicki), Dębica, Gorzyce, Mielec, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Zaleszany, Żyraków; obszary wiejskie gminy miejsko-wiejskiej Nowa Sarzyna; gminy miejsko-wiejskie: Nisko, Przecław, Rudnik nad Sanem; gminy miejskie: Dębica, Mielec, Stalowa Wola, Tarnobrzeg);
- Obszary potencjalnego występowania osuwisk (gminy wiejskie: Dębica, Iwierzycy; gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Ropczyce, Sędziszów Małopolski; gminy miejskie: Dębica, Rzeszów);
- Obszary cenne przyrodniczo (gminy wiejskie: Bojanów, Cmolas, Dębica, Dzikowiec, Gorzyce, Grębów, Iwierzycy, Jeżowe, Kamień, Majdan Królewski, Mielec, Niwiska, Ostrów, Rakaszawa, Raniżów, Świlcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Zaleszany, Żołynia; gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Przecław, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów

- Małopolski, Sokołów Małopolski); gminy miejskie: Dębica, Mielec, Stalowa Wola, Tarnobrzeg);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gminy wiejskie: Dębica, Rakszawa; gminy miejsko-wiejskie: Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Przecław, Rudnik nad Sanem, Sokołów Małopolski; gminy miejskie: Mielec, Rzeszów, Stalowa Wola, Tarnobrzeg);
 - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (gminy wiejskie: Bojanów, Cmolas, Czarna, Dębica, Dzikowiec, Gorzyce, Grębów, Iwierzycy, Jeżowe, Kamień, Majdan Królewski, Mielec, Niwiska, Ostrów, Rakszawa, Raniżów, Świlcza, Trzebownisko, Tuszów Narodowy, Zaleszany, Żołynia, Żyraków; gminy miejsko-wiejskie: Boguchwała, Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Przecław, Ropczyce, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Sokołów Małopolski; gminy miejskie: Dębica, Mielec, Rzeszów, Stalowa Wola, Tarnobrzeg);
 - Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin (gminy wiejskie: Cmolas, Dębica, Dzikowiec, Grębów, Iwierzycy, Ostrów, Rakszawa, Świlcza, Trzebownisko, Zaleszany, Żołynia; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Boguchwała, Głogów Małopolski, Kolbuszowa, Nowa Sarzyna, Przecław, Sędziszów Małopolski; gmina miejska Rzeszów);
 - Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (gminy miejsko-wiejskie: Nowa Sarzyna i Ropczyce);
 - Obszary funkcjonalne tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gminy wiejskie: Cmolas, Grębów, Majdan Królewski, Niwiska, Świlcza; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Nisko, Nowa Dęba, Nowa Sarzyna, Rudnik nad Sanem, Sędziszów Małopolski, Sokołów Małopolski; obszar miejski gminy miejsko-wiejskiej Boguchwała; gminy miejskie: Dębica, Mielec, Stalowa Wola, Tarnobrzeg);
 - Obszary funkcjonalne o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (gminy wiejskie: Gorzyce, Zaleszany);
 - Obszary funkcjonalne o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych (gminy wiejskie: Dębica, Iwierzycy, Kamień, Majdan Królewski, Niwiska, Rakszawa, Tuszów Narodowy, Żołynia, Żyraków; gminy miejsko-wiejskie: Nowa Sarzyna, Sokołów Małopolski).

4.4. Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej

Charakterystyka obszaru

Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej (OFGR-S) obejmuje gminy położone w pasie pomiędzy Łąncutem i Leżajskiem, a Przemyślem. Zlokalizowany jest na części Podgórze Rzeszowskiego, Pradoliny Podkarpackiej, Płaskowyżu Tarnogrodzkiego i Płaskowyżu Kolbuszowskiego oraz Doliny Dolnego Sanu. Na terenie obszaru znajdują się 23 gminy wiejskie: Medyka, Orły, Przemyśl, Stubno, Żurawica, Chłopice, Jarosław, Laszki, Pawłosiów, Radymno, Rokietnica, Rożwienica, Gać, Przeworsk, Tryńcza, Zarzecze, Czarna (powiat łańcucki), Łącut, Białobrzegi, Markowa, Grodzisko Dolne, Leżajsk, Krasne; 2 gminy miejsko-wiejskie: Pruchnik, Kańczuga i 6 miejskich: Przemyśl, Jarosław, Radymno, Przeworsk, Łącut i Leżajsk, które zostały włączone do OFGR-S w celu zapewnienia jego spójności przestrzennej oraz ze względu na pełnioną ważną rolę w obsłudze terenów wiejskich.

Delimitacja obszaru funkcjonalnego oparta została na ocenie uwarunkowań przyrodniczych, strukturalnych, historycznych rozwoju rolnictwa na tym obszarze. Część gmin OFGR-S jest objęta programem strategicznym „Błękitny San”, którego głównym celem jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców.

Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej ma bardzo dobre warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa wysokotowarowego w skali województwa podkarpackiego. Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej⁵⁰ dla całego OFGR-S wynosi 90,9 pkt, przy średniej dla województwa 70,4 pkt OFGR-S cechuje się ciepłym klimatem z długim okresem wegetacyjnym, urodzajnymi glebami wytworzonymi głównie na utworach piaszczysto-pyłowych i lessowych oraz dobrą dostępnością do zasobów wodnych. Uwarunkowania przyrodnicze sprzyjają uprawie roślin o dużych wymaganiach glebowo-klimatycznych, w tym m.in. pszenicy, kukurydzy, rzepaku i rzepiku. Na terenie obszaru funkcjonalnego panują dogodne warunki do produkcji warzyw oraz sadownictwa. Jest to obszar o bardzo wysokiej kulturze rolnej, brak jest większych kompleksów leśnych, dominuje otwarta rolnicza przestrzeń produkcyjna.

Działalność rolnicza w obszarze funkcjonalnym oraz współczesna struktura agrarna są efektami historycznych przeobrażeń społeczno-gospodarczych regionu. W wyniku transformacji ustrojowej na terenie OFGR-S zlikwidowanych zostało wiele zakładów przemysłowych, co z kolei przyspieszyło odpływ wykształconej ludności do ośrodków miejskich położonych poza omawianym obszarem. Pomimo kryzysu lat 90. związanego z funkcjonowaniem rolnictwa w warunkach gospodarki wolnorynkowej, w obszarze funkcjonalnym nie zaniechano działalności rolnej i nadal ją rozwijano.

Grunty orne i sady stanowią 72,2% i 8,2% ogółu użytków rolnych⁵¹ obszaru. Częściowym ograniczeniem dla rozwoju rolnictwa są procesy erozji gleb związane z intensywnym użytkowaniem pól uprawnych oraz rzeźbą terenu.

Głównymi problemami obszaru są: rozdrobnienie pól uprawnych, nadmiar zasobów siły roboczej oraz niska towarowość produkcji rolnej. Brak jest większych zakładów przemysłowych, występują licznie małe i średnie przedsiębiorstwa produkcji rolno-spożywczej oraz hodowlane. Bodźcem dla rozwoju gospodarczego są przebiegające przez obszar korytarze TEN-T: trasa drogowa E40 i linia kolejowa E30.

Region bogaty jest w zasoby dziedzictwa kulturowego, świadczące o rolniczym charakterze regionu. Ważniejsze zabytki kultury materialnej zlokalizowane są w Łańcucie, Przemyśle, Leżajsku oraz Przeworsku.

Obszar Funkcjonalny Gospodarki Rolno-Spożywczej charakteryzuje się typowo rolniczym krajobrazem, w którym można wyróżnić części: północną, środkową i południowo-wschodnią, różniące się lokalnymi uwarunkowaniami.

Część północna OFGR-S, obejmuje gminę wiejską Leżajsk oraz gminy do niej przyległe. Uwarunkowania przyrodnicze terenu są korzystne do rozwoju funkcji rolniczych, dominują małe (1-5 ha) gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą. Największy udział w ogólnej powierzchni upraw mają zboża, warzywa oraz buraki cukrowe. Ważnym ośrodkiem obsługi terenów wiejskich pozostaje miasto Leżajsk, w którym zlokalizowane są liczne przedsiębiorstwa branży spożywczo-przemysłowej (m.in. HORTINO Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego Leżajsk Sp. z o.o. oraz GRUPA ŻYWIEC S.A. – Browar w Leżajsku).

⁵⁰ Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, 2007.

⁵¹ Bank Danych Lokalnych GUS (stan na 31.12.2014 r.)

Część środkowa, zlokalizowana w pasie między Łańcutem, Jarosławiem, a Laszkami, cechuje się dużym udziałem użytków rolnych oraz towarzyszących im upraw sadowniczych w ogólnej powierzchni gmin. Produkcyjna przestrzeń rolnicza ma bardzo korzystne warunki przyrodnicze. W powierzchni zasiewów dominują zboża (pszenica, kukurydza) oraz uprawy przemysłowe (buraki cukrowe, rzepak i rzepik). W obszarze zlokalizowane są liczne fermy drobiu oraz trzody chlewnej, a także przedsiębiorstwa branży spożywczo-przemysłowej wyspecjalizowane w przetwórstwie mięsnym. Ograniczeniem dla rozwoju wysokotowarowego rolnictwa jest zwiększona podatność pól uprawnych na erozję oraz znaczny udział gospodarstw prowadzących działalność rolniczą o powierzchni poniżej 1 ha. Problem stanowi również mała liczba zbiorników małej retencji wody dla celów gospodarczych, w tym sadownictwa.

Część południowo-wschodnia posiada najkorzystniejsze warunki przyrodnicze, strukturalne oraz przestrzenne do rozwoju produkcji rolnej oraz sadownictwa. Tereny położone na wschód od Jarosława, w pasie między Radymnem a Przemyślem, cechują się bardzo korzystną strukturą powierzchniową (duży udział gospodarstw prowadzących działalność rolniczą o powierzchni powyżej 15 ha) oraz brakiem czynników ograniczających produkcję rolniczą. Dominującymi gatunkami zasiewów są zboża (pszenica, kukurydza), rośliny przemysłowe (rzepak i rzepik) oraz warzywa.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
- Korzystne i bardzo korzystne warunki przyrodnicze (agroklimat, hydrologia, gleby) do rozwoju produkcji rolnej; - Obszar o wysokiej kulturze rolnej; - Niski poziom zanieczyszczenia środowiska; - Duży udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni obszaru; - Korzystna struktura wiekowa mieszkańców; - Liczne przedsiębiorstwa produkcji rolno-spożywczej; - Dobrze rozwinięte ośrodki obsługi terenów wiejskich – Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Łańcut, Leżajsk.	- Zagrożenie powodziowe w dolinach rzeki Wisłok, San, Szkło, Mlecza - Ograniczenie rozwoju rolnictwa związane z procesami erozyjnymi gleb; - Antropopresja związana z rozwojem zabudowy na terenach o korzystnych warunkach przyrodniczych dla rozwoju produkcji rolnej; - Niekorzystna struktura agroma – duże rozdrobnienie gospodarstw; - Odpyły ludności do ośrodków miejskich.

Priorytet rozwojowy

Pełne wykorzystanie potencjału przyrodniczego dla wzmocnienia żywicielskiej roli obszaru w skali regionalnej i krajowej.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – rolnicza;
- Towarzyszące – usługowa (obsługi rolnictwa), produkcyjna (spożywczo-przetwórcza).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Udział gruntów ornych w ogólnej powierzchni użytków rolnych (2014 r.)	72,2%	zwiększenie	BDL GUS
2.	Udział gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą o powierzchni >10ha w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (2010 r.)	3,9%	zwiększenie	GUS PSR
3.	Udział powierzchni upraw przemysłowych w ogólnej powierzchni upraw (2010 r.)	13,5%	zwiększenie	GUS PSR
4.	Średnia powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej (2010 r.)	3,13 ha	zwiększenie	GUS PSR
5.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych działających w sektorze rolniczym – sekcja A, dział 01(2014 r.)	283	zwiększenie	BDL GUS
6.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych działających w sektorze przetwórstwa przemysłowego spożywczego – sekcja C, dział 10,11 (2014 r.)	295	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- utrzymanie i wzmocnienie zrównoważonej gospodarki rolnej, opartej na zdywersyfikowanym wykorzystaniu ziemi;
- ochrona gleb o najwyższych klasach bonitacyjnych przed zmianą użytkowania, w tym przeciwdziałanie zjawiskom rozlewania się zabudowy;
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego, w oparciu o lokalną produkcję rolną, sadowniczą oraz hodowlaną;
- integracja rynków pracy ośrodków miejskich i wiejskich w obrębie OFGR-S poprzez utrzymanie i rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej;
- wzmocnienie funkcji usług związanych z obsługą rolnictwa w lokalnych i powiatowych ośrodkach miejskich;
- rozwój odnawialnej energetyki wiatrowej, słonecznej oraz wykorzystującej biomasę.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- utrzymanie dotychczasowego użytkowania terenów rolniczych, przy jednoczesnym tworzeniu warunków do rozwoju rolnictwa towarowego, wyspecjalizowanego w produkcji zbóż, warzyw oraz roślin przemysłowych;
- ochrona mozaikowego charakteru krajobrazów rolniczych OFGR-S poprzez zachowanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych oraz przeciwdziałanie uprawom monokulturowym;
- wsparcie dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, przez zabezpieczenie obszaru przed zagrożeniami antropogenicznymi, w szczególności na terenach o wysokim stanie zachowania środowiska oraz niskim poziomie skażenia środowiska metalami ciężkimi;
- wyłączenie z możliwości zabudowy terenów o wysokim wskaźniku waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
- ochrona gruntów najwyższych klas bonitacyjnych przy lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- wzmacnianie współpracy między Leżajskiem, Łańcutem, Przeworskiem, Jarosławiem, Radymnem a Przemyśłem w zakresie rozwoju funkcji produkcji rolno-spożywczej oraz usług obsługi rolnictwa;

- zwiększenie wewnętrznej dostępności komunikacyjnej OFGR-S po przez rozwój wspólnego transportu publicznego, w tym komunikacji autobusowej oraz pasażerskich połączeń kolejowych;
- rozbudowa istniejących oraz budowa nowych stacji przeładunkowych na liniach kolejowych w celu transportu produktów rolno-spożywczych na rynki krajowe i europejskie;
- utrzymanie istniejących urządzeń melioracyjnych oraz budowa zbiorników małej retencji dla celów gospodarczych;
- przy zagospodarowaniu terenów uwzględnienie ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi;
- lokalizacja odnawialnych źródeł energii na terenach otwartej rolniczej przestrzeni produkcyjnej, położonych z dala od zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników na rynku produktów rolnych;
- 1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;
- 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi;
- 3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej;
- 4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami;
- 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie OFGR-S (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowa (gminy wiejskie: Czarna, Krasne, Łańcut; gmina miejska Łańcut);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (gminy wiejskie: Białobrzegi, Chłopice, Czarna, Gać, Grodzisko Dolne, Jarosław; Krasne, Laszki, Leżajsk, Łańcut, Markowa, Medyka, Orły, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rokietnica, Roźwienica, Tryńcza, Zarzecze, Żurawica; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Kańczuga, Pruchnik);

- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych (gmina wiejska Stubno);
- Górski Obszar Funkcjonalny (gmina miejsko-wiejska Pruchnik);
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny (gminy wiejskie: Chłopice, Jarosław, Laszki, Medyka, Orły, Pawłosiów, Pruchnik, Przemyśl, Radymno, Rokietnica, Roźwienica, Stubno, Żurawica; gminy miejskie: Jarosław, Przemyśl, Radymno).

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie OFGR-S (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Przemyśl (gminy wiejskie: Medyka, Orły, Przemyśl, Żurawica; gmina miejska Przemyśl);
- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Białobrzegi, Chłopice, Czarna, Gać, Grodzisko Dolne, Jarosław, Krasne, Laszki, Leżajsk, Łańcut, Markowa, Orły, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rokietnica, Roźwienica, Stubno, Tryńcza, Zarzecze, Żurawica; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Kańczuga, Pruchnik);
- Obszary terenów zamkniętych (gminy wiejskie: Jarosław, Laszki, Pawłosiów, Radymno, Grodzisko Dolne, Krasne, Leżajsk, Czarna, Łańcut, Medyka, Orły, Przemyśl, Żurawica, Przeworsk, Tryńcza; gminy miejskie: Jarosław, Radymno, Leżajsk, Łańcut, Przemyśl, Przeworsk);
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (gminy wiejskie: Białobrzegi, Czarna (powiat łańcucki), Jarosław, Laszki, Leżajsk, Medyka, Orły, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Stubno, Tryńcza, Zarzecze, Żurawica; gminy miejskie: Jarosław, Leżajsk, Łańcut, Przemyśl, Przeworsk, Radymno);
- Obszary potencjalnego występowania osuwisk (gminy wiejskie: Łańcut, Markowa, Przemyśl, Rokietnica, Roźwienica, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Kańczuga, Pruchnik i gmina miejska Przemyśl);
- Obszary cenne przyrodniczo (gminy wiejskie: Białobrzegi, Grodzisko Dolne, Jarosław, Laszki, Leżajsk, Łańcut, Markowa, Przemyśl, Rokietnica, Roźwienica, Stubno, Tryńcza, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Kańczuga i Pruchnik; gminy miejskie: Jarosław, Leżajsk, Przemyśl);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gminy wiejskie: Jarosław, Markowa, Medyka, Orły, Pruchnik, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Zarzecze, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Kańczuga i Pruchnik; gminy miejskie: Jarosław, Leżajsk, Łańcut, Przemyśl, Przeworsk, Radymno);
- Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (gminy wiejskie: Białobrzegi, Gać, Grodzisko Dolne, Jarosław, Krasne, Laszki, Leżajsk, Łańcut, Markowa, Medyka, Orły, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Radymno, Rokietnica, Roźwienica, Stubno, Tryńcza, Zarzecze, Żurawica; gminy miejsko-wiejskie: Kańczuga i Pruchnik; gminy miejskie: Jarosław, Leżajsk, Łańcut, Przemyśl, Przeworsk, Radymno);
- Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin (gminy wiejskie: Białobrzegi, Czarna, Gać, Grodzisko Dolne, Jarosław, Krasne, Leżajsk, Łańcut, Markowa, Medyka, Orły, Pawłosiów, Przemyśl, Przeworsk, Rokietnica, Roźwienica, Tryńcza, Zarzecze, Żurawica; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Kańczuga; gmina miejsko-wiejska Pruchnik; gminy miejskie: Jarosław, Leżajsk, Przemyśl, Przeworsk);

- Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (gminy wiejskie: Grodzisko Dolne, Laszki, Leżajsk, Tryńcza; gminy miejsko-wiejskie: Kańczuga, Pruchnik);
- Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gminy wiejskie: Chłopice, Czarna, Grodzisko Dolne, Rokietnica, Stubno; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Pruchnik; gminy miejskie: Przemyśl, Przeworsk, Radymno);
- Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (gminy wiejskie: Medyka, Stubno);
- Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych (gminy wiejskie: Gać, Grodzisko Dolne, Laszki, Leżajsk, Markowa, Przeworsk, Radymno, Rokietnica, Roźwienica, Stubno, Tryńcza; gmina miejsko-wiejska Pruchnik).

4.5. Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich

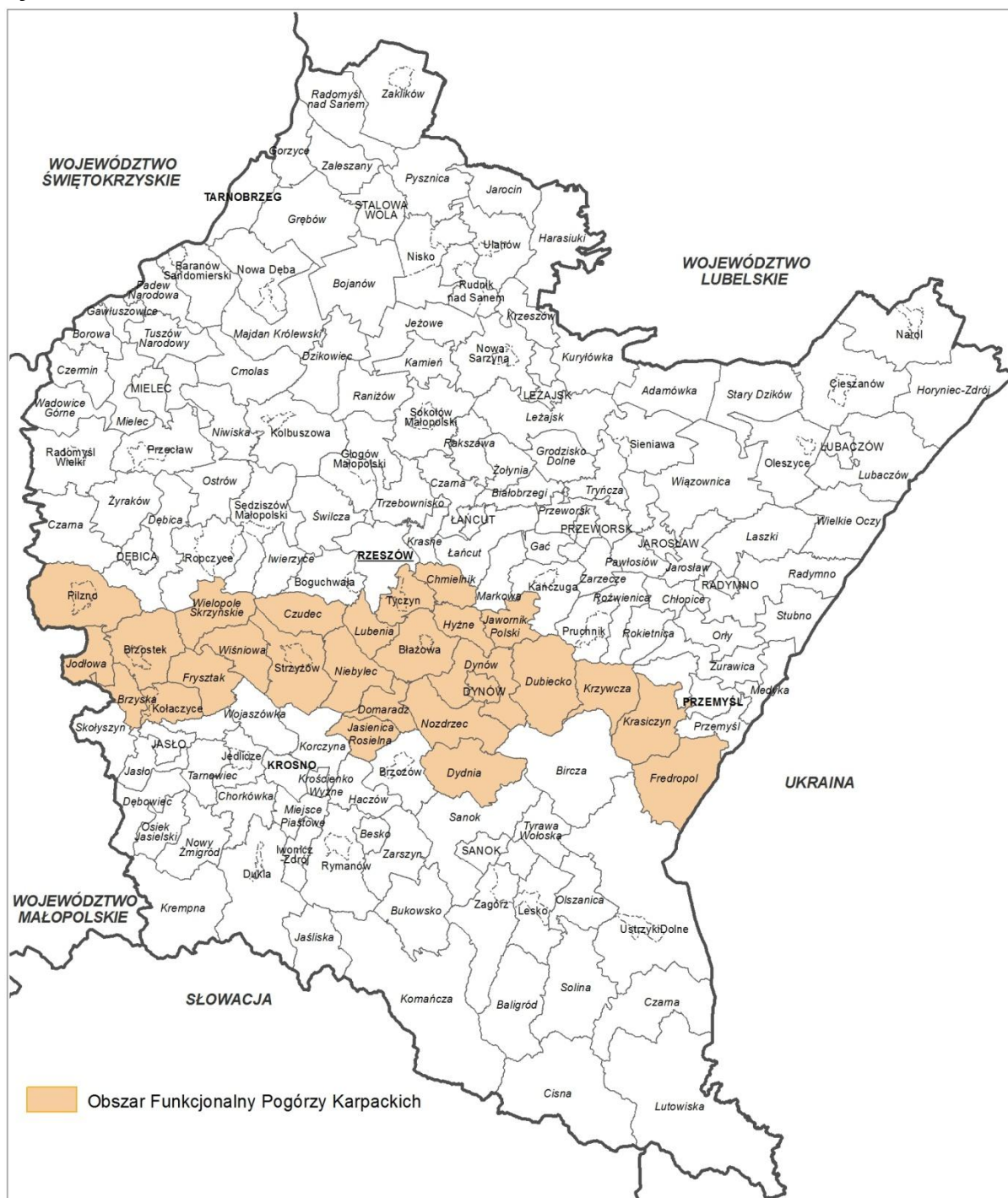
Charakterystyka obszaru

Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich (OFPK) obejmuje gminy położone w podkarpackiej części Pogórza Ciężkowickiego oraz na terenach Pogórza Strzyżowskiego, Pogórza Dynowskiego i Pogórza Przemyskiego. Do tego obszaru włączono 1 gminę miejską: Dynów; 6 gmin miejsko-wiejskich: Pilzno, Brzostek, Kołaczyce, Strzyżów, Tyczyn, Błażowa; 20 gmin wiejskich: Jodłowa, Brzyska, Wielopole Skrzyńskie, Frysztak, Wiśniowa, Czudec, Lubenia, Niebylec, Domaradz, Jasienica Rosielna, Chmielnik, Hyżne, Dynów, Nozdrzec, Dydnia, Jawornik Polski, Dubiecko, Krzywca, Krasieczyn, Fredropol.

Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich zajmuje powierzchnię 2 484 km², co stanowi 13,92% powierzchni województwa, a zamieszkiwany jest przez 238 357 osób, co stanowi 11,19% mieszkańców województwa podkarpackiego. Gęstość zaludnienia w obszarze funkcjonalnym wynosi 96 osób na 1 km² – mniej niż średnia województwa podkarpackiego (119 osób / km²). Wskaźnik przyrostu naturalnego w 2013 r. był dodatni i wynosił 0,53 osób na 1000 mieszkańców OFPK, był mniejszy od wskaźnika dla województwa podkarpackiego (0,80). Wartość wskaźnika migracji dla OFPK wynosiła -1,25 osób na 1000 ludności. Ujemne saldo migracji odnotowało większość gmin OF, z wyjątkiem gmin: Pilzno, Tyczyn, Błażowa, Chmielnik, Krasieczyn. Wskaźnik ludności w wieku nieprodukcyjnym dla OFPK wynosił 60,9 na 100 osób w wieku produkcyjnym, był zbliżony do wartości wskaźnika dla województwa. Wskaźnik bezrobocia osób w wieku produkcyjnym dla OFPK wynosił 14,2%.

Gminy położone we wschodniej części OFPK są objęte programem strategicznym „Błękitny San”, którego głównym celem jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców.

Rys. 28. Położenie OFPK

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Mimo trudnych warunków fizyczno-geograficznych, klimatycznych i glebowych, w przeszłości był to głównie obszar działalności rolniczej z niewielkim udziałem produkcji przemysłowej i usług, skoncentrowanych w miejscowościach będących siedzibami gmin. Na początku transformacji ustrojowej, ceny zbytu produktów rolnych nie kompensowały kosztów ich produkcji, prowadzonej w trudnych górzystych warunkach i z zastosowaniem przestarzałych metod gospodarowania. Duże rozdrobnienie agrarne oraz likwidacja wielu zakładów przemysłowych, spotęgowały tylko trudną sytuację społeczno-gospodarczą mieszkańców. Wskutek tego zwiększyła się fala odpływu młodych ludzi do większych

ośrodków lub za granicę, zaniechano działalności rolnej głównie na terenach o trudniejszej dostępności. Zwiększyła się powierzchnia odłogów, które z czasem, w sposób samoistny zostały przekształcone i są nadal przekształcane w tereny zalesione. Zmienność i różnorodność ukształtowania terenu, krajobrazów kulturowo-przyrodniczych oraz ciągły wzrost powierzchni lasów powoduje wzrost całorocznej atrakcyjności turystycznej wyznaczonego obszaru funkcjonalnego. Bogate dziedzictwo kulturowe wieloetnicznego pogranicza w połączeniu z unikatowymi walorami przyrodniczymi (obszary Natura 2000 i Obszary Chronionego Krajobrazu), tworzy duży potencjał turystyczny i skłania do aktywnej turystyki wypoczynkowej, krajoznawczej czy religijno-pielgrzymkowej. Zwiększa to szansę odpowiedniego wykorzystania istniejących potencjałów rozwojowych (turystycznych, rolniczych, przyrodniczych i kulturowych).

W ostatnich dwudziestu latach pojawiła się możliwość zamiany głównej wady pogórskiego rolnictwa, czyli rozdrobnienia agrarnego, w potencjał rozwojowy enoturystyki będącej specyficzną odmianą agroturystyki. Dobre przykłady rozwoju podkarpackiego winiarstwa, zainicjowane w okolicach Jasła, uświadomiły małym i średnim rolnikom, że równoleżnikowe ukształtowanie wzgórz o wysokości do 400 m n.p.m. stwarza bardzo dobre warunki do uprawy winorośli przede wszystkim na stokach o wystawie południowej i południowo-zachodniej. Uprawa winorośli nie wymaga bardzo dobrych gleb, może być uprawiana na małych działkach od kilku arów wzwyż. Wymaga natomiast odpowiedniej lokalizacji (zbrocza wzgórz o wystawie południowej lub południowo-zachodniej), oraz bardzo dużego nakładu pracy ręcznej, zamienianej na wartość dodaną w zadowalającej wysokości. W połączeniu z działalnością agroturystyczną, skutek synergii, dodatni efekt ekonomiczny można jeszcze wzmocnić. Przykład rozwoju podkarpackiego winiarstwa stanowi zachętę dla innych rolników, do poszukiwania alternatywnych sposobów zagospodarowania swoich rozdrobnionych działek. Wydaje się, że działania zmierzające np. do zakładania sadów winnic, niewielkich upraw ekologicznych, a w trudniej dostępnych miejscach zakładanie plantacji roślin energetycznych, jest optymalną propozycją dla OFPK.

Do najważniejszych problemów tego obszaru funkcjonalnego należy zagrożenie powodziowe, głównie w dolinach rzek: Wisłoka, Wisłok, San. Z uwagi na ukształtowanie terenu każdy ciek wodny w przypadku gwałtownych opadów deszczu stanowi zagrożenie powodziowe, dlatego problem dotyczy całego obszaru funkcjonalnego. Zagrożenie powodzią będącej następstwem nawałnych, ale lokalnych opadów deszczu zmniejsza się jednak wraz ze wzrostem powierzchni obszarów zalesionych.

Na terenie całego obszaru funkcjonalnego występuje zagrożenie osuwisk ziemi oraz antropopresja zabudowy mieszkaniowej, lotniskowej i obsługi turystyki na tereny o dużych wartościach przyrodniczo-kulturowych.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Wzrastająca atrakcyjność turystyczno-krajobrazowa; • Dogodne warunki do rozwoju usług agroturystycznych; • Niskie koszty zakupu ziemi; • Zadowalająca dostępność komunikacyjna.	• Rozdrobnienie agrarne; niekorzystna struktura obszarowa gospodarstw; • Słaba infrastruktura rolna; • Niekorzystna sytuacja demograficzna i wysokie bezrobocie. • Brak dostatecznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych i przeciwsuwiskowych; • Zjawisko suburbanizacji na tereny o dużych wartościach przyrodniczo-kulturowych.

Priorytet rozwojowy

Wykorzystanie walorów naturalnych dla ożywienia społeczno-gospodarczego obszaru przez rozwój agroturystyki, rolnictwa i drobnej przedsiębiorczości.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowa – turystyczna (agroturystyka, turystyka kwalifikowana – piesza, rowerowa, konna, turystyka kulinarna, enoturystyka), tradycyjne i specjalistyczne rolnictwo oraz sadownictwo (w tym winnice), warzywnictwo, uprawa roślin energetycznych;
- Towarzyszące – przemysłowa (drobna wytwórczość: głównie w dziedzinie przetwórstwa rolno-spożywczego, przetwórstwa drzewnego i usług około rolniczych), produkcja energii (energetyka prosumencka: przetwórstwo roślin energetycznych z przeznaczeniem na zrębki i kosubstraty dla lokalnych kotłowni i biogazowi).

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach noclegowych	69 978 ha	zwiększenie	BDL GUS
2.	Powierzchnia sadów (w tym winnic)	1 862 ha	zwiększenie	BDL GUS
3.	Powierzchnia gruntów leśnych	88 624 ha	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki;
- adaptacja zabudowy zagrodowej dla potrzeb agroturystyki i rekreacji;
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego i drobnej przedsiębiorczości;
- rozwój energetyki odnawialnej z wykorzystaniem biomasy i instalacji fotowoltaicznych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy;
- poprawa struktury agrarnej gospodarstw rolnych;
- zagospodarowanie turystyczne dostosowane do chłonności środowiska;
- przy zagospodarowaniu terenów uwzględnienie ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi;
- rekultywacja wyrobisk po odkrywkowym wydobyciu kruszyw w kierunku wodnym.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020
wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej;

- 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa;
- 1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa;
- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników na rynku produktów rolnych;
- 1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiającą wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;
- 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi;
- 3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej;
- 4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie OFPK (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowa (gminy wiejskie: Chmielnik, Czudec, Lubenia; gmina miejsko-wiejska Tyczyn);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych. (gminy wiejskie: Brzyska, Chmielnik, Czudec, Dubiecko, Jasienica Rosielna, Jodłowa, Krasiczyn, Krzywca, Lubenia, Wielopole Skrzyńskie; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Brzostek, Kołaczyce, Pilzno, Strzyżów, Tyczyn);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych. (gminy wiejskie: Domaradz, Dydnia, Fredropol, Frysztak, Hyżne, Jawornik Polski, Niebylec, Nozdrzec, Wiśniowa; obszar wiejski gmin miejsko-wiejskich Błażowa, Dynów);
- Górski Obszar Funkcjonalny (wszystkie gminy OFPK);
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny (gminy wiejskie: Brzyska, Dubiecko, Dydnia, Fredropol, Krasiczyn, Krzywca; gmina miejsko-wiejska Kołaczyce);

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie OFPK (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Przemyśla (gmina wiejska Krasiczyn);
- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Brzyska, Chmielnik, Czudec, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Frysztak, Hyżne, Jasienica Rosielna, Jawornik Polsk, Jodłowa, Krasiczyn, Krzywca, Lubenia, Niebylec, Nozdrzec, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Błażowa, Brzostek, Kołaczyce, Pilzno, Strzyżów, Tyczyn);

- Obszary terenów zamkniętych (gminy wiejskie: Czudec, Frysztak, Wiśniowa; obszar miejski gminy miejsko-wiejskiej Strzyżów);
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (gminy wiejskie: Brzostek, Brzyska, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Krasiczyn, Krzywczyna, Nozdrzec, Wiśniowa; gmina miejsko-wiejska: Pilzno, obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich: Kołaczyce, Strzyżów; gmina miejska Dynów);
- Obszary potencjalnego występowania osuwisk (wszystkie gminy OFPK);
- Obszary cenne przyrodniczo (gminy wiejskie: Chmielnik, Czudec, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Frysztak, Hyżne, Jasienica Rosielna, Jawornik Polski, Krasiczyn, Krzywczyna, Lubenia, Niebylec, Nozdrzec, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa, obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej: Tyczyn; gminy miejsko-wiejskie: Błazowa, Strzyżów; gmina miejska Dynów);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gminy wiejskie: Czudec, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Hyżne, Jasienica Rosielna, Jawornik Polski, Krasiczyn; gminy miejsko-wiejskie: Brzostek, Pilzno, Tyczyn; gmina miejska Dynów);
- Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (gminy wiejskie: Brzyska, Chmielnik, Czudec, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Fredropol, Frysztak, Jasienica Rosielna, Jodłowa, Krasiczyn, Krzywczyna, Lubenia, Niebylec, Nozdrzec, Wiśniowa; gminy miejsko-wiejskie: Brzostek, Kołaczyce, Pilzno, Strzyżów, Tyczyn, gmina miejska Dynów);
- Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin (gminy wiejskie: Jawornik Polski, Krasiczyn; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Pilzno);
- Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (gminy wiejskie: Brzyska, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Jodłowa, Wielopole Skrzyńskie; gmina miejsko-wiejska Brzostek);
- Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gmina wiejska Jawornik Polski; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Brzostek i Tyczyn, gmina miejska Dynów);
- Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (gmina wiejska Fredropol);
- Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektyw rozwojowych (gminy wiejskie: Brzyska, Chmielnik, Czudec, Domaradz, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Frysztak, Hyżne, Jawornik Polski, Jodłowa, Krzywczyna; Niebylec, Nozdrzec, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa; gminy miejsko-wiejskie: Pilzno, Brzostek, Kołaczyce).

4.6. Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej

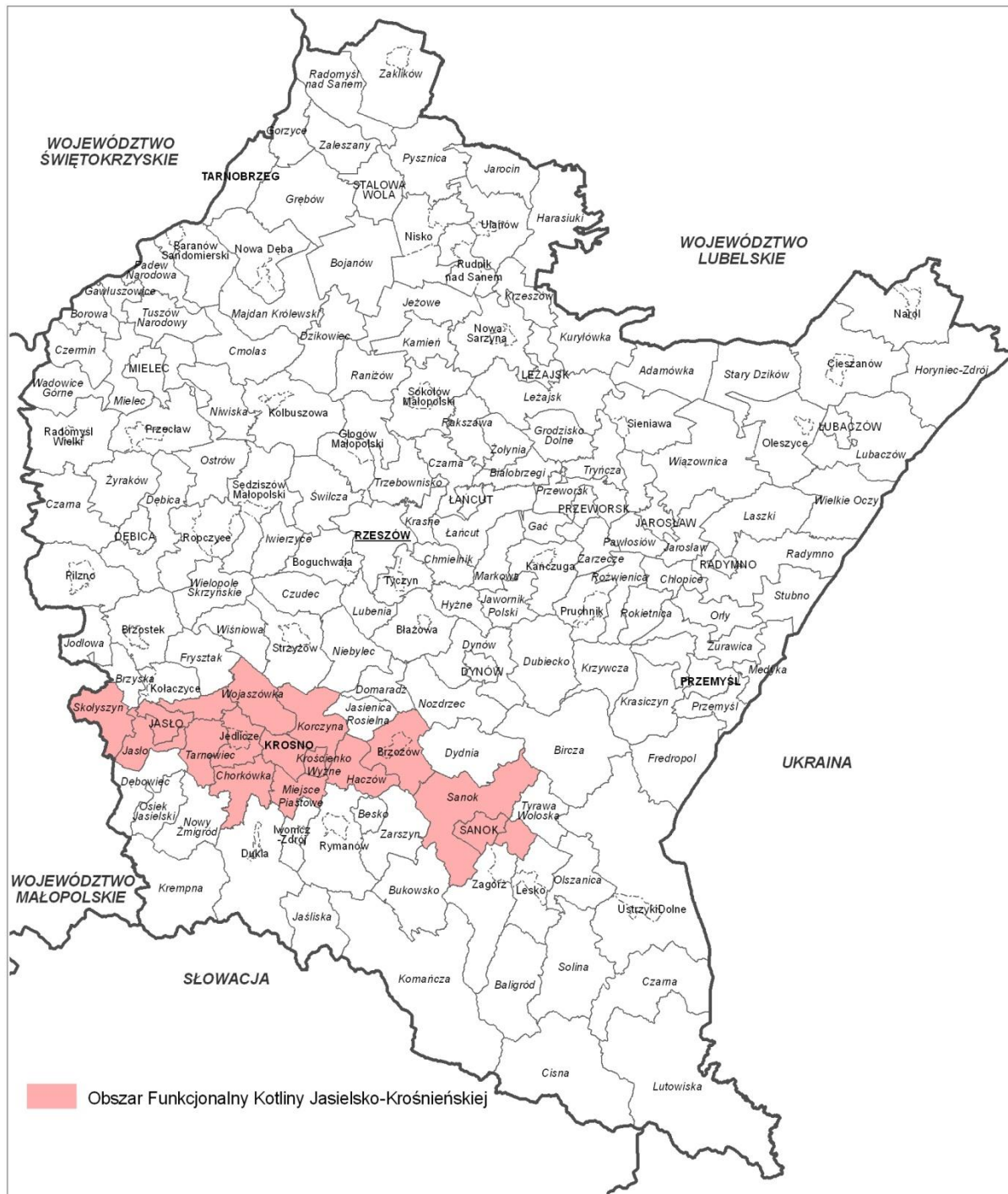
Charakterystyka obszaru

Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej (OFKJ-K) położony jest w południowo-zachodniej części województwa, w obrębie centralnej depresji karpackiej Pogórza Karpackiego. Zasadniczą część obszaru stanowi rozległa, lekko pofałdowana równina, pocięta szeregiem pomniejszych kotlin wykształconych w dorzeczach Ropy, Wisłoki, Jasiołki, Wisłoka i Sanu. Jest to obszar prawie bezleśny, zurbanizowany, o wyjątkowych walorach kulturowych. Od północy ogranicza go pasmo wzniesień Pogórza

Strzyżowsko-Dynowskiego, od południa – pasmo łagodnych wzniesień Pogórzy: Jasielskiego i Bukowskiego.

Obszar ten obejmuje 3 miasta wydzielone: Krosno (miasto na prawach powiatu grodzkiego), Jasło, Sanok; 2 gminy miejsko-wiejskie: Jedlicze i Brzozów oraz 10 gmin wiejskich: Skołyszyn, Jasło, Wojaszówka, Tarnowiec, Chorkówkę, Miejsce Piastowe, Korczynę, Krościenko Wyżne, Haczów, Sanok.

Rys. 29. Położenie OFKJ-K

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej ma powierzchnię 1 138 km², co stanowi ok. 6,37% powierzchni obszaru województwa, a zamieszkuje go 282,6 tys. osób, co stanowi ok. 13,3% liczby ludności województwa (wg danych z 2013 r.) i charakteryzuje się jednym z najwyższych stopniem zaludnienia w województwie podkarpackim, gdzie średnio na 1 km² przypada 248 osoby – ponad dwukrotnie więcej od średniej dla województwa (119 osób/km²). W przeważającej mierze są to mieszkańcy wsi, stanowiący ponad 52% ogółu ludności tego obszaru. Przyrost naturalny w 2013 r. dla całego OFKJ-K był dodatni. Postępuje proces suburbanizacji, tj. odpływ ludności miejskiej na tereny wiejskie.

Miasto Sanok oraz Gmina Sanok są objęte programem strategicznym „Błękitny San”, którego głównym celem jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców.

Istotny wpływ na rozwój gospodarczy omawianego obszaru miały wiodące tędy szlaki komunikacyjne i handlowe biegnące z zachodu na wschód (na Ruś Halicką) oraz z południa na północ, przez Przełęcz Dukielską (szlak Węgierski). Wzdłuż szlaku komunikacyjnego wschód-zachód, rozlokowały się główne miasta obszaru. O bogatej, wielokulturowej przeszłości świadczą zachowane zespoły staromiejskie w Krośnie i Sanoku z dużą koncentracją zabytków oraz eksponatów o znaczącej wartości kulturowej, zgromadzonych w licznych muzeach. Najcenniejszymi zasobami kulturowymi na terenach wiejskich są: XIV-wieczne ruiny zamczyska „Kamieniec” w Odrzykoniu, drewniany kościół w Haczowie z XV w. (wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO), Skansen Archeologiczny „Karpacka Troja” w Trzcinicy k. Jasła, czy najstarszy szyb naftowy na świecie „Franek” w skansenie przemysłu naftowego w Bóbrce. W ramach ochrony dziedzictwa geologicznego i obszarów o szczególnym znaczeniu geologicznym trwają prace nad utworzeniem geoparku „Dolina Wisłoka-Polski Teksas”, obejmującego dużą część obszaru. Znaczne zasoby kulturowe o randze regionalnej i krajowej stanowią przesłankę dla rozwoju turystyki kulturowej. Najatrakcyjniejszą przyrodniczo i krajobrazowo część obszaru stanowią południowe stoki wzniesień Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego z Czarnorzecko-Strzyżowskim Parkiem Krajobrazowym i licznymi grupami skał ostańców, z których największe znajdują się w rezerwacie „Prądk” w Czarnorzekach. Kompleksy leśne, pokrywające najwyższe partie wzgórz Pogórza przeplatają się z płatami upraw rolnych, łąk, pastwisk, nieużytków i grup zadrzewień. Środowiska leśne tworzą głównie zespoły buczyny karpackiej, grądy dębowo-grabowe i łągi jesionowo-olszowe. Lasy te są w znacznej części pozostałością puszczy karpackiej i obfitują w rzadkie okazy fauny i flory.

Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej jest przede wszystkim obszarem o podwyższonej aktywności społeczno-gospodarczej, którego oś stanowi droga krajowa nr 28, łącząca główne ośrodki położone w kotlinach śródgórskich oraz, przecinająca ją w Miejsu Piastowym, droga krajowa nr 19, stanowiąca oś komunikacyjną na kierunku północ-południe (docelowo szlak transportowy „Via Carpathia” łączący kraje bałtyckie z krajami Europy południowej). Ważną pod względem dostępności komunikacyjnej inwestycją jest realizowana w Krośnie budowa lotniska o funkcji pasażersko-towarowej i szkoleniowej.

Miasta obszaru funkcjonalnego: Jasło, Krosno i Sanok, stanowią główne ośrodki przemysłowo-usługowe, które aktywizują obszary położone w ich sąsiedztwie. Na bazie występujących w obszarze zasobów surowcowych wykształciły się branże o długoletniej tradycji, m.in.: wydobywanie i przetwórstwo ropy naftowej oraz gazu ziemnego, przemysł szklarski. Duże znaczenie mają branże: lotnicza, elektromaszynowa, meblowa, rolno-spożywcza, budowlana i chemiczna, w tym zakłady powstałe w latach 30. XX w. w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego. Znacząca jest również funkcja gospodarcza związana

z potencjałem średnich i małych przedsiębiorstw produkcyjno-usługowych o wysokim stopniu przystosowania do warunków gospodarki rynkowej, z rozwijającą się infrastrukturą gospodarczą. Specjalne Strefy Ekonomiczne zlokalizowane na terenie Krosna, Jasła i Sanoka, zajmujące powierzchnię ok. 96 ha, stanowią istotny potencjał rozwoju gospodarczego OFKJ-K. Główne ośrodki obszaru, a w szczególności Krosno, ze względu na swoje położenie, pełnią również funkcję ważnych ośrodków handlowych i dystrybucyjnych dla południowej części województwa podkarpackiego.

Obszar Funkcjonalny Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej to przede wszystkim region przemysłowy z dobrze rozwiniętym i nowoczesnym przemysłem, ale rozwija się też tutaj tradycyjne rolnictwo, oparte na gospodarstwach rodzinnych.

Uwarunkowania geograficzne i geomorfologiczne powodują, że do największych zagrożeń występujących w obszarze funkcjonalnym należą: zagrożenie powodzią występujące w dolinach największych rzek obszaru, tj.: Sanu, Wisłoka oraz Wisłoki z dopływami Jasiołki i Ropy oraz zagrożenia spowodowane osuwaniem się mas ziemi na zboczach o dużym nachyleniu.

Wśród zagrożeń spowodowanych działalnością człowieka należy wymienić zagrożenia komunikacyjne spowodowane dużym natężeniem ruchu na głównych szlakach komunikacyjnych – barierą rozwoju jest wydłużający się czas realizacji drogi ekspresowej S19 na odcinku Rzeszów-Barwinek oraz słabe połączenia obszaru z autostradą A4. Potencjalnymi zagrożeniami są awarie, w szczególności skażenia chemiczno-ekologiczne, wiążące się z zakładami korzystającymi z produktów destylacji ropy naftowej i substancji palnych oraz terenami przebiegu licznych gazociągów średniego i wysokiego ciśnienia.

Analizowany obszar cechuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego w skali województwa i nie notuje się występowania istotnych barier i zagrożeń gospodarczych. O jego wysokim poziomie rozwoju gospodarczego świadczą m.in.: wskaźnik nasycenia podmiotami gospodarczymi wpisanymi do rejestru REGON, udział podmiotów gospodarczych działających w przemyśle i budownictwie, czy wysoka liczba pracujących. Wchodzące w skład obszaru gminy wiejskie pełnią ważną rolę w rozwoju gospodarczym ośrodków miejskich stanowiąc ich zaplecze żywicielskie.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Duża liczba zakładów i firm przemysłowych o wysokim stopniu dostosowania do wymogów gospodarki rynkowej; • Długoletnie tradycje górnicze wydobycia ropy naftowej i gazu ziemnego, dobrze rozwinięty przemysł szklarski i lotniczy; • Dogodne warunki do funkcjonowania w specjalnych strefach ekonomicznych; • Znaczące zasoby ludzkie i dobrze wykształcona kadra; • Dobrze rozwinięta sieć osadnicza przy głównych trasach komunikacyjnych; • Położenie na szlaku tranzytowym w kierunku Bieszczadów i Beskidu Niskiego; • Duże walory krajobrazowe i liczne formy ochrony przyrody we wschodniej części obszaru; • Znaczące zasoby kulturowe, wynikające z położenia na dawnych szlakach handlowych – zabytkowe miasta i obiekty o ponadregionalnej randze turystycznej.	• Peryferyjne położenie obszaru w stosunku do głównych centrów życia gospodarczego Polski; • Brak sprawnych połączeń w zakresie komunikacji drogowej zewnętrznej (z centrum Polski) jak i wewnętrznej, w tym: mała ilość obwodnic miast i znaczny procent dróg o złym stanie technicznym; • Brak wykorzystania lotniska w Krośnie w zakresie gospodarczo-turystycznym dla małych i średnich samolotów; • Niedostateczne wykorzystanie bogatych zasobów przyrodniczych i kulturowych do rozwoju różnych form turystyki; • Niekorzystne zmiany demograficzne – starzenie się społeczeństwa i wysokie obciążenie grupy w wieku produkcyjnym grupami w wieku nieprodukcyjnym; • Występujące zjawisko suburbanizacji przyczyniające się do rozpraszania zabudowy i degradacji wiejskich terenów otwartych; • Brak dostatecznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych i osuwiskowych.

Priorytet rozwojowy

Rozwój przemysłu w oparciu o zasoby surowcowe.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowe – produkcyjno-usługowa;
- Towarzyszące – rolnictwo tradycyjne i turystyka.

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Wskaźnik nasycenia podmiotami gospodarczymi - liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności	892	zwiększenie	BDL GUS
2.	Udział podmiotów gospodarczych działających w przemyśle i budownictwie w ogólnej liczbie podmiotów ogółem	22%	zwiększenie	BDL GUS
3.	Liczba osób pracujących na 1000 ludności	248	zwiększenie	BDL GUS
4.	Wskaźnik obciążenia demograficznego – liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	57,8	zmniejszenie	BDL GUS
5.	Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności	-2,3	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- kształtowanie warunków rozwoju gospodarczego ośrodków przemysłowych: Krosna, Jasła i Sanoka stymulujących rozwój gospodarczy obszaru;
- poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- ochrona i efektywne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego obszaru dla rozwoju różnych form turystyki;
- rozwój rolnictwa ekologicznego, opartego na gospodarstwach rodzinnych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- rozwój, ważnych w skali województwa, branż przemysłu (lotniczego, chemicznego, spożywczego, szklarskiego, meblarskiego), z wykorzystaniem potencjału naukowo-badawczego i zaawansowanych technologii;
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw sektora produkcyjnego i turystycznego;
- wzmocnienie powiązań społeczno-gospodarczych Krosna z Jasłem (potencjalne bieguny wzrostu), w tym: budowa drogi dwujezdniowej, wspólny transport publiczny;
- ochrona złóż surowców energetycznych (gazu ziemnego i ropy naftowej);
- zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy (suburbanizacji) powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
- rozwój powiązań drogowych wzmacniających zewnętrzną dostępność komunikacyjną, w tym z transeuropejską siecią transportową (TEN-T) oraz dobre powiązanie jej z regionalną infrastrukturą drogową;
- utrzymanie i modernizacja linii kolejowych regionalnych 108 i 106;

- modernizacja i rozbudowa lotniska w Krośnie z przystosowaniem do ruchu turystycznego i towarowego;
- modernizacja i budowa nowoczesnej infrastruktury sieciowej, w tym odcinków gazociągów Hermanowice-Strachocina i Strachocina-Podgórkosa Wola oraz Strachocina – granica państwa (Słowacja);
- zachowanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego oraz jego racjonalne wykorzystanie dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, w tym specjalistycznej produkcji rolniczej (pszczelarskiej, upraw winorośli z produkcją win);
- zachowanie kulturowych i przyrodniczych elementów przestrzeni w istotny sposób wpływających na kształt krajobrazu kulturowego oraz eksponowanie wartościowych obiektów w strukturze przestrzennej, w tym: w panoramach i sylwetach miejscowości;
- rozbudowa systemów obwałowań przeciwpowodziowych szczególnie na terenach zainwestowanych.

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu;
- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej;
- 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu;
- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym;
- 3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnętrznych;
- 3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych;
- 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu (*miasta: Jasło, Krosno, Sanok*) wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne;
- 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi;
- 4.2.4. Zachowanie i ochronę różnorodności biologicznej.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie OFKJ-K (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (gminy wiejskie: Chorkówka, Haczów, Jasło, Korczyna, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Sanok, Tarnowiec, Wojaszówka; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Brzozów, Jedlicze);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych: (gmina wiejska Skołyszyn);
- Górski Obszar Funkcjonalny (wszystkie gminy OFKJ-K);
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny;

- zlokalizowane przy wewnętrznej granicy UE (gminy wiejskie: Chorkówka, Jasło, Korczyna, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Skołyszyn, Tarnowiec, Wojaszówka; gmina miejsko-wiejska Jedlicze; gminy miejskie Jasło, Krosno),
- zlokalizowane przy zewnętrznej granicy UE (gminy: miejska i wiejska Sanok);

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie OFKJ-K (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Krosna (gminy wiejskie: Chorkówka, Korczyna, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Wojaszówka; gmina miejsko-wiejska Jedlicze);
- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Chorkówka, Haczów, Jasło, Korczyna, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Skołyszyn, Tarnowiec, Wojaszówka; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Brzozów, Jedlicze);
- Obszary terenów zamkniętych (gmina wiejska: Jasło, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Sanok, Skołyszyn, Tarnowiec, Wojaszówka; gmina miejsko-wiejska Jedlicze; gminy miejskie: Jasło, Krosno, Sanok);
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy (gminy wiejskie: Jasło, Krościenko Wyżne, Sanok, Skołyszyn, Wojaszówka; obszar miejski gminy miejsko-wiejskiej Jedlicze; gminy miejskie: Jasło, Krosno i Sanok);
- Obszary potencjalnego występowania osuwisk (wszystkie gminy OFKJ-K);
- Obszary cenne przyrodniczo (gminy wiejskie: Haczów, Korczyna, Miejsce Piastowe, Sanok, Wojaszówka; gminy miejsko-wiejskie: Brzozów, Jedlicze; gminy miejskie: Krosno, Sanok);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gminy wiejskie: Chorkówka, Haczów, Korczyna, Sanok, Wojaszówka; gminy miejsko-wiejskie: Brzozów, Jedlicze; gminy miejskie: Jasło, Krosno, Sanok);
- Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (wszystkie gminy OFKJ-K);
- Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin (gminy wiejskie: Jasło, Sanok, Tarnowiec; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Brzozów; gmina miejsko-wiejska: Jedlicze; gmina miejska Jasło);
- Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (gminy wiejskie: Sanok, Skołyszyn);
- Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gminy wiejskie: Chorkówka, Haczów, Krosno, Krościenko Wyżne, Tarnowiec; obszar wiejski gminy miejsko-wiejskiej Brzozów; gminy miejskie: Krosno, Sanok);
- Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (gmina wiejska Skołyszyn);
- Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych (gminy wiejskie: Haczów, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Sanok, Skołyszyn, Tarnowiec; gmina miejsko-wiejska Brzozów);

4.7. Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny

Charakterystyka obszaru

Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny (B-BOF) obejmuje 23 gminy o podobnym potencjale rozwojowym, czyli 17 gmin wiejskich: Baligród, Besko, Bircza, Bukowsko, Czarna, Cisna, Dębowiec, Jaśliska, Komańcza, Krempna, Lutowiska, Nowy Żmigród, Olszanica, Osiek Jasielski, Solina, Tyrawa Wołoska, Zarszyn gmin wiejskich, 6 gmin miejsko-wiejskich: Dukla, Iwonicz Zdrój, Lesko, Rymanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz. Leżą one, w całości lub części, w obrębie Beskidu Niskiego, Bieszczadów Zachodnich lub Gór Sanocko-Turczańskich (zwanych niekiedy Bieszczadami Niskimi)⁵². Wg danych GUS obszar ten zajmuje powierzchnię 408 357 ha⁵³, co stanowi 22,9% powierzchni województwa podkarpackiego i jest zamieszkiwany przez 175,18 tys. osób, czyli 8,2% ludności województwa. Średnia gęstość zaludnienia obszaru wynosi 43 os./km² – niemal trzykrotnie mniej od średniej dla województwa (119 osób/km²).

Dla 12 gmin, zrzeszonych w Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza, opracowany został Program Strategiczny Rozwoju Bieszczad⁵⁴, przyjęty Uchwałą nr 41/890/15 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 7 kwietnia 2015 r.⁵⁵

Gminy położone we wschodniej części B-BOF są objęte programem strategicznym „Błękitny San”, którego głównym celem jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców.

B-BOF położony jest w południowej i południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego. Obszar od wschodu graniczy z Ukrainą, od południa ze Słowacją, od zachodu z województwem małopolskim. Wschodnia granica B-BOF z Ukrainą jest granicą Unii Europejskiej i NATO. Północną granicę obszaru wyznaczają granice administracyjne gmin wchodzących w skład B-BOF.

Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny z uwagi na swoje wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe należy do najatrakcyjniejszych turystycznie rejonów Polski i województwa podkarpackiego. Stanowi ważną część wspólnego, europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Karpat. Burzliwe i tragiczne dzieje pogranicza, po obu wojnach światowych i wysiedleniach sprawiły, że tożsamość kulturowa tego obszaru została znacznie przekształcona. W miejscu dawnych osad i wiosek, gdzie współistniało wiele narodowości, grup etnicznych i etnograficznych, kultur i religii pojawiły się lasy i wtórnie zdziczała przyroda. Świadectwem przynależności obszaru do wielokulturowego dziedzictwa kulturowego Karpat są zabytki tego regionu, a zwłaszcza wtopione w krajobraz urokliwe drewniane kościołki i cerkiewki, pałace, dworki, zespoły urbanistyczne, przydrożne kapliczki, cmentarze różnych wyznań, czy cmentarze wojenne. Drewniane cerkiewki w Smolniku i Turzańsku doczekały się nobilitacji w postaci wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Cenne zasoby przyrodniczo-krajobrazowe objęte zostały różnymi formami ochrony przyrody. Ponad 90% B-BOF objęte zostało różnymi formami ochrony zachowawczej, co

⁵² Kondracki J., Geografia Regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001,

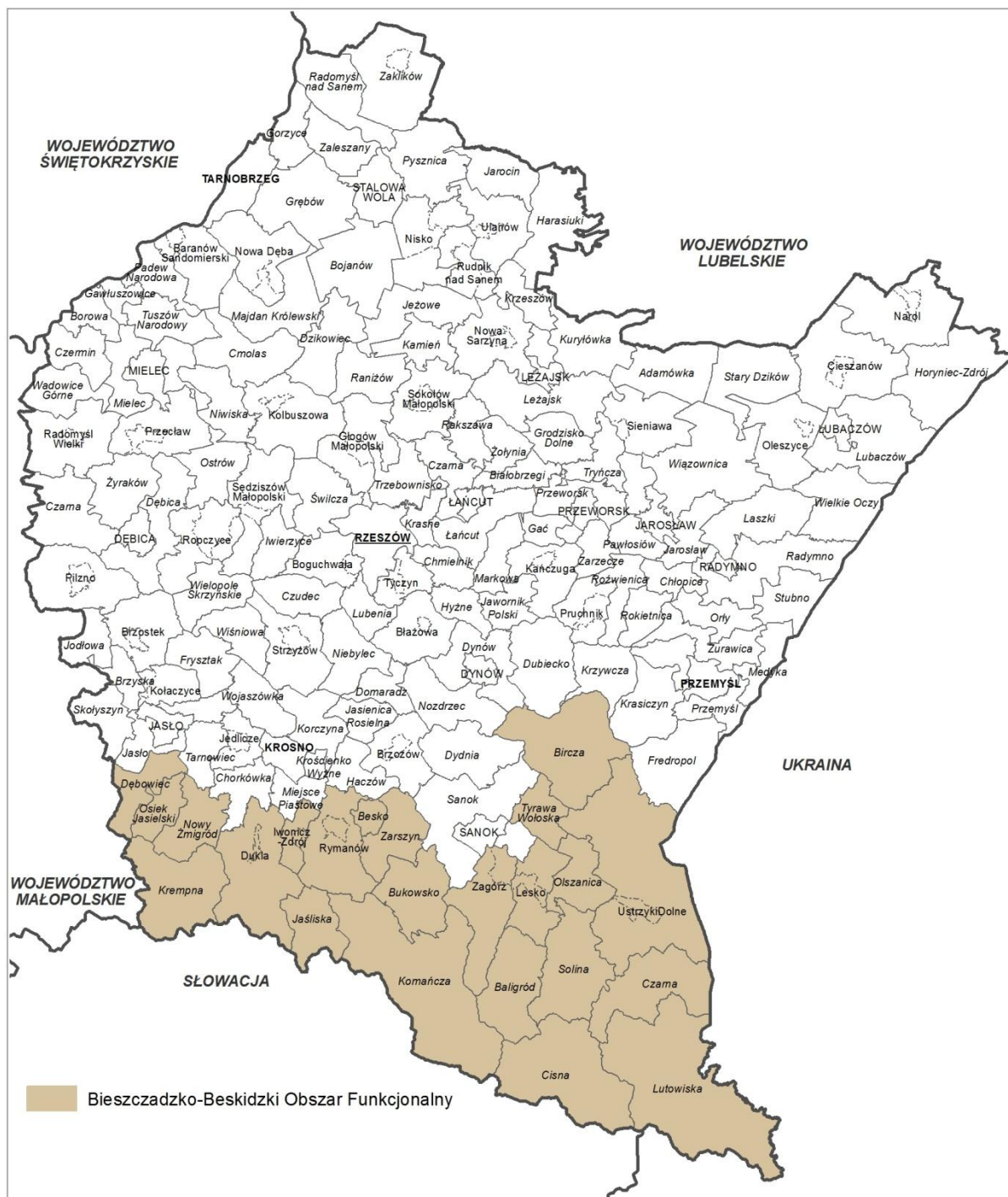
⁵³ Bank Danych Lokalnych GUS

⁵⁴ Gminy zrzeszone w Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza to: Baligród, Bircza, Czarna, Cisna, Komańcza, Lesko (m.i gm.), Lutowiska, Olszanica, Solina, Tyrawa Wołoska, Ustrzyki Dolne (m. i gm.), Zagórz (m. i gm.).

⁵⁵ Na terenie B-BOF funkcjonują również lokalne strategie rozwoju opracowywane przez Lokalne Grupy Działania.

z jednej strony pozwala na zachowanie wyjątkowych zasobów tego terenu, z drugiej jednak w znaczący sposób ogranicza jego możliwości rozwojowe.

Rys. 30. Położenie B-BOF

Źródło: opracowanie PBPP w Rzeszowie

Budowa geologiczna tego obszaru oraz jego ukształtowanie wpływają na warunki hydrograficzne, glebowe, przyrodnicze, mikroklimat, zasoby surowcowe, czyli czynniki decydujące o przydatności dla rozwoju różnorodnych funkcji. Na całym opisywanym obszarze istnieją dogodne warunki do rozwoju różnorodnych form turystyki (m.in. wypoczynkowej, aktywnej, krajoznawczej, tematycznej, ekoturystyki), a także do

uprawiania sportów zimowych, lotniczych i wodnych. Znajduje się tutaj połowa turystycznych obiektów noclegowych województwa, w tym m.in. ok. 90% ośrodków wczasowych i zakładów uzdrowiskowych i 3/4 wszystkich obiektów sezonowych województwa. Baza ta wymaga jednak rozbudowy, poprawy standardu i dostosowania do różnego rodzaju klientów, w tym najbardziej wymagających klientów biznesowych. Turystyka w tym regionie ma typowo sezonowy charakter, więc konieczne jest stworzenie atrakcyjnej, całorocznej i uzupełniającej się oferty turystycznej, opartej na współpracy różnorodnych usługodawców i współpracy transgranicznej. W miejscowościach Iwonicz Zdrój, Rymanów Zdrój i Polańczyk funkcjonują uzdrowiska, których powstanie było możliwe dzięki specyficznym cechom klimatu tych miejscowości i występującym tutaj wodom leczniczym.

W strukturze gospodarki obszaru dominuje rolnictwo tradycyjne, rozdrobnione i niskotowarowe, funkcjonujące w trudnych górskich, niesprzyjających dla mechanizacji i automatyzacji, warunkach. Wypracowana przez stulecia kultura uprawy i hodowli zwierząt w harmonii z naturą, jest przyjazna dla środowiska naturalnego. W miastach słabo rozwija się działalność przemysłowa, koncentrująca się głównie wokół branży drzewnej, budowlanej oraz elektromaszynowej (m.in. w oparciu o podstrefę SSE Euro-Park Mielec w Zagórz). Najmocniejszą branżą przemysłową jest przemysł drzewny rozwijający się przy zastosowaniu lokalnych zasobów leśnych. Działalność wydobywcza m.in. takich surowców jak: gaz ziemny, ropa naftowa (złoża na wyczerpaniu), piaskowce, kruszywa, prowadzona jest w ograniczonym zakresie m.in. z powodu znacznej koncentracji zachowawczych form ochrony przyrody. Wykorzystanie potencjału występujących tutaj wód termalnych uwarunkowane jest ich szczegółowym rozpoznaniem i udokumentowaniem.

Obsługa komunikacyjna B-BOF odbywa się poprzez drogi krajowe: Nr 19 (na osi północ-południe), nr 28 i nr 84 (na osi wschód-zachód) oraz drogi wojewódzkie, uzupełnione siecią dróg powiatowych (z reguły o złych nawierzchniach). Transport kolejowy, podobnie jak lotniczy ma obecnie drugorzędne znaczenie.

Potencjał rozwojowy Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego stanowią niezaprzeczalne i uznane wartości przyrodniczo-kulturowe, rozwinięta infrastruktura udostępnienia turystycznego obszarów chronionych (w tym m.in. liczne szlaki turystyczne i kulturowe), znaczny udział podmiotów gospodarczych oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii w ogólnej liczbie podmiotów działających w sektorze usług w województwie, istniejąca baza noclegowa, w tym dobrze rozwinięta sieć gospodarstw agroturystycznych i baza uzdrowiskowa. Przygraniczne położenie B-BOF umożliwia rozwój turystyki transgranicznej i zakupowej. Miasta stanowią potencjalne obszary wzrostu gospodarczego, w oparciu o działalność przemysłową i usługową, specjalizację terytorialną oraz o współpracę gospodarczą pomiędzy sobą i z obszarami wiejskimi. Dzięki dużym zasobom leśnym dobrze rozwinięty jest przemysł drzewny. Warunki środowiska naturalnego są korzystne dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, a znaczne areale użytków rolnych wykorzystywane są do hodowli bydła. Do rozwoju obszaru przyczynić się może realizacja drogi ekspresowej S19, elementu kompleksowej transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T (szlak transportowy „Via Carpathia”).

Głównym czynnikiem wstrzymującym rozwój gospodarczy Beskidzko-Bieszczadzkiego Obszaru Funkcjonalnego jest jego słaba dostępność komunikacyjna (zwłaszcza w części wschodniej, południowo-zachodniej i południowej), występująca zarówno w układzie ponadregionalnym – krajowym i wewnątrzregionalnym – wojewódzkim. Peryferyjne położenie, słabo rozwinięte otoczenie biznesu, małe zaludnienie, niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną i uwarunkowania naturalne (np. wysoka lesistość –

ponad 60%, czy susza hydrologiczna), ograniczają atrakcyjność inwestycyjną obszaru i utrudniają prowadzenie działalności gospodarczej. Również małe zaludnienie jest istotnym czynnikiem obniżającym potencjał rozwojowy B-BOF. Niski wskaźnik zaludnienia i obserwowany sukcesywny odpływ ludności na omawianym obszarze ma zauważalny i negatywny wpływ na kształtowanie poziomu jakości kapitału ludzkiego i społecznego, przy czym nie prognozuje się poprawy potencjału demograficznego z uwagi na niski przyrost naturalny. Problem dotyczy głównie terenów wiejskich, a zwłaszcza gmin o bardzo wysokiej lesistości (>60%). Najniższe wskaźniki gęstości zaludnienia (≤ 10 os./km²) odnotowano na terenach gmin: Krempna, Cisna i Lutowska, natomiast najwyższe w Ustrzykach Dolnych 563 os./km²).

Czynnikami społeczno-demograficznymi obniżającymi potencjał rozwojowy obszaru są takie zjawiska jak: wysoki poziom bezrobocia i duży udział wykluczonych społecznie, zjawisko emigracji zarobkowej i bezrobocie strukturalne, zadłużenie gmin i ich niskie budżety gminne. Bariery i ograniczenia rozwojowe tego obszaru stanowią ponadto: niski poziom spójności terytorialnej, rozproszona zabudowa, słaba dostępność do podstawowych usług publicznych, niedobory wody dla potrzeb bytowych mieszkańców, słabe wyposażenie w infrastrukturę techniczną (zwłaszcza w zbiorcze systemy gospodarki wodno-ściekowej w rejonach o dużej liczbie turystów), brak kompleksowej oferty turystycznej, znaczne obszary objęte ochroną zachowawczą, słabo rozwijająca się działalność przemysłowa, przy dużym udziale mało konkurencyjnego rolnictwa i zagrożenia naturalne tj. powódzie, osuwiska, erozja, obniżenie poziomu wód gruntowych.

Mocne i słabe strony

Mocne strony	Słabe strony
• Walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe; • Znaczny udział usług turystycznych w strukturze sektorowej działalności gospodarczej, z rozbudowaną bazą noclegową agroturystyki, a także istniejąca baza uzdrowiskowa; • Dobrze rozwinięty przemysł drzewny oparty o lokalne zasoby leśne; • Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i hodowli zwierząt na mleko i mięso; • Istniejące w sąsiedztwie i na terenie B-BOF miasta stanowiące potencjalne bieguny wzrostu (multipol Sanok-Lesko-Zagórz-Ustrzyki Dolne oraz Krosno rozprzestrzeniające trendy rozwojowe na zachodnią część B-BOF).	• Peryferyjne położenie i słaba dostępność komunikacyjna obszaru, zarówno w układzie krajowym, jaki i wojewódzkim, ograniczające atrakcyjność inwestycyjną i prowadzenie działalności gospodarczej i dostęp do usług; • Depopulacja spowodowana odpływem migracyjnym i niskim przyrostem naturalnym, oraz wysoki poziom bezrobocia strukturalnego i ukrytego i udział osób wykluczonych społecznie; • Mało konkurencyjne rolnictwo dominujące w strukturze gospodarki obszaru (niskotowarowe i rozdrobnione) i niski poziom udziału przemysłu w bazie ekonomicznej miast; • Sezonowość turystyki, mało zdywersyfikowana baza noclegowa i brak kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej opartej na współpracy przedsiębiorców, oferujących różnorodne usługi turystyczne.

Priorytet rozwojowy

Wykorzystanie potencjału turystycznego, uzdrowiskowego, leśnego oraz potencjału miast do aktywizacji gospodarczo-społecznej B-BOF.

Funkcje rozwojowe

- Podstawowe – turystyczno-rekreacyjna i produkcyjna;

- Towarzyszące – uzdrowiskowa, rolnicza (rolnictwo ekologiczne, hodowla bydła i przetwórstwo rolno-spożywcze metodami ekologicznymi), funkcja ochronna z usługami na rzecz utrzymania różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Wskaźniki rozwojowe obszaru

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa wskaźnika	Docelowy kierunek zmiany	Źródło danych
1.	Obciążenie demograficzne, czyli ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym [%]	56,7%	zmniejszenie	BDL GUS
2.	Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności, czyli sumę wielkości przyrostu naturalnego i salda migracji	-2,2	zwiększenie	BDL GUS
3.	Liczba osób korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych – ogółem (1) i turystów zagranicznych (2)	479 439 (1) 5 068 (2)	zwiększenie	BDL GUS
4.	Udział podmiotów gospodarczych oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii (sekcja I) w ogólnej liczbie podmiotów działających w sektorze usług	10,3%	zwiększenie	BDL GUS
5.	Udział podmiotów gospodarczych działających w sekcji A dział 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON wynoszący	8,2%,	zwiększenie	BDL GUS
6.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności	723	zwiększenie	BDL GUS

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego i jego promocja poprzez rozbudowę oferty szlaków tematycznych, kulturowych;
- poprawa dostępności komunikacyjnej w układzie krajowym i regionalnym, poprzez budowę i przebudowę infrastruktury drogowej, kolejowej, lotniczej oraz infrastruktury granicznej zapewniających sprawny i szybki dostęp do obiektów noclegowych, atrakcji turystycznych regionu i obszarów działalności gospodarczej uzbrojonych w infrastrukturę techniczną;
- zrównoważony rozwój usług turystycznych, zróżnicowanych i opartych o współpracę podmiotów działających w sektorze gospodarki i przemysłu turystycznego oraz między nimi a samorządem terytorialnym, zwłaszcza turystyki wypoczynkowej, o wysokim standardzie, turystyki biznesowej i turystyki aktywnej i turystyki transgranicznej, w tym zakupowej, oraz wzmocnienie funkcji uzdrowiskowej;
- wzmacnianie funkcji uzdrowiskowej, w tym rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, sportowej i kulturalnej gmin uzdrowiskowych;
- kompleksowy rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej dostosowanej do skali ruchu turystycznego oraz poprawa gospodarki odpadami, a także rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej i poprawa dostępności do Internetu;
- rozwój przemysłu drzewno-budowlanego i elektromaszynowego, przemysłu spożywczego opartego o przetwórstwo, sprzedaż certyfikowanych produktów lokalnych oraz rozwój instytucji otoczenia biznesu;
- rozwój, rolnictwa ekologicznego, chowu bydła, przetwórstwa rolno-spożywczego, w oparciu o grupy producenckie i spółdzielczość, a także usług na rzecz zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej;

- rozwój nowoczesnej bazy edukacyjnej dostosowanej do warunków i specyfiki rynku pracy B-BOF, rozwój bazy socjalnej i poprawa dostępu do usług medycznych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- budowa i wzmacnianie powiązań gospodarczych ze Słowacją, w tym realizacja drogi ekspresowej S19;
- realizacja odcinka projektowanej drogi ekspresowej Miejsce Piastowe – Sanok (jako odgałęzienia trasy Rzeszów – Barwinek) i dalsze jej przedłużenie przez Lesko do Ustrzyk Dolnych i granicy państwa;
- modernizacja istniejącej sieci drogowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu z planowanej drogi ekspresowej na tereny turystyczne BBOF, w tym budowa obwodnic (Rymanowa, Zarszyna, Sanoka - w budowie, Leska, Ustrzyk Dolnych);
- wzmacnianie ośrodków lokalnych przez rozwój wyspecjalizowanych funkcji ponadlokalnych (np. funkcji turystycznych, uzdrowiskowych), w tym m.in. Ustrzyk Dolnych jako miasta o funkcji obsługi handlu i ruchu przygranicznego, w oparciu o przejście drogowe i kolejowe z Ukrainą w Krościenku oraz funkcjonalnej specjalizacji terytorialnej miast;
- rozwój wspólnego transportu publicznego pomiędzy miastami BBOF;
- rozwijanie współpracy międzyregionalnej i przygranicznej lokalnych społeczności w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, niwelowanie barier i wykorzystywanie wspólnego potencjału, w tym utrzymanie istniejących przejść granicznych małego ruchu granicznego oraz utworzenie nowych, w celu aktywizacji obszarów przygranicznych po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej w miejscowościach: Żurawin-Boberka (Smolnik-Boberka) oraz Bandrów-Mszaniec (Bełz-Oserdów lub Bełz-Budynin-Bystre-Mszaniec), a także rozbudowa i modernizacja granicznego przejścia kolejowego: Krościenko-Chyrow;
- rozwój zintegrowanych systemów połączeń komunikacyjnych, poprawa jakości infrastruktury kolejowej oraz modernizacja i rewitalizacja, w celu przywrócenia ruchu pasażerskiego na regionalnej linii kolejowej nr 107 Nowy Zagórz-Łupków (jedyne szlaki kolejowe łączące bezpośrednio województwo podkarpackie ze Słowacją) oraz na całej długości linii nr 108 Stróże-Jasło- Nowy Zagórz;
- budowa i modernizacja lotnisk i lądowisk wraz z ich przystosowaniem do obsługi ruchu małych samolotów oraz śmigłowców;
- ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych, w tym o znaczeniu paneuropejskim;
- rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych, a także zwiększenie dostępności cyfrowej B-BOF i rozwiązanie problemu „ostatniej mili”;
- rozbudowa, dywersyfikacja bazy noclegowej, poprawa standardu istniejącej bazy hotelowej oraz innej infrastruktury turystycznej, zgodnie z segmentacją potencjalnych klientów;
- rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej oraz bazy dla realizacji programu kulturalnego, zwłaszcza w miastach i gminach uzdrowiskowych oraz ośrodkach wypoczynkowych;

- budowa nowej oraz rewitalizacja istniejącej bazy uzdrowiskowej w celu rozwoju funkcji leczniczo-rehabilitacyjnej uzdrowisk;
- rozwój infrastruktury opieki zdrowotnej i ratownictwa medycznego dostosowanego do skali ruchu turystycznego;
- renowacja, ochrona i promocja obiektów zabytkowych B-BOF, zwłaszcza świadczących o wielokulturowości regionu i obiektów związanych z osiągnięciami techniki i przemysłu w powiązaniu z interesującą ofertą turystyczną (np. przemysłu naftowego).

Inne ustalenia dotyczące obszaru:

Wybrane kierunki działań wg Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020 wzmacniające podstawowe funkcje obszaru:

- 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznej oraz infrastruktury turystycznej;
- 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa;
- 1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację zmianę struktur rolnych, rozwój biogospodarki oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi;
- 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu;
- 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym międzynarodowym;
- 3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych;
- 3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu;
- 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne;
- 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej (zgodnie ze standardami wyznaczonymi w dokumentach unijnych oraz krajowych);
- 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej.

Obszary o znaczeniu ponadregionalnym wyznaczone na terenie B-BOF (omówione w części 2 niniejszego opracowania):

- Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych (gminy wiejskie: Besko, Osiek Jasielski i Zarszyn);
- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych (gminy wiejskie: Baligród, Bircza, Bukowsko, Czarna (powiat bieszczadzki), Cisna, Dębowiec, Jaślicka, Komańcza, Krempna, Lutowska, Nowy Żmigród, Olszanica, Solina, Tyrawa Wołoska; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Dukla, Iwonicz Zdrój, Lesko, Rymanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz;
- Górski Obszar Funkcjonalny (wszystkie gminy B-BOF);
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny (wszystkie gminy B-BOF).

Obszary o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030 wyznaczone na terenie B-BOF (omówione w części 3 niniejszego opracowania):

- Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej (gminy wiejskie: Besko, Dębowiec, Zarszyn);
- Obszary terenów zamkniętych (gminy wiejskie: Besko, Komańcza, Olszanica, Solina, Zarszyn; obszary wiejskie gmin wiejsko-miejskich: Lesko, Rymanów; gminy miejsko-wiejskie: Ustrzyki Dolne, Zagórz);
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy (gminy wiejskie: Besko, Osiek Jasielski; obszary miejskie gmin miejsko-wiejskich: Lesko, Zagórz);
- Obszary potencjalnego występowania osuwisk (wszystkie gminy B-BOF);
- Obszary cenne przyrodniczo (wszystkie gminy B-BOF);
- Obszary ochrony krajobrazów kulturowych (gminy wiejskie: Bircza, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Jaśliska, Komańcza, Krempna, Lutowiska, Olszanica, Solina, Tyrawa Wołoska; gminy miejsko-wiejskie: Dukla, Iwonicz-Zdrój, Lesko, Rymanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz);
- Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych (gminy wiejskie: Baligród, Besko, Bukowsko, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Jaśliska, Komańcza, Krempna, Lutowiska, Nowy Żmigród, Olszanica, Osiek Jasielski, Solina, Zarszyn; gminy miejsko-wiejskie: Dukla, Iwonicz-Zdrój, Lesko, Rymanów, Ustrzyki Dolne, Zagórz);
- Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe (gminy wiejskie: Baligród, Bircza, Bukowsko, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Jaśliska, Komańcza, Krempna, Olszanica, Solina; gminy miejsko-wiejskie: Ustrzyki Dolne, Zagórz);
- Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze (gminy wiejskie: Bukowsko, Cisna, Dębowiec, Jaśliska, Komańcza, Krempna, Lutowiska, Olszanica, Osiek Jasielski, Solina, Zarszyn; obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Dukla, Lesko, Zagórz);
- Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (gminy wiejskie: Baligród, Bukowsko, Cisna, Czarna (powiat bieszczadzki), Dębowiec, Jaśliska, Komańcza, Krempna, Lutowiska, Nowy Żmigród, Olszanica, Osiek Jasielski, Solina; gminy miejsko-wiejskie: Lesko, Ustrzyki Dolne, Zagórz);
- Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych (gminy wiejskie: Bircza, Krempna, Zarszyn; gminy miejsko-wiejskie Dukla, Iwonicz-Zdrój);

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym	12
Rys. 2. Rzeszowski Obszar Funkcjonalny	18
Rys. 3. Wiejski Obszar Funkcjonalny	29
Rys. 4. Górski Obszar Funkcjonalny	42
Rys. 5. Przygraniczny Obszar Funkcjonalny	50
Rys. 6. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Krosna	62
Rys. 7. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Mielca	64
Rys. 8. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Przemyśla	66
Rys. 9. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Stalowej Woli	68
Rys. 10. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego – Tarnobrzega	70
Rys. 11. Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej	73
Rys. 12. Obszary terenów zamkniętych	76
Rys. 13. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi	79
Rys. 14. Obszary potencjalnego występowania osuwisk	81
Rys. 15. Obszary cenne przyrodniczo	83
Rys. 16. Obszary ochrony krajobrazów kulturowych	87
Rys. 17. Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych	89
Rys. 18. Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin	93
Rys. 19. Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	97
Rys. 20. Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	99
Rys. 21. Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego	101
Rys. 22. Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych	104
Rys. 23. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym	110
Rys. 24. Położenie OFNN	112
Rys. 25. Położenie R-POF	117
Rys. 26. Położenie OFIP	123
Rys. 27. Położenie OFGR-S	129
Rys. 28. Położenie OFPK	136
Rys. 29. Położenie OFKJ-K	141
Rys. 30. Położenie B-BOF	148

SPIS TABEL

Tab. 1. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego	17
Tab. 2. Charakterystyka gmin ROF (stan na 31.12.2013 r.)	19
Tab. 3. Udział gmin województwa podkarpackiego w obszarach o znaczeniu ponadregionalnym wg typologii KPZK 2030	57
Tab. 4. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Krosna	63
Tab. 5. Charakterystyka Krosna i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)	63
Tab. 6. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Mielca	65

Tab. 7. Charakterystyka Mielca i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)	65
Tab. 8. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Przemyśla.....	67
Tab. 9. Charakterystyka Przemyśla i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013r.)	67
Tab. 10. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Stalowa Wola.....	69
Tab. 11. Charakterystyka Stalowej Woli i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)	69
Tab. 12. Zestawienie gmin zakwalifikowanych do tworzenia obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego miasta Tarnobrzega	71
Tab. 13. Charakterystyka Tarnobrzega i gmin obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013 r.)	71
Tab. 14. Wykaz gmin z wojskowymi terenami zamkniętymi i ich strefami ochronnymi w województwie podkarpackim.....	75
Tab. 15. Wykaz gmin uznanych za tereny zamknięte, przez które przebiegają linie kolejowe	77
Tab. 16. Gminy województwa podkarpackiego w obszarach o znaczeniu regionalnym wg typologii KPZK 2030	106